

**Cartesius Mosaizans seu Evidens & facilis conciliatio
philosophiae Cartesii cum historia creationis primo capite
Geneseos per Mosem tradita**

<https://hdl.handle.net/1874/31211>

CARTESIUS
MOSAIZANS

Seu

Evidens & facilis conciliatio Philo-
sophiæ Cartesii cum historiâ
Creationis primo capite Ge-
neseos per Mosem traditâ

Authore

JOHANNE AMERPCEL
Groningâ-Frisio.

LEOVARDIÆ,

Pro Hæredibus Thomæ Luyrtfma,
1669.

Supremae Frisiorum Curiae

*Nobilissimis, Amplissimis, Consul-
tissimisque Senatoribus.*

D. ALARDO PETRO
JONGESTAL,

D. PETRO ab HARIN-
XMA, in Sloten.

D. JOHANNI GLIN-
STRA,

D. JETSONI SMI-
NIA,

D. THEODORO
SCHELTINGA,

D. WILHELMO
VIERSEN,

D. JOHANNI BOU-
RITIO,

D. HORATIO KNYF,

D. AHASUERO à GRO-
VESTINS,

* 2

D. JA-

D. JARICHO ab OC-
KINGA,
D. PIBONI à DOMA,
D. JOHANNI RHA-
LA.

Ut Et

D. ANTHONIO KANN,
Procuratori Generali.
D. SUFFRIDO BOE-
LENS, Graphiario.

ὑγιαινεῖν καὶ εὐπραγῆσιν.

No.

*Nobilissimi & Amplissimi
Domini.*

QUam primum
Gallia sub feli-
ci fydere natum
Nobilem Do-
minum Renatum Cartesi-
um, Philosophiæ solidio-
ris Instaurorem strenu-
issimum mundo dedit,
mundus statim hunc instar
secundi Solis, quem ferre
non poterat, in ipsis stu-
duit cunis extinguere.
Multos enim conductitios
milites exornare, veneno
tinctas sine numero sagittas

porrigere , jus necis ipsis
concedere , verbo : quic-
quid adversus hostem valet,
adversus hunc innocentem
excogitare neutiquam ne-
glexit , in id unice incum-
bens veræ lucis plenam à
Cartesio effossam è tenebris
Philosophiam ut suffocaret.
Verum aliud fuit in fati-
s : nam quæ pro tempore ob-
nubilari , nil tamen minus
quam prorsus annihilari se
patitur majori tandem ful-
gore coruscans veritas.
Partâ variis triumphis pace
in vitâ reliquâ Nobili Phi-
losopho frui diu sic licuit.
Post

Post obitum denuo, mortuos mordere uti facillimum, ità maximè nefas, antiquorum hostium vestigia prementes ne latum pollicem declinando relictì posteri de novo militem conscribere, ferrum acuere, bellum ciere, ac instar Gigantum jovem in cœlo debellare conantium, ipsum ex quiete suâ in duellum revocare hisce diebus, eheu incassum! surdo fabulam canentes, indefessi laborant summi juris prætextu, verius dixerim summi odii instinctu.

*

4

Car-

Cartesii Philosophiam cum
Sacra Scriptura circa mundi
productionem non tantum
non consentire, sed etiam
in os ei contradicere: hinc-
que de novo debellandam,
nec non hoc tempore pe-
nitus eradicandam, immò
omnibus subselliis interdi-
cendam clamitant. Ab hu-
jus etiam hodiè maximè
infantis defuncto dorso
quælibet venenata mina-
tum & si pote internecio-
nis post alios manum aux-
iliatricem non segniter por-
rigentes, flabella pro meo
quoque ut abigerem mo-
dulo,

dulo , non inconsultum
dixi præ veritatis sincero
amore defendendi Carte-
sium partes mihi assumere ,
nec non procul euntibus
omnibus præjudiciis sine
partium studio palam
ostendere , Cartesii Phi-
losofiam Creationis hi-
storix per Mosem primo
capite Geneseos traditæ
nullatenus adversam , eius
veritatem ambabus con-
sensus ulnis amplecti &
approbare. In hanc ne-
cessitatem coniecit me
ipsius Philosophi ob præ-
maturam mortem de ex-
plicando

uplicando Mose secundum
Philosophiam suam ex
literis ad R. P. Merse-
num Tom. 2. Epist. 24. &
53. ut constat) datæ fidei
intermissio. Cartesium
igitur Mosaizantem scri-
bens *Nobilissimis vestris*
Amplitudinibus illum facere
sacrum non dubitavi : tum
quod in Illustri Vestrà
Provinciâ persecutionem
hodiè maximam pateretur
Cartesius : tum quod rei
caput est, *Nobilissimi &*
Amplissimi Domini, Vos non
duntaxat Libertatis, sed
etiam Veritatis Philoso-
phicæ

phicæ Candidos judicarem
Patronos , falsa pro veris
sibi obtrudi , absit fanos
Philosophos carbone no-
tari quorum non fineret
Circumspecta Prudentia
Augustaque Sapiencia :
denique in Vestrâ Urbe
conceptus , natus , sicque
totus Vester factus fuerit.
Hoc ergo paucorum ex
chartâ foliorum munus-
culum ad Pedes Vestros
depositum , *Nobilissimarum*
Amplitudinum Vestrarum
Dignitati Gravique Sce-
ptro licet minimè respon-
dens , admittere , nec non
me

me aduersus dentes Theo-
ninos Patrocinio Vestro
tueri ne dedignemini ,
supplicatione quam humili
& petitione quam supplici
rogo ac precor , qui sum
& maneo

*Nobilissimi & Amplissimi
Domini*

*Leouardie
ex Musæa
Die 6. Feb.
1669.*

*Nobilissimarum Amplitudi-
num Vestrarum Subjectissi-
mus , Devotissimusque
Cultor*

JOHANNES AMERPOEL.

Ad

Ad Lectorem

Benevolum.

IN hoc libello iustâ rationis trutinâ examinatur, an cum Orthodoxo Theologo Mose in historiâ Creationis Philosophus Cartesius consentiat nec ne, Benevolum Lectorem paucis in antecessum monere placuit de argumento & ordine hujus instituti, scilicet à me non expectandam esse Sacræ Scripturæ aut Philosophiæ Cartesii longam explicationem aut probationem, (quod multi Doctissimi totoque orbe Celeberrimi Theologi ac Phi-

Philosophi fatis abundè præstiterunt) sed potius evidentem Philosophiæ hujus cum Sacrà Scripturâ quod ad mundi primam productionem, convenientiam nec non amicam hujus cum illâ conciliationem. Hanc sic Reipublicæ Philosophicæ tradam, ut Moses ubique historiam Creationis referens Theologis quibusdam haud infimi nominis comitatus præeat, Cartesius plenis faucibus approbans à tergo insequatur. Ex quibus utrumque ad eundem collimasse scopum, atque eandem pervenisse consensus metam Benevolo Lectori fiat manifestum: quem propterea humillimè rogatum velim, hoc scriptum sine præjudiciis
inte-

integrum legat, dextrè interpretetur, ne utiquam vitio vertat, quod fermè solus & totus sim in describendo; (hoc enim tempore non mea, sed aliena res agitur.) Optarem insuper ne quis in hoc exsuggesto aliove minus commo loco apud plebeculam de causâ desperatâ querendo debacharetur, sed responso dignum si censeret, via publica aggrediretur, ut mihi de consilio & auxilio prospicere quirem. Vale.

NO.

N O T A

Quod sequar in citandâ disserta-
 tione de Metodo editionem El-
 zevirianam an. 1644. in Quarto :
 in citandis Meditationibus, Objectio-
 nibus, Responſionibus, &c. editio-
 nem Elzevirianam an. 1642. in Duo-
 decimo : in Principiis, Dioptricâ,
 Meteoris, &c. non paginas, sed
 libros, capita & articulos citem, v.
 g. Pr. 1. §. 24. id est, Principiorum
 parte primâ, articulo vigesimo quar-
 to. Dioptr. 1. §. 2. id est, Dioptri-
 ces capite primo, articulo secundo,
 &c. in Epistolis Tomum & eius Epi-
 stolam allegem.

1

CARTESIUS
MOSAIZANS

Seu

Evidens & facilis conciliatio
Philosophiæ Cartesij cum
historiâ creationis primo
capite Geneseos per Mo-
sem traditâ.

Lacidam nec non a-
micam, quin imo
claram & evidentem
Sacrae Scripturae cum
Philosophiâ Cartesi-
anâ circa mundi productionem in-
choaturus ostendere convenientiam,
absque verborum ad farinam parum
aut nihil conducentium longis amba-
gibus manum operi ita admovebo, ut
Mosem præeuntem accuratè sequar,
& ab ipsius vestigijs nec dextrorsum

A

ne

1

CARTESIUS
MOSAIZANS

Seu

Evidens & facilis conciliatio
Philosophiæ Cartesij cum
historiâ creationis primo
capite Geneseos per Mo-
sem traditâ.

Pacidam nec non a-
micam, quin imo
claram & evidentem
Sacrae Scripturae cum
Philosophiâ Cartesi-
anâ circa mundi productionem in-
choaturus ostendere convenientiam,
absque verborum ad farinam parum
aut nihil conducentium longis amba-
gibus manum operi ita admovebo, ut
Mosem præeuntem accuratè sequar,
& ab ipsius vestigijs nec dextrorsum

A

ne

nec sinistrorsum alicubi deflectam. Quod ipsum feliciter succedat, in limine penitus inspicienda venit totius primi capitis Geneseos distributio, in quâ primum proponi generalem veritatem, deindè specialio rem illius explicationem nemini obscurum esse potest. Et sic consentientem habeo eximium Theologum instar omnium Davidem Pareum super hunc locum verbis sequentibus :

„ Moses scriptor sapientissimus initio
 „ memorabili aphorismo proponit totius
 „ historiæ suæ summam, quam
 „ deinceps singulatim exponit, ut si
 „ quis diceret: talis artifex ædificavit
 „ hanc domum, postea subderet,
 „ primum posuit fundamenta, postea
 „ parietes distinxit, tectum
 „ imposuit, denique ornatum addidit,
 „ &c. Ad primum igitur quod attinet, de eo sic.

Moses.

1. v. *In principio creavit Deus cælum*
lum

lum & terram. In propositione generali videmus *Deum* celebrari rerum creatarum authorem, qui dicitur *creasse*, id est, immensâ suâ potentiâ ex nihilo, nullave præexistente materiâ condidisse *cælum & terram*; quibus denotantur ambæ integrales mundi partes prout initio factæ sunt, vel potius omnia Dei creata opera, nullis exceptis: sic enim interpretatur Apostolus Col. 1. v. 16.

„ per eum condita sunt omnia quæ in
 „ cælis sunt & quæ in terra, visibi-
 „ lia & invisibilia, sive throni, sive
 „ dominia, sive imperia, sive po-
 „ testates, &c. Cum igitur Moses
 dicit, *Deum creasse cælum & terram*,
 nil aliud significat, quam creasse uni-
 versum hoc *κόσμημα*, seu hunc mun-
 dum, & quæ eo continentur, sicuti
 etiam loquitur Paulus Act: 17. v. 24.

„ Deus qui fecit mundum, & omnia
 „ quæ in eo sunt. Hæcque facta
 fuisse testatur Divinus Vates *in princi-
 pio*, ut pateat mundum ab æterno

4 C A R T E S I U S

non exstitisse, sed aliquando non fuisse, *actu scilicet*: *potentiâ* enim fuit ab æterno, quatenus Deus æterno & immutabili decreto suo statuit eum in tempore à se determinato producere, quod tandem etiam re ipsâ fecit: adeo ut nullum tempus ante res exstiterit, sed ipsis concreatum fuerit. Et hunc esse primi versus genuinum sensum communi Orthodoxorum Theologorum consensu fatis liquet: quem idcirco prolixius explicare nolo, meam falcem in alienam messem immittere ne videar. Sed restat, ut jam ostendam, quomodo huic Mosis descriptioni assurgat quoque in Philosophiâ suâ.

Cartesius

Nam sic de Deo & quidem ut cœli ac terræ creatore loquitur Med: 3. p. „ 34, & 40. his verbis: Summum „ Deum, æternum, infinitum, om- „ niscium, omnipotentem, rerum- „ que omnium, quæ præter ipsum sunt

MOSAIZANS. 5

„ sunt creatorem intelligo. Sic Pr.
 „ I. §. 24. vocat Deum solum om-
 „ nium quæ sunt aut esse possunt, ve-
 „ ram causam, rerum creatorem,
 „ authorem rerum infinitum. Item-
 „ que Pr. III. §. 1. celebrat Dei ope-
 „ ra: §. 2. res omnes à Deo creatas:
 „ & §. 3. omnia à Deo facta esse.
 „ Iterum Pr. III. 20. si ad Dei Crea-
 „ toris omnipotentiam respiciamus:
 „ tandemque, alia multa ejusmodi lo-
 „ ca recensere nimis prolixum ne fiat,
 „ Pr. III. §. 47. videtur convenire
 „ cum summa Dei rerum Creatoris
 „ perfectione, &c. Ex quibus non
 „ duntaxat perspicuum est, quod Car-
 „ tesius *Deum* agnoverit *mundi creato-*
 „ *rem*, sed etiam *Dei existentiam* procul
 „ omni dubio crediderit, quoniam o-
 „ pus Dei sine Deo existente produci
 „ nequit, nam posito effectu ponitur
 „ etiam causa: adeo ut non audiendi
 „ sint isti calumniatores qui ipsum athe-
 „ um exclamant, cum tam evidenter
 „ contra atheos asseruit, Dei existen-

,, tiam non contingentem esse sicuti
 ,, omnium creaturarum, sed maxi-
 ,, mē necessariam & æternam, quia
 ,, est ens summè potens, summè in-
 ,, telligens & summè perfectum, cui
 ,, si existentia, summa quoque per-
 ,, fectio deesset, Pr. I. §. 14. 15. &
 ,, passim Med: 3. 4. & 5. Præterea
 quod non statuerit mundum æter-
 ,, num, patet ex Pr. I I I. §. 45. non
 ,, dubium est quin mundus ab initio
 ,, fuit creatus, à Deo in primâ mun-
 ,, di origine. Item ex Med: 3. p. 38.
 ,, quantum autem ad ideas (*nota hoc
 in loco & ubique insequentibus, no-
 men Ideæ generaliter sumi pro omni re
 cogitata, quatenus habet tantum esse
 quoddam objectivum in intellectu Meth.
 ,, p. 31.*) rerum corporalium nihil in
 ,, illis occurrit quod sit tantum, ut
 ,, non videatur à me ipso potuisse
 proficisci: ad quæ paulo clarius intel-
 ligenda addo, Cartesium, *philoso-
 phando* certissimis demonstrationibus
 mente suâ inventâ pergentem ex va-
rijs

rijs-ideis quas in se habebat, quærere infuper aliarum rerum præter se existentiam, nihil invenisse quod necessariæ ac æternæ existentiae conceptum involvebat præter Deum, quem idcirco existere indubijs argumentis probavit: reliqua verò omnia judicavit principium suum alij debere, quod hic sibi adscribere non putavit absolum, quoniam ante Deum inventum percipiebat se omnium rerum perfectissimam, quæ igitur facillimè mundo & omnibus rebus corporeis suum esse dare potuit in tempore: *in tempore* dico, nam cum effectus nunquam nobilior causa est, non potuit etiam ab æterno existere, cum causa ipsa in tempore orta est, sicut varijs in locis certissimè declarat Cartesius. Ultimo hoc ipsum utique manifestum ex eo, quod Deum superius tam sæpe *omnium rerum* quæ sunt aut esse possunt *creatorem* appellaverit. At jam videamus quomodo ad specialiozem generalis

Propositionis explicationem transeat

Moses.

2. 3: *Terra autem erat res infor-*
mis & inanis, tenebræque erant in su-
perficie abissi: & spiritus Dei incuba-
bat superficiei aquarum. Operæ pre-
 sium est hic in antecessum observare,
 quod Moses cum in propositione ge-
 nerali creationem rerum visibilium
 & invisibilium nomine cæli & terræ
 simul fuerit complexus: de inceptis in-
 visibilium cælorum & angelorum cre-
 atione missa, tantum visibilia Dei ope-
 ra persequitur: ruditati populi sui nar-
 rationem haud dubiè accommodans,
 ut ex Basilio super hunc locum mo-
 net Pareus. De visibilibus igitur o-
 peribus postquam versu primo expli-
 catum est, *quænam* sint, versu jam
 secundo additur *qualia* in principio
 producta: nempe, non habuisse
 mox plenam perfectionem, quam
 sex dierum successu demum nacta
 sunt: sed confusa prius omnia, sibi-
 que

MOSAIZANS. 9

que invicem permista fuisse, itaut una nondum distincta ab alteris existiterint. Et sic in specie de *terrâ* hic dicitur, quod fuerit *res informis & inanis*: id est expers formæ quam nunc habet intus & extra, nullo ornatu pollens, tota aquis immerfa & diffluens, non compacta & soliditate carens, uno verbo antequam Deus eam expolivit, fuit indigesta congeries, quæ nec nomæn terræ tunc habuit: id enim tertia demum die accepit, postquam ab aquis distincta.

„ Terra igitur non significat hic,
 „ teste Pareo, materiam primam
 „ Philosophorum, quæ est nihil,
 „ seu non ens actu: quasi Deus ini-
 „ tio creaverit nihil, seu non ens:
 „ sed significat terram actu exis-
 „ tentem, desolatam verò & confu-
 „ sam: imo propriè notat hanc ter-
 „ ram, quam nunc incolimus, etsi
 „ non talem. Hisce annectit Mo-
 „ ses, *tenebras fuisse in superficie abyssi*:
 terræ moles non tantum impolitaæ-

rat, verum quoque profundissimâ aquarum voragini immersa, & sic aquæ à terrâ nulla dabatur distinctio, sed mutua & inordinata permistio, imo confusum hoc chaos tenebris undique involvebatur. Tenebræ hæ non erant substantiâ à Deo creata, sed lucis defectus & mera negatio, sicut cæcitas non est res, sed visus negatio in eo, qui cæcus natus est. Denique versum hunc concludit Moses verbis sæquentibus. *Et spiritus Dei incubabat superficiem aquarum*: quibus significat vel Spiritum Sanctum tertiam S. S. Trinitatis personam indidisse rudi massæ agitationem & motum, quo distinctionem rerum statim à se invicem distinguendarum efficeret: vel etiam eundem Spiritum instar avium pullitici suæ incubantium rudem massam à Deo creatam conservasse, suæque protectione illi præfuisse, ne rursus in nihilum redigeretur, quoniam sine Dei perpetuo concursu nihil quicquam

MOSAIZANS. II

„quam consistere potest, quum ip-
 „se det omnibus vitam, & halitum,
 „& omnia: in ipso enim vivimus,
 „movemur, & sumus, Act. 17. v.
 25. 28. Ab his ne hilum quoque re-
 cedit in Philosophiâ suâ

Cartesius.

Nam considerans omnia Dei ope-
 ra nempe aspectabilia Pr. III. §. 53.
 prout initio facta erant sine ullâ di-
 stinctione, ordine, vel perfectione
 vocat ea *Chaos confusum*, Meth. p.
 39. 41. Pr. III. §. 47. Et cum Pr. II.
 §. 22, 23: itemque Pr. III. §. 46,
 „statuit omnium mundi corporum
 „unam & eandem esse materiam, in
 „quaslibet partes divisibilem, ac
 „jam re ipsâ in multas divisam: indè
 revera ad oculum apparet, Carte-
 sium etiam credidisse Dei opera non
 mox in principio, sed paulatim sex
 dierum intervallo ad perfectionem
 suam surrexisse: nam eam ob causam
 expresse addit, quod mundus quam-

vis primo confusus & indistinctus, tamen in quolibet partes *divisibilis* fuerit, ita ut eam, quam tunc temporis nondum actu habebat omnium rerum à se invicem perfectam distinctionem, cum tempore nihilominus acquirere posset, quando scilicet Dei ulteriori mandato *jam re ipsa*, ut dicit, in multas partes *divisa* vel *distincta* esset: respectu igitur ad hanc rerum mutuam implicationem & permistionem, omnium mundi corporum materia ipsi una & eadem nuncupatur, quoniam præter solam extensionem in longum, latum, & profundum nihil quicquam mundus tum continebat: quippè omnis ejus formarum diversitas pendet non à partitione in mente concepta, sed reali divisione per motum, quem à Creatore rudi massæ inditum fuisse patet ex ubique inter se consentientibus Mose y. 3. & Cartesio Pr. 11. §. 23. 36. Quomodo item sublunaria elementa, ut vulgò nominantur, aër, aqua,

aqua, ignis, terra, confuse & indistinctè ab ipso prius considerentur, postea distinctè ac separatim detegantur nec non aperiantur, manifeste liquebit inferius ex Principiorum quartâ parte Nunc porrò ostendere, *tenebras fuisse in superficie abissi*, quod admiserit, quamvis filerem, tamen probarem, quoniam ex supra dictis abundè fuit. Sed nihil ut deficit, inspicientibus Principiorum tertiæ partis articulos, 55. 63. 64. 77. & Pr. 1v. §. 28, ubi testatur *lucem consistere in pressione secundum lineam rectam seu conatu materiæ cœlestis resedendi à centro*, clarum etiam fiet, quod juxta illius Philosophiam mundus in principio illuminatus esse nequiverit: quia tunc ei *nullus* adhuc *talis peculiaris motus* inditus fuerit. Et sic tenebræ hic ex ipsâ stabiliuntur luce: nam opposita juxta se posita magis elucescunt, ut trito Philosophorum axiomate jactatur. Nullatenus etiam putat *tenebras* esse sub-

stantiam : nam nudè definit eas *per negationem lucis* Med : 3. p. 41. Ultimo quantum ad clausulam à Mose additam pertinet, nempe : *& spiritus Dei incubabat superfici ei aquarum* : hanc Cartesius non solummodò approbat, sed etiam confirma immò certissimè demonstrat : primò, S. S. Trinitatem agnoscit, sic enim loquitur Pr. 1. §. 25. si forte Deus nobis de se ipso, vel alijs quid revelet, quod naturales ingenij nostri vires excedat, qualia jam sunt mysteria Incarnationis & Trinitatis, non recusabimus illa credere, quamvis non clarè intelligamus. Secundò Deum indigestæ congeriei motum iadidissè palam ostendit Pr. 1. §. 36. universalem & primariam motuum omnium qui sunt in mundo causam manifestum mihi videtur illam non aliam esse, quam Deum ipsum qui materiam simul cum motu & quiete in principio creavit, jamque per solum suum concursum ordinarium

„dinarium , tantundem motus &
 „quietis in eâ totâ quantum tunc po-
 „fuit conservat , &c. Tertiò , o-
 „pera creata in statu suo ut manerent ,
 „requisitam fuisse Dei tutelam satis in-
 „dicat Med : 3. p. 45. debeo nunc
 „interrogare me ipsum , an habeam
 „aliquam vim , per quam possim
 „efficere ut ego ille qui jam sum ,
 „paulò post etiam sim futurus , sed
 „nullam esse experior : itaque Deus,
 „ut habetur Resp. 5. ad Med : 3. §. 9.
 „p. 432. est causa rerum creatarum
 „non modo secundum fieri , sed eti-
 „am secundum esse , ac idè debet
 „semper eodem modo influere in
 „effectum , ut eundem conservet.
 „Item Pr. 1. §. 21. temporis sive du-
 „rationis rerum natura talis est ut e-
 „jus partes à se mutuo non pendeant,
 „nec unquam simul existant , atque
 „ideo ex hoc quod jam simus , non se-
 „quitur nos in tempore proximè se-
 „quenti etiam futuros , nisi aliqua
 „causa , nempè eadem illa , quæ nos
 „primum

„ primum produxit, continuò veluti
 „ reproducat, hoc est conseruet. Fa-
 „ cile enim intelligimus nullam vim
 „ esse in nobis, per quam nos ipsos
 „ conseruemus, &c. Ex his omnibus
 utique palam denuo est, Carte-
 sium non duntaxat celebrare Deum
 mundi & omnium quæ in eo sunt,
 creatorem sed etiam potentem ac
 necessarium conseruatorem sine
 quo ne ad momentum quidem quic-
 quam consistere potest: adeo ut Spi-
 ritus Dei piè & christianè ipsi quoque
 dicatur incubare superficiei aquarum,
 id est opera à Deo creata perpetuò
 suâ tutelâ conseruare, ne pereant.
 At pergit

Moses.

3. v. Tum dixit Deus, esto lux:
 & fuit lux. Rudem, confusam &
 impolitam massam, quam ex ni-
 hilo prius creauerat, postea distingu-
 ere & perfectiorem reddere inchoa-
 vit Deus, ut, omnia] nunc orna-
 tius,

tius, pulchrius atque perfectius prodirent. Ad quod efficiendum nullius opem implorare. necesse habuit potentissimus creator: nam cum *dixit* unumquodque fuit: & cum iussit existit. Dei igitur *dicere* hic non significat verba proferre linguâ, nam vocalia organa non habet, quia spiritus est: sed ejus voluntatem cum ipso effectu conjunctam: ac effectus quem produci iussit, fuit lux: A luce primum fecit distinctionis in istâ confusâ mole exordium, ut in distinctis deinde rebus omnis pulchritudinis quasi fundamentum esset. Hancque lucem in totâ superficie abyssi sparsam fuisse consentientibus multis Theologis statuit etiam Pareus super hunc locum: *quia, inquit, Deus simpliciter dicit: fiat lux: non, fiat alicubi lux, &c.* Tenebris igitur opposuit Deus lucem, ne diutius creata ejus opera in abscondito manerent, sed ab hoc tempore in apricum venirent: ne confusioni ac inordinatæ permistio-

n^t

ni longius involuta jacerent, sed singula à singulis pro suo beneplacito secundum leges naturæ à se institutas distinguerentur. Præterea lucem hanc terram illuminaturam mox provenisse testatur Moses, quando Deus imperavit, ita ut suâ potentia lucem è tenebris splendescere fecerit, imò, quod admiratione non caret, lucem fuisse productam die primâ, cum Sol nunc lucis fons quartâ demum conditus fuerit. Sed videamus quam concinne Mosi iterum subscribat

Cartesius.

Quantum ad loquelam, quæ fit organis corporeis, eam quoque Cartesius Deo non attribuit, ut nec similem visum cujus mentio fit versu sequenti quarto primi capitis Gene-
 „ seos: dicit enim Pr. 1. §. 23. Deum
 „ non esse corporeum, nec sentire ut
 „ nos; sed tantummodo intelligere
 „ & velle, quod satis utique indicat,
 eum

eum à Deo hæc avellere quia corpora sunt. Deinde non puto necessarium ex Cartesio ostendere, quod Deum statuat causam efficientem lucis : nam qui Deum *omnium rerum* absque dubio etiam *lucis* authorem agnoscit. Quapropter pergam ex ipso declarare, quod à lucis primi distinctionis rerum à se invicem effectus consideratione initium faciat in suâ Philosophiâ : sic Meth. p. 38.

„ quemadmodum pictores, cum non
 „ possint omnes corporis solidi facies
 „ in tabulâ planâ æqualiter spectan-
 „ das exhibere ; unam è præcipuis
 „ deligunt, quam solam luci obver-
 „ tunt, cæteras vero opacant, & ea-
 „ tenus tantum videri sinunt, quate-
 „ nus præcipuam illam intuendo. id
 „ fieri potest : ita veritus ne disserta-
 „ tione meâ, omnia quæ animo vol-
 „ vebam comprehendere non possem
 „ statui solum in eâ copiosè expone-
 „ re, quæ de lucis naturâ concipie-
 „ bam, &c. itemque Dioptr. I. §. 2.

„ ex-

„ exordiar à lucis, ejusque radiorum
 „ explicatione. Præterea ipsum à lu-
 minis naturâ observatâ Universi hu-
 jus in partes integrantes divisionem
 petere, manifestè liquet ex Pr. III.
 „ §. 52. nam ibi prima mundi jam
 „ distincti elementa à triplici lumi-
 „ nis differentiâ desumit. Hic ve-
 ro lucis naturam ac essentiam fu-
 sius, quam ad versum secundum
 superius feci, explicare, scopus
 meus impræsentiarum non patitur,
 quoniam hic totus in eo sum, ut Car-
 tesium cum Mose tantummodo con-
 feram, quo tandem liquido constet,
 huic istum in historiâ creationis mi-
 nimè repugnare. Ad hæc luce me-
 ridianâ clarius, Cartesium absque om-
 ni dubio etiam credere totam impo-
 litam molem in principio creatam
 conditâ luce illuminatam fuisse, imo
 lucem illam in se ipsa habuisse, ita
 ut universæ abyssi tenebræ fuerint
 discussæ: apparet hoc ipsum ex Pr.
 „ IV. §. 2. 9. ubi statuit, terram
 „ hanc

„ hanc quam incolimus fuisse olim ex
 „ solâ materiâ primi elementi confla-
 „ tam, instar fixarum aut Solis,
 „ quamvis ipso esset multo minor;
 „ & vastum vorticem circa se habu-
 „ isse, in cujus centro consistebat:
 quorum sensus breviter huc redit,
 ipsam terram, meditullio sui peculia-
 ris cæli inclusam, ut hodiè sunt om-
 nes stellæ fixæ ac Sol, olim die crea-
 tionis adhuc primâ lucidam fuisse: &
 sic consequenter in nullâ terræ parte
 post ortum lucis primigeniæ tenebras
 existitisse. Denique Cartesius etiam
 demonstrat, lucem posse haberi,
 quamvis Sol aliave stella non esset.
 „ Pr. III. §. 64. quodque fortè multis
 „ paradoxum videbitur, hæc omnia
 „ ita se haberent in materia cælesti,
 „ etiamsi nulla plane vis esset in So-
 „ le, aliove astro circa quod gyratur:
 „ adeo ut si corpus Solis nihil aliud
 esset quam spatium vacuum (*hoc est,*
quam si plenum esset materia, quæ
aliorum corporum motus nullo modo in-
varet:

varet, nec impediret, Pr. III. §. 60.)
 „ nihilominus ejus lumen, non qui-
 „ dem tam forte, sed quantum ad re-
 „ liqua non aliter quam nunc cerne-
 „ remus: hoc est, si modo solæ parti-
 „ culæ cœli seu vorticis circa centrâ sua
 congregatæ ab istis recedere conaren-
 tur secundum lineam rectam se invi-
 cem prementes versus circumferenti-
 am, quamvis tunc nec Solem, nec ul-
 lam stellam in centrâ suis haberent ni-
 hilominus sic excitare possent lucem,
 etsi non tam fortem, nam vis ipsius
 Sole ac stellis multum augetur. Nunc
 ulterius de luce sermonem continuat.

Moses.

4. & 5. v. *Viditque Deus lucem
 banc esse bonam: & distinctionem fecit
 Deus inter hanc lucem & tenebras. Lu-
 cemque Deus vocavit diem, tenebras
 verò vocavit noctem: sic fuit vespe-
 ra, & fuit mane diei primi.* Effectum
 lucis absolutum & ad finem dedu-
 ctum commendare non destitit Cre-
 ator,

ator, ut homines deinceps creandi admiranda ipsius opera ed magis suspicerent nec non æstimarent, secum perpendentes illud opus haud dubie egregium & pulchrum esse debere, quod ipse artifex elogio dignitatis atque bonitatis insignire non dubitavit: sed bonitatem ejus precipue Pareus in hunc
 „ locum commendat primum, à cau-
 „ sâ efficiente: nam, inquit, à Deo
 „ lucis authore optimo & purissimo
 „ nihil nisi bonum existit:} dein-
 „ de à formâ ipsâ, est enim lucis na-
 „ tura purissima, pulcherrima, ad-
 „ spectu iucundissima: tertio, ab
 „ effectis & usu, lux enim latentes
 „ res profert in adspectum, bona à
 „ malis discernit, oculos oblectat,
 „ animos lætificat, mundi, celo-
 „ rum ac syderum pulchritudinem
 „ atque ornatum manifestè commen-
 „ dat: denique infinitis usibus homi-
 „ num & animantium deservit. Præ-
 „ terea adjungit Moses lucis bonitati
 „ distinctionem à tenebris: nam cum
 „ nulla

nulla communio sit luci cum tenebris, has ab illâ separare jam voluit Deus. Tandemque luci attribuens nomen diei, tenebris vero noctis sic primam eorum instituit vicissitudinem, unde primus dies naturalis viginti quatuor horarum spatium complectens ortum suum accepit: & hæc sufficiunt ad simplicem verborum interpretationem; brevibus etiam nunc addendum, quid his simile dicat

Cartesius.

Qui in approbandis Dei operibus ex consideratione causæ efficientis minimè negligens est: nam pronuntiat *Deum summè bonum*, Med. I. p. 12: *optimum*, p. 13. Sed quoniam in laudibus Dei efferendis eum non parcum esse ex superius citatis satis patet, nec non ex inferius ad versum ultimum dicendis palam constabit, transeo ad alia, nempe: ipsum in summo etiam gradu commendare ipsius *lucis præstantiam*

,, tiam atque utilitatem : sic calo-
 ,, rem à lumine oriri dicit, Pr. IV.
 ,, §. 29: sic visum sensuum nobilif-
 ,, simum & latissimè patentem vo-
 ,, cat, Dioptr. I. §. 1: lumen, a-
 ,, ctionem promptam & vividam, §.
 3: imo per totam Dioptricam in
 luminis effectis & usibus recensenden-
 dis occupatus est : sic omnem co-
 lorum varietatem à lumine dedu-
 cit, Met: VIII. Cæterum Car-
 tesius etiam probè lucem à tene-
 ,, bris distinguit, quando corpora
 ,, opaca lucidis opponit diametraliter
 ,, Pr. III. § 52. quin imo nec Car-
 tesianis nec Mosaicis principijs re-
 clamantibus ulterius addo, non ab-
 sonum fore si omnino statuerem per
tenebras hic intelligi aliam adhuc ru-
 dem massam in principio creatam &
 nondum politam sed tenebris immer-
 sam, ex quâ cœlum sequentibus die-
 bus cum omnibus suis contentis es-
 set construendum, sicuti per *lucens*
 terram ipsam lucidam. Et sic pri-

mus dies naturalis nil aliud significasset, quam spatium viginti quatuor horarum cœli & terræ corpora sine perfectione vel distinctione primo creata fuisse, quorum terra nunc omnino expolita sit. Interim tamen ne aliquis novis commentarijs offendatur, simplex explicatio hæc est: nempè primis duodecim horis propter meras ubique tenebras fuisse noctem: sed alteris duodecim horis propter ubique existentem lucem fuisse diem, ex quibus sic conjunctis unum *ἡμέραν* fuerit constitutum. Sic igitur collatis inter se Mose & Cartesio circa opera primi diei, jam ad opera secundæ transitum facit.

Moses.

6. 7. 8. *Deinde dixit Deus, esto expansum inter aquas; ut sit distinguens inter aquas unas & alteras. Fecit ergo Deus hoc expansum; quod distinguit inter has aquas, quæ sunt ab infera expansi istius, & aquas illas quæ*

quæ sunt à regione supera expansi, & fuit ita. Expansum autem hoc Deus vocavit cælum : sic fuit vespera, & fuit mane diei secundi. Mundum in principio confuse ac impolitè creatam successu temporis magis & magis polivit, perfectioremque reddidit Deus : nam post terræ protractionem è tenebris suo jussu in lucem, cœli quoque orditur expolitionem, ut ita terra & cœlum tandem ad eum, in quo nunc sunt statum pervenirent. Secundi ergo diei opus fuit constructio cœli, nomine *expansi* in textu expressi, prout videre est versu octavo : *expansum autem hoc Deus vocavit cælum.* Vocem Hebræam „ notat Pareus sonare expansionem „ seu extensionem rei mollis, ducti- „ lis aut liquidæ : vel potius rem ip- „ sam extensam, expansam instar „ veli aut laminæ ductilis dilatatam. „ Et paulo post : non autem fingend- „ dum est, cœlum esse durum & „ solidum instar ferri. Est enim

„ juxta Physicos substantiæ subtilis-
 „ simæ, purissimæ, tenuissimarum
 „ partium : proindè penetrabile, &
 „ cedens corporibus solidis : quod
 „ cum Scripturâ Sacrâ consentit.
 Per expansum intelligitur tum cœ-
 lum sic propriè dictum, in quo om-
 nia cœlestia corpora nunc existunt :
 tum cœlum aërium in quo cuncta
 meteora generantur, terram no-
 stram undiquaquè cingens & ambi-
 ens, (*super quem tanquam nihilum
 propter invisibilitatem ipsa suspensa di-
 citur jobi, 26. v. 7.*) utrumque
 „ cum suo spatio ; nam, teste Pareo,
 „ res non potuerunt esse sine spatio :
 „ proinde spatium necessariò intelli-
 „ gitur rebus concreatum, sicut lo-
 „ cato locus. De hoc expanso ulte-
 „ rius annotatur, quod cum factum
 „ sit in medio aquarum, distinctio-
 „ nem fecerit inter has aquas, quæ
 „ sunt ab infera expansi istius, &
 „ aquas illas quæ sunt à regione supe-
 „ ra expansi ; quibus nil aliud pleri-
 que

que Orthodoxi Theologi denotant, quam aquarum illarum magnam copiam esse à reliquis attenuatione separatam, ac ita sursum in vapores & nubes mutatam istic in aëre detineri non supra omne expansum, id est, totam mundi corporei universitatem; sed peculiare quoddam expansum, id est aëris certam altitudinem: tripliciter enim expansum sumit Moses: primum, pro toto, ut: *sit expansum dividens aquas, &c.* item, *expansum Deus vocavit caelum.* Secundo, pro expansi parte superiori, ut *ÿ. 14. sunt luminaria in expanso caeli.* Tertio, solum pro inferiori, imo infimâ parte expansi, ut *ÿ. 20. volucres volanto supra terram, superficiem versus expansi caelorum.* Alias, quidem clare videmus Sacras Literas mentionem facere trium caelorum: infimi, quod est aër: medij, quod est compages orbium, seu caelorum aspectabilium: & tertij, quod est caelum beatorum & paradus coele-

stis : quorum primum cum secundo sub nostram considerationem hic duntaxat cadit , quod etiam solum intelligitur , cum expansi in textu nostro mentio fit. Et sic dies secundus quoque fuit transactus diei atque noctis vicissitudine. Sed ne prolixior sim , pergam ostendere quam commodè cum Mose denudè conciliari possit

Cartesius.

Nam & hic coeli originem ac constitutionem descripturus , ordineque persequuturus in antecessum coeli fluiditatem supponit Pr. III. §. 24.

„ putandum est non tantum Solis &
 „ fixarum , sed totius etiam coeli
 „ materiam fluidam esse , sive li-
 „ quidam : quod jam vulgo omnes
 „ Astronomi concedunt , quia vident
 „ phænomena Planetarum vix aliter
 „ posse explicari : item Pr. III. §. 46.

„ ita ut corpus fluidum (id est *divi-
 sum in multas exiguas particulas mo-
 tibus*

tibus à se mutuo diversis, singulas circa propria sua centra, Pr. III. §. 46. agiatas, Pr. I I. §. 54.) componerent, quale cœlum esse putamus. Istam verò fluiditatem ex duplici materiâ constituit, nempe: primum, ex particulis cœlestibus sphæricis, quas termino sibi usitato globulos secundi elementi vocat: secundò, ex particulis subtilissimis ac tenuissimis collisione & attritione globulorum secundi elementi ortis, nec non intervalla eorum quæ alias manerent vacua, quod rationi repugnat, continuò replentibus, & has materiam primi elementi (de tertio elemento agit Pr. III. §. 87. seq.) appellat, prout liquebit inspicientibus Principiorum tertie partis, 48, 49. articulos, quos integros adscribere non pigebit, tum quia multi Cartesii opera non habent, tum etiam quod habentes legere negligunt, verba igitur sic sonant, „ §. 48: itaque ut naturæ legum efficacitatem in propositâ hypothesi

„ ostendere incipiamus, consideran-
 „ dum est illas particulas, in quas to-
 „ tam hujus mundi materiam initio
 „ divisam fuisse supponimus, non
 „ potuisse quidem initio esse sphaeri-
 „ cas, quia plures globuli simul jun-
 „ cti, spatium continuum non re-
 „ plent; sed cujuscunque figuræ tunc
 „ fuerint, eas non potuisse successu
 „ temporis non fieri rotundas, quan-
 „ doquidem varios habuerunt motus
 „ circulares. Cum enim in princi-
 „ pio satis magnâ vi motæ fuerint
 „ ut unæ ab alijs sejungerentur, ea-
 „ dem illa vis perseverans, haud
 „ dubiè satis magna etiam fuit, ad
 „ earum omnes angulos, dum sibi
 „ mutuò postea occurrerunt, atteren-
 „ dos: ad hoc enim non tanta, quam
 „ ad illud, requirebatur. Et ex hoc
 „ solo, quod alicujus corporis anguli
 „ sic atterantur, facilè intelligimus
 „ illud tandem fieri rotundum: quia
 „ hoc in loco nomen anguli, ad om-
 „ ne id, quod in tali corpore ultra
 „ „ figu-

„ figuram sphæricam prominet, est
 „ extendendum. Sequitur articu-
 „ lus, 49: cum autem nullibi spatia
 „ omni corpore vacua esse possint,
 „ cumque rotundæ illæ materiæ par-
 „ ticulæ simul junctæ, perexigua
 „ quædam intervalla circa se relin-
 „ quant, necesse est ista intervalla
 „ quibusdam alijs materiæ ramenti
 „ minutissimis, figuras ad ipsa im-
 „ plenda aptas habentibus, easque
 „ pro ratione loci occupandi perpe-
 „ tuè mutantibus, impleri. Nem-
 „ pè dum earum materiæ particula-
 „ rum, quæ fiunt rotundæ, anguli
 „ paulatim atteruntur, id quod ex
 „ ipsis eraditur adeo est minutum, &
 „ tantam celeritatem acquirit, ut
 „ solâ vi sui motus in ramenta innu-
 „ merabilia dividatur; sicque im-
 „ pleat omnes angulos, quos aliæ
 „ materiæ particulæ subingredi non
 „ possunt. Quæ omnia brevi com-
 „ pendio repetit, Pr. III. §. 52:
 „ jam itaque duo habemus genera

„materiæ valdè diversa, quæ duo
 „prima elementa hujus mundi ad spe-
 „ctabilis dici possunt. Primum est
 „illius, quæ tantam vim habet agi-
 „tationis, ut alijs corporibus occur-
 „rendo, in minutias indefinitæ par-
 „vitas dividatur, & figuras suas ad
 „omnes angulorum ab ijs relicto-
 „rum angustias implendas accom-
 „modet. Alterum est ejus, quæ
 „divisa est in particulas sphæricas,
 „valdè quidem minutas, si cum ijs
 „corporibus, quæ oculis cernere
 „possumus, comparentur; sed ta-
 „men certæ ac determinatæ quanti-
 „tatis, & divisibiles in alias multò
 „minores. Hinc ergo nunc sua
 „sponte patescit, materiam cœli quo-
 „que penetrabilem esse, & cedentem
 „corporibus solidis, id est particulas
 „ejus propter fluiditatem facile rece-
 „dere ex locis suis, atquè ideo corpo-
 „ribus duris transitum concedere, si-
 „cuti Cartesius hæc explicat Pr. II. §.
 „54. &c. Sic etiam constat, Cartesi-
 um

um cum Mose expansum *fluidum* constituere : quod ipsum cum Sacra Scripturâ consentire supra omnino affirmavit Pareus. Sed quod jam attinet particularum, quibus cœlum constat, ordinationem ac dispositionem, eam quia cum Mose tacent Theologi, impunè Cartesio proponere licet, sic enim Scripturæ Sacræ neutiquam repugnat : dicit igitur Pr. III. §. 46. 82: globulos
 „ secundi elementi plures simul æ-
 „ qualiter motos circa quædam pun-
 „ cta seu centra, eos, qui proximi
 „ sunt centro cujusque vorticis, mi-
 „ nores esse ac celerius moveri, quam
 „ illos qui paulo magis ab eo distant,
 „ idque usque ad certum terminum,
 „ ultra quem superiores inferioribus
 „ celerius moventur, & quantum
 „ ad magnitudinem sunt æquales: hæcque omnia certò se ita habere probat Pr. III. §. 83. 84 85. Præterea Cartesius cœlum sic propriè dictum
 „ distinguit in innumerabiles vorti-

ces, (in quorum centrīs jam Sol omnesque stellæ fixæ versantur, ut deindè videbimus,) Pr. III. §. 53.

„ quorumque singuli ita inter se com-
 „ positi esse debent, ut unusquisque
 „ in eam partem feratur, secundum
 „ quam reliquorum omnium circum-
 „ stantium motus minus illi adver-
 „ santur: quia tales sunt leges naturæ,
 „ ut motus cujusque corporis alterius
 „ occurſu facile possit inflecti, Pr.
 „ III. §. 65. Et hanc ob causam
 „ statuit, polos cujusque vorticis
 „ non tam vicinos esse polis aliorum
 „ vorticum contiguorum, quam
 „ partibus ab ipsorum polis valdè re-
 „ motis, Pr. III. §. 67. Adhæc in-
 „ explicabilis illa varietas quæ appa-
 „ ret in situ fixarum, planè ostende-
 „ re videtur, illos vortices qui circa
 „ ipsas volvantur non esse inter se æ-
 „ quales. Sed sanè si sunt inæqua-
 „ les, necesse est, ut quorundam
 „ partes à polis remotæ, tangant
 „ aliorum partes polis vicinas, quia
 „ ma-

, majorum & minorum similes partes ad invicem applicari non possunt Pr. III. §. 68. adeo ut Poli Eclipticis, ac vice versa Eclipticæ Polis opponantur. Et hæc sunt quæ considerat in cælis eminus conspectis Pr. III. §. 157. id est, in cælo propriè sic dicto, qui in varios jam vortices quasi partes ejus integrales iterum distinguitur. Priusquam nunc pergam, duæ difficultates tollendæ veniunt: primum, quomodò Cartesius Mosis queat dici subscribere circa *expansio* creationem die secundâ, cum superius inter opera primæ diei, *vorticem seu cælum* omninò attribuerit *terræ*: ex quibus videtur elici posse, ipsum Mosis prorsus repugnare, utpote qui ante secundam diem *expansio* nullam facit mentionem? Respondeo, Molem de *expansio* loquentem respicere ad cælum semper permanens, quod adhuc quotidie adspicimus: non verò ad illud, quod mutationi obnoxium transiens erat, nam ille narrat mun-

di ultimum perfectionis ipsi debitæ complementum : sed Cartesius considerat operationis in toto Universo secundum omnes partes imo partium particulas ortum, progressum ac egressum more quorundam mechanicorum ex unius rei destructione alterius constructionem efficientium. Secundo, quæ Cartesius nunc in sequentibus possit admittere distinctionem terræ ab aquis, aquarumque superiorum in aëre ab inferioribus in terrâ, quum in præcedentibus terram statuerit *lucidam* instar Solis aut stellarum fixarum, quæ cum suo coelo constans ex materiâ fluidâ ac fluidissimâ primi nec non secundi elementi utique non possit esse corpus, crassum, conglutinatum & confusum, quale Moses hic in sacro textu describit, ex quo terra propriè sic dicta constituta fuit separatim ab aquâ iterum in alias & alias varias quoque sedes occupantes distinctâ ? Respondeo difficultatem hanc facile solvi,

solvi, si modo meminerimus suprâ dictorum de *terrâ* primum quidem *lucidâ*, sed postea rursus *opacata*. Terræ obscurationem igitur paulo fusius ac clarius ex Cartesio proponere consultum videtur sequenti ratione: scilicet, materiam primi elementi, ex qua terra lucida constabat non fuisse æqualiter secundum omnes ejus particulas agitatum, sed alias alijs celerius: & quia tardius motæ celerius motis majores etiam angulosæ & ad motum non idoneæ erant, facile sibi mutuo adhæserere, magnam agitationis suæ partem communicantes concedentesque particulis primi elementi minutissimis ac celerrimè motis. Tales, quæ sibi invicem agglutinari sic facile poterant, inveniebantur præcipuè in eâ materiâ primi elementi quæ motu recto à polis ad centrum vorticis ferebatur, (quod eò ferri debebat, ostendit Cartesius Pr. III. §. 69.) quæ igitur ad centrum delatæ cum reliquis non multò minoribus,

bus, nec celerius motis à materiæ primi elementi minutiis maximè agitatatis separabantur, ac sibi mutuo facile adhærentes propter inæqualitatem suarum figurarum moles per magnas componebant, contiguas corpori in centro existenti lucido: nam ab eo quidem ex medio suarum particularum inter se invicem, sed non toto, ita ut alia corpora intermedia venirent, expulsæ erant, manebant etenim inter terræ lucidæ superficiem convexam, ac cœli seu vorticis ejus concavam, ubi denso & stipato agmine magis ac magis collectæ, condensatæ ac induratæ tandem supra totam superficiem terræ lucidæ se extenderunt, sicque actioni isti, in quâ lumen consistere supra dixi, restiterunt, tot & tam densis talium conglutinatarum particularum corticibus terram lucidam involverunt, ut omnem visum denique effugerit, ac sic à lucido in opacum corpus redierit, sicuti hæc omnia

pro-

prolixè nec non solidè Cartesius explicat, Pr. III. §. 87, 88, 89, 90, 93, 94, 102, 104. Pr. IV. §. 2. Terram primum lucidam, deindè rursus obscuratam fuisse probat ut vidimus Cartesius, ac minimè negat Moses. Nam, *primo* ut suprà quoque dixi, ipse solummodò in id incumbit, ut nobis revelet in genere mundi constitutionem post ultimum perfectionis complementum : *secundo*, hoc ipsum concludi potest ex eo, quod y. 3. 4. 5. de luce agens, tum, nulum ejus indicat subjectum, sine quo tamen consistere nequit, quia est accidens; debuit ergò fuisse ipsa terra : tum etiam ne semel quidem istic abyssi seu confusæ & impolitæ ejus massæ facit mentionem, sed postea demum, y. 6. *Tertiò*, clarè liquet ex y. 14. & 15. ubi dicit luminaria condita esse ad *afferendum lucem super terram* : quod utique satis innuit, terram pristinam suam lucem non semper retinuisse, sed aliquando rursus amisisse.

amiffisse : alias enim nullatenus eguiffet luce mutuatitiâ , cum haberet lucem nativam & propriam ; at impræfentiarum hæcenus dicta fufficient , de reliquis infra. Ex terrâ itaque fic per obfcurationem transformatâ denudè in craffam , rudem & coagulata molem cum Cartefio ftatuo opera fecundi , tertii , quinti & quædam fexti diei magnam partem condita effe. Nunc tranfeo ad confiderationem *ætheris* five *aeris* , quem etiam Cartefius nomine *cæli* intelligit Met: 1. §. 1. & quanquam nubes vix excedant quorundam montium vertices , fæpè quoque infra ftigia turrium vagentur ; quia tamen oculos ad cœlum erectos contemplatio illarum exigit , tam fublimes illas imaginamur , &c. Hunc verò *aërem terræ circumfufum* effe testatur P. 111. §. 100 , ac in centro fuo habere tellurem quiefcentem Pr. 111. §. 26 : cum videamus terram nullis colummis fuffultam , nullisque

„ que funibus appensam, sed circum-
 „ quaque fluidissimo tantum cœlo cin-
 „ ctam esse, putemus illam quiescere,
 „ ac nullam habere propensionem ad
 „ motum:& in eo produci omnia me-
 „ teora, patet ex integro Cartesij de
 Meteoris tractatu. Neque putat
 cœlum, vel sic propriè dictum, vel
 aërium, uno verbo, totum expan-
 sum *sine spatio* creatum fuisse, nam
 expressè vult naturam materiæ&spatij
 non differre realiter, sed duntaxat
 ratione nostri conceptus, ut videre
 „ est Pr. 11. §. 10: non etiam in re
 „ differunt spatium, sive locus inter-
 „ nus, & substantia corporea in eo
 „ contenta, sed tantum in modo,
 „ quo à nobis concipi solent. Reve-
 „ ra enim extensio in longum, latum
 „ & profundum quæ spatium con-
 „ stituit, eadem planè est cum illâ,
 „ quæ constituit corpus: §. 11. &
 „ quidem facile agnoscemus, ean-
 „ dem esse extensionem, quæ natu-
 „ ram corporis & naturam spatij con-
 stituit

„ stituit, nec magis hæc duo à se mu-
 „ tuo differre, quam natura generis
 „ aut speciei differt à naturâ individui:
 „ & §. 12. est autem differentia in
 „ modo concipiendi, &c. ex quibus
 „ perspicuum satis, quod secundum
 „ illius sententiam nullum omninò cor-
 „ pus ac consequenter nec expan-
 „ sum sine spatio esse quiverit.
 „ Quantum attinet creationem aëris,
 „ probat Cartesius ipsum productum
 „ ex macularum quarundam dissolutio-
 „ ne antequam terram lucidam totam
 „ contexerint & obtenebrarint, qua-
 „ rum particulae angulosae per vorticem
 „ dispersae paulatim magnam aeris co-
 „ piam istic constituere, sicuti osten-
 „ dit Pr. IV. §. 2: particulae tertij
 „ elementi, (nota quod per elemen-
 „ tum tertium intelligantur particulae
 „ istae, quarum superius facta mentio,
 „ angulosae, ad motum ineptae, sibi-
 „ que invicem adhærentes, Pr. III.
 „ §. 88. 100.) quæ ex continuâ ista-
 „ rum macularum dissolutione re-
 „ mane-

„ manebant, per cœlum vicinum
 „ diffusæ, magnam ibi molem aëris,
 „ sive ætheris successu temporis com-
 „ posuerunt: quod verò maculæ istæ
 in principio cum nondum multæ,
 neque constipatæ aut induratæ, sed
 molles, raræ, ac paucæ erant,
 dissolvi rursus facile potuerint, vi-
 dere est Pr. III. §. 96. sed de aëris
 productione inferius plura. Porro
 Cartesius etiam probat, aërem in
 medio aquarum factum distinguere
 inter unas & alteras, cum statuit *va-*
pores supra in aëre existere: illi ete-
 nim licet non formaliter, tamen
 materialiter aqua sunt, qui calore
 vel *subterraneo* Pr. IV. §. 3. 59. 60: vel
Solis sursum expelluntur, sicuti li-
 „ quet ex Met: II. §. 1, 2: si confide-
 „ remus materiam subtilem, quæ
 „ per terrestrium corporum poros
 „ fertur, vel præsentia Solis, vel
 „ simili qualicunque causâ vehemen-
 „ tius quoquè exiguas istorum corpo-
 „ rum partes impellere, facile intel-
 lige-

„ ligemus illam effecturam, ut quæ
 „ satis exiguæ sunt & simul ejus fi-
 „ guræ, atque in tali situ, ut faci-
 „ le à vicinis separentur, huc atque
 „ illuc diffiliant. atque in aërem at-
 „ tollantur : & ita in aërem sublatae
 „ vi Solis, ut plurimum illam figu-
 „ ram habent, quam partibus aquæ
 „ tribuimus. Ex his motis, qui dilatati
 „ ex loco arctiori in quo erant, in
 „ alium ubi facilius expandantur,
 „ transeunt, venti latius diffusi ter-
 „ rasque & maria perflantes consti-
 „ tuuntur, Met : **IV. §. I** : coactis
 „ & condensatis nubes generantur,
 Met: **v. §. I** : & sic ulterius omnia me-
 teora fiunt. Patet itaque Cartesium
 agnoscere distinctionem aquarum in
 terræ globo ab aquis suprâ existenti-
 bus in aëre, qui tanquam paries in-
 tergerinus superiores & inferiores a-
 quas inter distinguens se habet. Et
 præter duos hætenus explicatos cœ-
 los sc: vortices cœlestes & aërem,
 credere etiam cœlum *tertium*, sedem
 sc:

sc: beatorum aut paradysum coele-
 stem : sic enim loquitur Meth:
 p. 5. Theologia coelo potiundi
 rationem docet: & Pr. 111. § 53.
 denique sumemus quidquid ultra
 illos duos coelos reperitur, pro ter-
 tio. Existimamusque hoc tertium
 respectu secundi esse immensum.
 Sed tertii coeli consideratio non est
 hujus loci; quia nullo modo spectari
 à nobis potest in hâc vitâ, & de mun-
 do tantum aspectabili tractamus.
 Et sic instituta collatione Cartesii
 cum Mose circa opera secundi natura-
 lis diei ut supra primi, sequuntur jam
 operatertij, de quibus loqui incipit

Moses.

9. 10. v. *Postea dixit Deus, confluant
 aquæ istæ quæ sub hoc cœlo sunt in lo-
 cum unum, & conspicua sit arida: &
 fuit ita. Aridam autem vocavit
 Deus terram, singula vero aquarum
 conceptacula vocavit maria & vidit
 Deus id esse bonum. A cœlo & aquis
 superioribus in eo, fit nunc transitus
 ad*

ad specialiorem terræ & aquarum inferiorum in ejus superficie contemplationem. De aquis inferioribus dicitur hic, quod sub hoc cœlo sint, cùm antea y. 7, descriptæ sint ab infera regione expansi esse: sed eodem recidit. Nam Moses respiciens ad tres aëris regiones, aquas illas inferiores locum tribuit sub ejus infimâ, id est, in terrâ, quæ proximè ab aëre cingitur, ut suprâ etiam dictum. Et hæ sunt, quæ jubentur à Deo *confluere in locum unum*: nam terra hæctenus impolita & aquis immersa ab ijs liberari non potuit nisi istæ loco cedentes in apricum veniendi ac cemergendi copiam huic concederent: ut omnia igitur in posterum sine confusione distincta prodirent, singula ad sedes ordinatas ablegari debebant, sicuti apparet ex hoc aquarum in unum locum confluxu, & eo terræ in vado constitutæ siccâ apparitione. Sed ut singula paulò accuratius, non putandum, cum mentio fiat congrega-

tionis

tionis aquarum *in unum locum*, illum in aëre vel alibi extra terram intelligi debere, sed in ipso terræ corpore, ita tamen, ut *unus* locus non strictè sumatur pro uno puncto vel angulo terræ: quod etiam Moses satis explicat, *ŷ. 10*: cum loquitur de singulis aquarum conceptaculis. Et experientia nautas multifariam docuit, maria per utriusque terræ hemisphærii disjunctissimas regiones esse diffusa. Sed locus *unus*, ut Pareus annotat, opponitur multis, vel omnibus locis, seu toti superficiei terræ, quam Deus non vult amplius tegi ubique, sed tantum in loco uno, distincto ab aridâ, latissime tamen patente, & distantibus aridæ regionibus variè continuato, aut etiam interpolato. Nihil igitur opus est quæstione, quo modo in locum unum aquæ dicantur congregatæ, cum tot hodiè sint maria, tot flumina & fontes in distantissimis terris. Est enim maris quasi unum

„ corpus, brachiis & pedibus & venis
 „ variè extentis distinctum. Post-
 quam igitur aquæ sic in unum locum
 confluxerunt, terra apparuit *arida*:
 illa non tantum ab aquis segregata vi-
 sibilis facta est, verum etiam solida &
 ficca, quæ prius fuerat tota madida
 „ & aquis dissoluta. Arida vero in-
 „ telligatur terra, non expers omnis
 „ humoris, absque quo, teste Pareo,
 „ terræ partes dissiparentur in pulve-
 „ rem: sed ita Deus aridam formavit,
 „ ut nihilominus humor conveniens
 „ intuseam conglutinaret, & nutri-
 „ mentum rebus inde crescentibus
 „ sufficeret. Ex quibus omnibus
 patet distinctionem esse factam inter
aquas & aridam, ita ut arida nun-
 quam ab aquis rursus tegetetur ac in-
 undaretur tota. Deus itaque aquas
 collectas intra limites positos coërcet,
 uti videre est, Jer. 5. v. 22: disposui
 „ arenam terminum mari, statuto
 „ perpetuo, quod non transgredie-
 „ tur: quamvis incutiant se, non

MOSAIZANS. 51

„ tamen prævalent, quamvis fre-
 „ mant fluctus ejus, non ta-
 „ men transgrediuntur illud: item-
 que Pl. 104. v. 9. terminum opposuisti
 „ ne transeant; ne revertantur ad
 „ operiendum terram. Aquas sic in
 peculiaribus locis congregatas, seu,
 quod idem est *singula aquarum concep-
 tacula* vocavit Deus *maria*; undè
 perspicuum satis ipsum Oceanum in
 varias partes per diversas regiones
 distinctum esse quæ diversa consti-
 tuunt maria, in quæ varii etiam
 fluvii illabuntur, nec tamen exun-
 dare ista faciunt. Præterea aridam,
 id est corpus conglutinatum, cohæ-
 rens, solidum, & aquæ misturâ li-
 beratum appellavit *terram*: nomen
 corporis *generalis* multa particularia
 continentis, ut metalla, lapides,
 omnia mineralia & fossilia, verbo,
 cuncta quæ in eâ ac super eam nunc
 sunt ejusdem naturæ & essentiæ.
 Quæ omnia tam ad mare quam ad
 terram pertinentia à Deo etiam ut bo-

na approbata fuere, uti liquet ex ver-
sus decimi ultimis verbis: & *vidit De-*
us id esse bonum. Sed pergo, ut osten-
dam, quò cum dictis iterum consentiat

Cartesius.

Quod distinctè ut procedat, me-
minisse juvabit eorum, quæ supra
dicta sunt de *terra*, quomodò à cor-
pore lucido abierit in opacum : &
hoc facto, quod jam annectendum,
vortex ejus seu cœlum quoque fue-
rit destructum & absorptum ab alio
quodam fortiori ipsum cingente,
cœlo sc: ut experientia hodie ratione
adjuta nos docet, *Solis*: Vorticis
cum corpore quod in centro ejus est,
destructio qui fiat, videre, est Pr.
XXI, §. 115. 116. 117. 118: quo-
rum brevis summa huc redit : cor-
pore lucido in centro vorticis alicu-
jus maculis sic involuto ut prorsus
obscuratur, & eo nullam vim am-
plius habeat ad promovendam pres-
sionem, quâ vortices determinan-

tur suisque finibus coercentur, fieri potest ut vortex ejus macularum interventu debilitatus & imminutus ab alio potentiore vortice, qui maculis non est obrutus ac proindè vires suas exercere sufficienter queat, absorbeatur & instar prædæ rapiatur simul cum isto suo fydere quod in centro habet. Quæ omnia ad terram applicantur à Car-

tesio Pr. IV. §. 2. Cumque maculæ
 terram totam contegentes atque
 obtenebrantes non possent amplius
 dissolvi, ac forte permultæ
 sibi mutuo incumberent, simulque
 vis vorticis Terram continentis
 minueretur, tandem ipsam una
 cum maculis, & toto aere quo involvebatur, in alium majorem
 vorticem, in cujus centro est Sol, delapsam esse. Præterea ipsius terræ conditio & natura quam habuit cum nondum in coelum Solis migrarit, sed statim migratura esset, antequam variè in diversa corpora rursus,

post migrationem distincta concipi rectè possit, attendenda venit, & quidem ex ipsis Cartesij verbis Pr. IV. §. 3. 4. 5. Nunc vero si consideremus illam nondum ita versus Solem delapsam, sed paulo post delapsuram, tres in eâ regiones valdè diversas dignoscemus. Harum prima & intima continere tantum videtur materiam primi elementi, se ibi non alia ratione quam in Sole commoventis, nec alterius naturæ, nisi quod fortè sit minus pura, quia quod affiduè ex Sole in maculas abit, non ita potest ex eâ expurgari. Media regio tota occupatur à corpore valdè opaco & denso: cum enim hoc corpus factum sit ex particulis minutissimis, (utpote quæ prius ad primum elementum pertinebant) sibi invicem adjunctis, nulli videntur in eo meatus relictæ esse, nisi tam exigui, ut solis illis particulis striatis Pr. III. §. 88.

„ § 88. 89. 90. 92. descriptis, ac
 „ reliquæ materiæ primi elementi,
 „ transitum præbere possint. Sed
 „ istæ duæ interiores terræ regiones,
 „ parum ad nos spectant, quia ne-
 „ mo unquam ad ipsas vivus accessit,
 „ Sola tertia superest, ex quâ omnia
 „ corpora quæ hic circa nos reperi-
 „ untur, oriri posse deinceps osten-
 „ demus. Nunc autem nihil adhuc
 „ aliud in ipsâ esse supponimus, quam
 „ magnam congeriem particularum
 „ tertii elementi, multum materiæ
 „ cælestis circa se habentium, qua-
 „ rum intima natura, ex modo quo
 „ genitæ sunt, potest agnosci: & de-
 „ scribitur Pr. IV. a. §. 6. ad §. 14. inclu-
 „ sive: quæ in compendium redacta
 „ nihil aliud volunt, quam particulas
 „ tertii elementi tertiæ terræ regionis
 „ ex macularum dissolutione ortas fa-
 „ tis magnas esse debere, ut impetum
 „ globulorum secundi elementi, circa
 „ se motorum sustineant totæ, quam-
 „ vis singula earum ramenta, ex qui-

bus compositæ sunt, globulis cedentia, semper eorum & quidem magis solidorum, majorisque agitationis capacium occursum nonnihil possint immutari. Præterea illas terram involventes licet à se invicem separatas, non tamen per cælum hic & illic sparsas fuisse, sed omnes circa sphaeram secundæ regionis conglobatas, unas aliis incubuisse multa intervalla non tantum particulis materiæ primi, sed etiam globulis secundi elementi permeabilia & occupata relinquentes. Itemquæ illos globulos tertii elementi particulis quarum majores & solidiores frequenter alias minores & tenuiores sub se habebant immistos ac in illis meatus ad mensuram magnitudinis suæ solius accommodatos fervantes, quò centro terræ viciniore, è minore, & quò ab isto remotiore è quoque fuisse majores, hosque omnes minores iis, qui nunc circa terram in Solis vortice constitutam versan-

tur. Ex his sic animadversis deducit
 postea Pr. IV. §. 32. 34. 37. 38. 39.
 40. 41. 42. 43. 44. *distinctionem terræ
 ab aquis & aere, singulorumque pro-
 priam constructionem; quæ ex ipso in
 compendium redacta sic habent.*
 Terrâ in tres regiones sic distinctâ,
 & vortice ejus destructo, jam pri-
 mum ad Solis vorticem seu coelum
 accedente, non magna mutatio ori-
 ri potuit in regione ejus intimâ ac
 mediâ, sed tantum exteriori ac su-
 premâ, quæ constat particulis tertii
 elementi, sibi mutuo non firmiter
 annexis, quibus immisti sunt globu-
 li coelestes, aliquantò minores iis,
 qui reperiuntur in eâ coeli parte per
 quam transit, vel etiam in eâ ad
 quam venit. Cum itaque minores
 isti globuli loco cedant majusculis
 istam coeli partem circumplectenti-
 bus facile intellectu est, hos majus-
 culos in loca sibi à minoribus relictâ
 cum impetu ruentes in multas tertii
 elementi particulas impingere, præ-

fertim in crassiores, ipsasque infra cæteras detrudere, juvante etiam ad hoc vi gravitatis; atque ita efficere, ut istæ crassiores infra cæteras depulsæ, figurasque habentes irregulares & varias, arctius inter se nectantur quam superiores, & motus globulorum cœlestium interrumpant. Quo fit, ut suprema terræ regio in duo corpora valdè diversa distinguatur, quorum superius est rudimentum *aëris* rarum, fluidum & pellucidum, inferius autem rudimentum *terræ inferioris* crassissimum ex quo metalla oriuntur, aliquatenus densum, durum & opacum: ex cujus particulis ramosis continua pressione arctius sibi invicem junctis ascenderunt aliæ oblongæ instar bacillorum læves & teretes paulatim redditæ ipsi interjectæ, ac supra illas congregatæ constituerunt rudimentum *aquæ*; sicuti videmus in locis paludosis ex calcata terrâ aquam exprimi, quæ postea ejus superficiem tegit: quia imò supra

hoc

hoc rudimentum aquæ aliud quartum *terræ exterioris*, quæ ex lapidibus, argillâ, arenâ & limo conflata est, insuper genitum fuit ex eo, quod cæteris nondum perfectè formatis vel expurgatis, nempè aëre quædam particulæ minus solidæ iis, quæ aquam componebant, deorsum lapsæ hæserint in superficie hujus, & quia pleræque ramosæ, paulatim sibi mutud annexæ fuerint, corpusque durum composuerint. Secundò ex ipsius aquæ rudimento quædam novæ particulæ, quæ cum reliquis planè similes non essent, nec ad communem aliarum normam reduci possent, motu globulorum cœlestium expulsæ adjunxerunt se terræ superioris corpori, quod propter diversas actiones luminis & caloris sic ex variis quasi crustis vel corticibus sibi mutud superinductis in aquæ superficie (qualium crustarum aquæ innatantium exempla habemus in insulis nantibus, quæ variis in locis multæ

& crebræ sunt, ut videre est apud Plinium hist: nat: lib. 2. cap. 95, & Senecam nat. quæst. lib: 3, cap. 25, fuit conflatum. Sed aquæ corpus tandem mole imminutum est, & spatium aliquod inter se & terram exteriorem reliquit, quoniam non omnes ejus particulæ, quæ vi luminis & caloris rarefactæ, cum nec inter duo corpora vicina contineri, nec hæc corpora vicina quæ dura erant, locis expellere possent, & per poros terræ superioris egressæ, cessante rarefactione ob succedens frigus postea reversæ sunt, vel ad aquæ corpus rursus descenderunt. Quo factum ut supra spatium istud aere & materia coelesti repletum superior terra quamvis gravior & densior quam ille aër illave materia coelestis, ac fortè etiam quam aqua, ad tempus ob suam duritiem fornicis instar expansum manere quiverit, sed postea in ipsius meatus, qui particulis aquæ pervii semper fuerant adque

earum

earum mensuram excavati, materia
 coelestis alio nunc modo ruens, quam
 antea particulæ aquæ, eorum figu-
 ras immutavit, impetumque fece-
 rit ad quosdam ita diducendos, ut
 hoc ipso alij vicini angustiorem redde-
 rentur. Undè facile contingebat,
 ut quibusdam partibus terræ superio-
 ris à se mutuo disjunctis, in eo fie-
 rent fissuræ, quæ postea successu
 temporis majores evaserunt. Ea-
 dem planè ratione, quâ videmus
 æstate in terrâ multas rimas aperiri,
 dum à Sole siccat, eamque magis
 ac magis hiare quò diutius siccitas
 perseverat. Fissuris ergo his per-
 petuò auctis tandem superior terra
 omni robore se sustinendi soluta &
 confRACTA, tota ob partium disjun-
 ctionem, vi gravitatis in terram
 inferiorem sub aquâ latentem, decidit.
 Atque hac superficie non satis latâ ad
 omnia illius fragmenta sibi mutuo ad-
 jacentia, & situm quem prius habu-
 erant servantia, recipienda, quædam

ex ipsis in latus inclinata sunt, aliaque in alia recumbere debuerunt. Et aqua fluida minusque gravis quam terræ superioris jam delapsæ fragmenta, supra illa ascendere magnam partem coacta est, quoniam omnis in cavitatibus sub fragmentis relictis contineri non potuit. Hinc in terrâ orta sunt alibi maria magis minusve profunda, alibi camporum planities, alibi montes, saxa, scopuli, &c: quæ omnia egregio schemate, Pr. IV. §. 44, ad oculum per literas & numeros demonstrantur. Ex dictis abundè liquet, Cartesium agnoscere *primò*, aquas inferiores, quæ sub coelo in ipsâ terrâ sint: *secundò*, aeris varias regiones, & quidem diversis temporibus productas: nam supra vidimus terræ nondum totaliter opacatæ adscriptam esse magnam aëris seu ætheris copiam, & jam post obscuracionem ex superiori ejus regione dicto modo ingentem molem progenitam: *tertiò*, aquarum confluxum

fluxum in unum locum, id est; harum ab aridâ postmodum nomine *terræ* indigitatâ separationem ac distinctionem, quâ factum ut aquæ nunc in ordinatis sibi locis non extra terram in illâ ipsa contineantur, ac *terra* sic propriè dicta nunc appareat sicca. Interim tamen certissimum manet, aquarum conceptacula seu maria satis longè lateque per terræ superficiem diffusa existere, ac proindè nec Cartesium ad unum punctum restringere confluxum in unum locum; optimè enim novit diversa maria esse, sicuti liquet ex Met: VII. §. 3, „ ubi mentionem facit maris Æthi-
 „ opici & Indici, quæ duo etiam va-
 „ stissima vocat, & Met: VII. §. 4,
 „ de latioribus Oceani partibus lo-
 „ quitur: itemque Met: IV. §. 13.
 „ de mari Pacifico omnium latissimo
 „ agit. Præterea Pr. IV. §. 54: eæ re-
 „ giones, quæ mare habent in Ori-
 „ ente, ut Brasilia, non tantum
 „ Solis calorem sentiunt, quam eæ
 quæ

„ quæ longos terræ tractus habent
 „ ad Orientem & mare ad Occiden-
 „ tem, ut Guinea: §. 55. Oceanus
 „ per omnem terræ ambitum se dif-
 „ fundit. Satis manifestum igitur
 „ eum solummodò denotare singulo-
 „ rum corporum perfectam à se invi-
 „ cem distinctionem, & in peculiari-
 „ bus suis locis constitutionem: in quo-
 „ rum varietate nec non exactâ distin-
 „ ctione præcipuus ornatus & splendor
 „ in terræ globo consistit. Sed non
 „ abs re fore censeo, postquam plau-
 „ sibilem & amicam illum consensum
 „ Cartesii cum Mose breviter denuò
 „ contemplati fuimus paucis hic attin-
 „ gere quomodò & quænam, ulterius
 „ & proluxius ut Philosophum decet
 „ quam Moses Theologus in rerum
 „ naturalium serie ac naturâ enarrandâ
 „ excurrans, datis fundamentis super-
 „ struere pergat: non majus etenim
 „ supererit periculum in sequentibus
 „ à Mose dissentiendi, quam cum
 „ duo viatores simul per rectam viam

diu incefferunt, post alter solus eo-
 dem ductu procedere continuans à
 rectâ viâ in obliquam & curvam de-
 flectendi incurrit discrimen. De aë-
 re plura non addam, quam quæ Car-
 tesius habet Pr. IV. §. 45. ex dictis
 cognoscimus, aerem nihil aliud
 esse debere, quam congeriem par-
 ticularum tertii elementi, tam te-
 nuium & à se mutuo disjunctarum,
 ut quibuslibet motibus globulo-
 rum coelestium obsequantur; ide-
 oque illum esse corpus valde ra-
 rum, fluidum & pellucidum, &
 ex minutiis cujuslibet figuræ posse
 componi. Verum de aquâ & ter-
 râ quædam particularia adjun-
 gere non inutile erit. De aquâ igi-
 tur tenendum, duas illam habere
 particularum species, salvas sc: &
 dulces quarum illæ reperiuntur in
 mari, hæ in fontibus & fluviis. De
 singulis Cartesius accuratè in Philoso-
 phiâ suâ: nam sic de duabus in aquâ
 particularum speciebus Pr. IV. §. 36.
 „ multæ

„ multæ oblongæ tertii elementi par-
 „ ticulæ terræ inferioris particulis
 „ ramosis prius interjectæ, sed po-
 „ stea, ut antè dictum, supra illas ex-
 „ pulsæ & congregatæ aquam istic
 „ constituerunt; & quamvis initio
 „ non fuerint inter se perfectè æqua-
 „ les, nec similes, hoc tamen com-
 „ mune habuerunt, quod nec sibi
 „ mutuo, nec aliis tertij elementi
 „ particulis facilè possent adhærere,
 „ quodque materia cœlestis assiduè
 „ circa illas fluat, efficiatque ut va-
 „ riis motibus eieantur, & unæ in
 „ aliarum loca transmigrent, undè
 „ successu temporis fieri debuerunt
 „ læves & teretes & quam proximè
 „ inter se æquales, atque ad duas
 „ tantum species reduci. Nempe
 „ quæ fuerunt satis tenues, ut ab
 „ illo solo impetu, quo à materiâ
 „ cœlesti agebantur flecti possent,
 „ circa alias paulo crassiores, quæ
 „ sic flecti non poterant, convolutæ,
 „ ipsas secum detulerunt. Arquæ
 hæ

MOSAIZANS. 67

, hæ duæ particularum species ,
 , flexilium scilicet atque inflexilium ,
 , sic junctæ facilius perseverarunt in
 , suo motu , quam solæ flexiles , vel
 , solæ inflexiles potuissent , undè
 , factum est , ut ambæ in corpore
 , aquæ remanserint. Quæ si ab
 , invicem separentur , hæ salem ,
 , illæ aquam dulcem component ,
 , Pr. IV. §. 48. Utræque sunt tere-
 , tes sive rotundæ ; nempè partes
 , aquæ dulcis instar restis vel anguil-
 , læ , & salis instar baculi vel cylin-
 , dri , Met: III. §. 18. Sed omnes
 proprietates cum salis , tum aquæ
 dulcis hic fusius explicare non ne-
 cessarium puto ; nam qui istas scire
 desiderat , legat caput secundum &
 tertium Meteororum , ubi omnia
 quæ circa hanc materiam explorari
 queunt , contineri videbit. Cur
 fontes non sint falsi sed dulces , vide-
 , re est , Pr. IV. §. 66 : & quamvis
 , mare sit salsum , solæ tamen aquæ
 , dulcis particulæ in fontes ascen-
 dunt ,

„ dunt, quia nempe sunt tenues ac
 „ flexiles: particulæ autem salis cum
 „ sint rigidæ ac duræ, nec facile in
 „ vapores mutari, nec ullo modo
 „ per obliquos terræ meatus transire
 „ possunt. Et quamvis assiduè ista
 „ aqua dulcis in mare per flumina
 „ revertatur, non ideo mare dulce-
 „ scit, quia semper æqualis quanti-
 „ tas salis in eo manet. Et quomodo
 „ fontes scaturiant, ostendit Pr. **IV.** §.
 „ **64.** cum infrà campos & montes
 „ magnæ sint cavitates aquis plenæ
 „ non dubium est, quin multi quoti-
 „ die vapores, hoc est, aquæ particulæ
 „ vi caloris ab invicem disjunctæ, ac
 „ celeriter motæ, usque ad exterior-
 „ rem camporum superficiem, atque
 „ ad summa montium juga perveni-
 „ ant. Videmus enim etiam ple-
 „ rosque istiusmodi vapores, ulteri-
 „ us usque ad nubes attolli, ac faci-
 „ lius per terræ meatus ascendunt,
 „ ab ejus particulis suffulti, quam
 „ per aerem, cujus fluidæ ac mobi-
 „ les

„ les particulæ, ipsos ita fulcire non
 „ possunt. Postquam autem isti va-
 „ pores sic ascenderunt, frigore suc-
 „ cedente torpescunt, & amissâ va-
 „ poris formâ rursus in aquam ver-
 „ tuntur; quæ aqua descendere non
 „ potest per eosdem illos meatus, per
 „ quos vapor ascendit, quia sunt ni-
 „ mis angusti; sed aliquanto latiores vi-
 „ as invenit, in intervallis crustarum,
 „ sive corticum quibus tota exterior
 „ terra conflata est; quæ viæ ipsam ob-
 „ liquè secundum vallium & campo-
 „ rum declivitatem deducunt. At-
 „ que ubi istæ subterraneæ aquarum
 „ viæ, in superficie montis, vel
 „ vallis, vel campi terminantur, ibi
 „ fontes scaturiunt; quorum rivi
 „ multi simul congregati, flumina
 „ componunt, & per decliviores exte-
 „ rioris terræ superficiei partes in ma-
 „ re labuntur. Rationem egregiam
 „ quoque suppeditat, cur mare non
 „ augeatur ex eo, quod flumina in il-
 „ lud fluant, Pr. IV. §. 65 : quam-
 „ „ vis

„ vis autem assiduæ multæ aquæ ex
 „ montibus versus mare fluant, nun-
 „ quana tamen idcirco cavitates ex
 „ quibus ascendunt, possunt exhauri-
 „ ri, nec mare auferri, quoniam sem-
 „ per per patentissimos meatus sub-
 „ terraneos tanta aquæ quantitas, à
 „ mari versus radices montium re-
 „ dit, quanta ex montibus egredi-
 „ tur. Atque ita, ut animalium
 „ sanguis in eorum venis & arterijs,
 „ sic aqua in terræ venis & in fluvijs
 „ circulariter fluit. Sicque nonnul-
 „ lis de aquâ particularibus adscriptis
 „ restat nunc, ut quædam de terrâ ad-
 „ jungam, quomodò scilicet metalla
 „ ex interiori terrâ in exterioris fodinas
 „ ascendant? respondet Cartesius Pr.
 „ IV. §. 63. credi posse omnia me-
 „ tallâ ideo tantum ad nos pervenire,
 „ quod acres succi per meatus interi-
 „ oris terræ fluentes, quasdam ejus
 „ particulas ab alijs disjungant, quæ
 „ deinde materiâ oliagineâ involu-
 „ tæ, atque vestitæ, facillè ab argento
 „ „ VIVO

„ vivo calore rarefacto sursum rapi-
 „ untur, & pro diversis suis magni-
 „ tudinibus, ac figuris, diversa
 „ metalla constituunt. Circa quæ ulte-
 „ rius notandum monet, Pr. IV. §. 74.
 „ metalla per terræ venas versus radi-
 „ ces montium solere attolli, ibique
 „ potissimum congregari, quia ibidem
 „ terra pluribus rimis quam aliis in lo-
 „ cis fatiscit; & quidem in iis montium
 „ partibus, quæ Soli Meridiano vel
 „ Orienti obversæ sunt, magis
 „ quam in aliis congregari, quia
 „ major ibi est calor, cujus vi attol-
 „ luntur. Et ideo etiam in illis præ-
 „ sertim locis, à fossoribus quæri
 „ solent. Neque enim putandum,
 „ ullâ unquam fodiendi pertinacia us-
 „ que ad interiorem terram posse
 „ perveniri: tum quia exterior ni-
 „ mis est crassa, si ad hominum vi-
 „ res comparetur; tum præcipuè
 „ propter aquas intermedias, quæ
 „ eo majore cum impetu salirent,
 „ quò profundior esset locus, in quo
 „ pri-

„ primum aperirentur earum venæ,
 „ fossioresque omnes obruerent,
 Pr. IV. §. 75. Pergo ad aliorum
 fossilium lapidumque considerati-
 onem, quomodo ea producantur,
 & quæ eorum sint proprietates: de
 his Cartesius Pr. IV. §. 70, 71.
 „ præter vapores ex aquis sub terrâ
 latentibus eductos, (quorum ratio
 superius ex Pr. IV. §. 64. habita fuit,)
 „ multi etiam spiritus acres, & ole-
 „ agineæ exhalationes, nec non va-
 „ pores argenti vivi, aliorum me-
 „ tallorum particulas secum vehen-
 „ tes, ex terrâ interiori ad exteri-
 „ orem ascendunt: atque ex diver-
 „ sis eorum misturis omnia fossilia
 „ componuntur. Per spiritus acres
 „ intelligo particulas succorum
 „ acrium, nec non etiam salium vo-
 „ latilium, ab invicem sejunctas, &
 „ tam celeriter se commoventes, ut
 „ vis quâ in omnes partes moveri
 „ perseverant, prævalerat eorum
 „ gravitati. Per exhalationes au-
 tem

„tem, intelligo particulas ramosas,
 „tenuissimas, oleagineæ materiæ,
 „sic etiam motas. Quippe in aquis,
 „& aliis succis, & oleis, particulae
 „tantum repunt; sed in vaporibus,
 „spiritibus, & exhalationibus, vo-
 „lant. Et quidem spiritus majori
 „vi sic volant, & facilius angustos
 „quosque terræ meatus pervadunt,
 „atque ipsis intercepti firmiter hæ-
 „rent, & ideo duriora corpora effici-
 „unt, quam exhalationes aut vapo-
 „res. Cumque permagna inter
 „hæc tria sit diversitas, pro diversi-
 „tate particularum ex quibus con-
 „stant, multa etiam ex ipsis lapi-
 „dum, aliorumque fossilium non
 „transparentium genera oriuntur,
 „cum in angustis terræ meatibus in-
 „clusa hærent; ipsiusque particulis per-
 „miscuntur; Et multa genera fossi-
 „lium transparentium atque gem-
 „marum, cum in rimis & cavitati-
 „bus terræ primum in succos colli-
 „guntur, & deinde paulatim,

„ maximè lubricis & fluidis eorum
 „ particulis abeuntibus, reliquæ si-
 „ bi mutuo adhærescunt. Quan-
 tum nunc ad lapides in specie, so-
 lummodo crescunt per additionem
 quarundam partium, quæ vel foras
 illis se adjungunt, vel intus poris
 impinguntur: differuntque à metallis
 in eo, quod particulæ metalla com-
 ponentes sensibilibiter crassiores sint:
 ab ossibus, lignis duris, & cæteris ani-
 malium viventium partibus in eo,
 quod hæc crescant medio succi per
 porulos in omnes corporum suorum
 partes influentis. Mirandum insu-
 per, quomodo lapides in fontibus
 generentur; sed & Cartesio nodum
 hunc solvendi copia, nam hanc eti-
 am quæstionem explicat sequenti ra-
 tione: credo fontium horum aquam
 exiguas particulas scopulorum, per
 quos fluit, secum vehere, quæ ejus
 figuræ sunt, ut convenientes facilè
 sibi invicem adhærescant: & aquam,
 quæ illas secum adfert, non tam effi-
 cacem

cacem, minusque nunc motam quam
 in venis istorum scopulorum, illas ob
 gravitatem non diutius sustinere pos-
 se sed illis versus inferiora lapsum
 concedere debere, ex quibus istic
 satis magnâ copiâ collectis nec non
 conjunctis dicti lapides oriuntur: si-
 cuti videre est, Epistolarum Tom.
 1. Epist. 54. Lapides, ut antea di-
 ctum, alii sunt transparentes &
 pellucidi, alii opaci & non transpa-
 rentes pro variâ particularum in la-
 pidibus dispositione: nam quæ sic
 conjunctæ sibi mutuo sunt, ut poros
 rectos vel præterpropter rectos inter
 se relinquunt, actionem luminis
 transmittere queunt, at quæ sic dis-
 positæ non sunt, resistent lumi-
 ni, uti liquet ex Pr. IV, §.
 16: ea omnia corpora pellucida red-
 duntur, quæ constant particulis
 tertii elementi tam tenuibus, ut
 globuli secundi elementi circa ipsas
 in omnes partes ferantur. Cum
 enim per istorum corporum mea-

„tus, hinc indè affiduè moveantur,
 „vimque habeant eorum particulas
 „situ mutandi, facile sibi vias re-
 „ctas, sive rectis æquipollentes, &
 „proindè transferendæ actioni lu-
 „minis idoneas in illis efformant.
 „Contra verò illa omnia sunt opaca,
 „quorum particulæ simul junctæ &
 „connexæ sunt, à vi aliquâ exter-
 „nâ, motui globulorum cœlestium
 „ipsis immistorum non obsequente:
 „quamvis enim multi meatus in his
 „etiam corporibus relictæ sunt, per
 „quos globuli cœlestes hinc indè
 „affiduè discurrunt; quia tamen
 „hi meatus variis in locis sunt inter-
 „rupti & interclusi, transmittendæ
 „actioni luminis, quæ non nisi per
 „vias rectas, vel rectis æquipollen-
 „tes defertur, idonei esse non pos-
 „sunt. Impellit me nunc contem-
 „plationis *Magnetis* jucunditas &
 „dignitas, de ipso quædam annecte-
 „re: præsertim quia ope principio-
 „rum Cartesii tam aptè & perspicuè

„ omnium Magnetis proprietatum
 „ datur ratio, ut hoc etiam videatur
 „ tur sufficere, ad persuadendum
 „ ea vera esse, quamvis ex naturæ
 „ principiis sequi nesciremus, ipso
 Authore teste, Pr. IV. §. 145: qui
 hic liberius de philosophiæ suæ fertilitate,
 quam alias solet, loquitur ex rei veritate scilicet motus; C uti &
 aliâ occasione adhuc semel fecit, cum Dei
 existentiam, & animæ humanæ essentiam,
 ejusque à corpore distinctionem realem asserere
 conatus est ex lumine naturæ de-
 „ promptis rationibus, quas, ait,
 „ ita prosecutus sum, ut jam pro certissimis
 „ & evidentissimis demonstrationibus illas
 „ ausim proponere: Addamque etiam tales esse,
 „ ut non putem ullam viam humano ingenio
 „ patere, per quam meliores inveniri unquam
 „ possint: cogit enim me causæ necessitas,
 „ & gloria Dei, ad quam totum hoc refertur,
 „ ut hic aliquantò liberius de meis lo-
 „

„ quar, quam mea fert consuetudo,
 Epist. Med. præf. p. 6.). Sed ad rem
 ipsam ex authore declarandam ejus
 verba adscribam ex Pr. IV. §. 133.
 „ 134, 135, 136, 137, 138, 139. pu-
 „ temus esse multos meatus in mediâ
 „ terræ regione, (nam supra pag.
 „ 54. & 55. in tres regiones distincta
 „ est,) axi parallelos, per quos par-
 „ ticulæ striatæ, (quæ nihil aliud
 „ sunt, quam particulæ ex minutis
 „ primi elementi compositæ, ut p. 39.
 „ 40. antea dictum, & striatæ appel-
 „ latae ex eo, quod sæpe transeuntes,
 „ per angusta spatia triangularia, quæ
 „ in medio trium globulorum secundi
 „ elementi, se mutuo tangentium,
 „ reperiuntur, debent induere figu-
 „ ram, in sua latitudine & profundi-
 „ tate triangularem, ut videre est Pr.
 „ III. §. 90.) ab uno polo venien-
 „ tes, liberè ad alium pergant, eos-
 „ què ad illarum mensuram ita esse
 „ excavatos, ut ii qui recipiunt par-
 „ ticulas striatas à polo australi veni-
 „ entes,

„ entes, nullo modo possint recipe-
 „ re alias, quæ veniunt à polo boreali,
 „ nec contra, qui recipiunt boreales,
 „ australes admittant: quia scilicet in
 „ modum cochlearum intortæ sunt,
 „ unæ in unam partem, aliæ in op-
 „ positam. Ac præterea etiam eas-
 „ dem particulas, per unam tantum
 „ partem istorum meatuum ingredi
 „ posse, non autem regredi per ad-
 „ versam; propter tenuissimas quas-
 „ dam ramulorum extremitates, in
 „ spiris istorum meatuum, inflexas
 „ versus eam partem, secundum
 „ quam progredi solent, & ita in
 „ adversam partem assurgentes, ut
 „ ipsarum regressum impediunt, un-
 „ de fit, ut postquam istæ particulæ
 „ striatæ, per totam mediam terram
 „ secundum lineas rectas, vel rectis
 „ æquipollentes, ejus axi parallelas,
 „ ab uno hemisphærio ad aliud tran-
 „ siverunt, ipsæ per ætherem cir-
 „ cumfusum, revertantur ad illud
 „ idem hemisphærium, per quod

„ prius terram ingressæ sunt, atque
 „ ita rursus illam permeantes, quen-
 „ dam ibi quasi vorticem componant.
 „ Et quoniam ex illo æthere, per
 „ quem particulas striatas, ab uno
 „ polo ad alium reverti dixeramus,
 „ quatuor diversa corpora genita esse
 „ postea ostendimus; nempe terræ
 „ crustam interiorem sive metalli-
 „ cam, aquam, terram exteriorem,
 „ & aërem. Notavimusque, arti-
 „ culo 113. tertiæ partis Principio-
 „ rum, nulla nisi in crassioribus isti-
 „ us ætheris particulis, meatuum ad
 „ mensuram particularum striatarum
 „ efformatorum, vestigia manere
 „ potuisse: advertendum est hoc in
 „ loco, istas omnes crassiores parti-
 „ culas, ad interiorem terræ cru-
 „ stam initio confluxisse; nullosque
 „ in aquâ nec in aere esse posse, tum
 „ quia nullæ ibi particulæ satis crassæ;
 „ tum etiam quia, cum ista corpora
 „ fluida sint, ipsorum particulæ
 „ assiduè situm mutant, & proinde si
 „ qui

„ qui olim in iis fuissent tales meatus,
 „ cum certum & determinatum fi-
 „ tum requirant, jamdudum istâ mu-
 „ tatione corrupti essent. Ac præ-
 „ terea cum Pr. IV. §. 33. 34. di-
 „ ctum sit, terræ crustam interio-
 „ rem, constare partim ramosis par-
 „ ticulis sibi mutuo annexis, partim
 „ alijs quæ per ramosarum intervalla
 „ hinc indè moventur, isti etiam
 „ meatus in mobilioribus esse non
 „ possunt, propter rationem mox
 „ allatam, sed in ramosis dun-
 „ taxat. Et quantum ad terram ex-
 „ teriorem, nulli quidam etiam in
 „ eâ tales meatus initio fuerunt,
 „ quoniam inter aquam & aerem
 „ formata est: sed cum postea varia
 „ metalla, ex terrâ interiore ad hanc
 „ exteriorem ascenderint, quamvis
 „ ea omnia, quæ ex mobilioribus &
 „ solidioribus illius particulis conflata
 „ sunt, ejusmodi meatus habere non
 „ debeant, certè illud quod ex ra-
 „ mosis & crassis, sed non adeò soli-

„ dis particulis constat, non potest
 „ iis esse destitutum. Et valde ra-
 „ tioni consentaneum est, ut creda-
 „ mus ferrum tale esse. Nullum
 „ enim aliud metallum tam difficul-
 „ ter malleo flectitur, vel igne li-
 „ quescit, nec ullum etiam aded
 „ durum, sine alterius corporis
 „ mistura reddi potest: quæ tria in-
 „ dicio sunt, ejus ramenta magis ra-
 „ mosa sive angulosa esse, quam
 „ cæterorum, & ideo sibi invicem
 „ firmiter annecti. Præterea est u-
 „ num ex minimè ponderosis, &
 „ facile rubigine corrumpitur, aut
 „ aquis fortibus eroditur: quæ om-
 „ nia indicio sunt, ejus particulas
 „ non esse aliorum metallorum par-
 „ ticulis solidiores, ut sunt crassio-
 „ res, sed multos in iis meatus conti-
 „ neri. Nolo tamen hic affirmare,
 „ in singulis ferri ramentis esse inte-
 „ gra foramina, in modum cochlea-
 „ rum intorta, per quæ transeant
 „ particulae striatæ; ut etiam nolo
 „ negare.

„ negare , quin talia multa in ipsis
 „ reperiantur : sed hic sufficiet, si
 „ putemus istiusmodi foraminum
 „ medietates, in singulorum ramen-
 „ torum superficiebus ita esse insculp-
 „ tas, ut, cum istæ superficies aptè
 „ junguntur, foramina integra com-
 „ ponant. Et facile credi potest,
 „ crassiores illas ramosas, & forami-
 „ nosas interioris terræ particu-
 „ las, ex quibus fit ferrum, vi
 „ spirituum live succorum acrium,
 „ illam permeantium, ita fuisse
 „ divisas, ut dimidiata ista fora-
 „ mina, in superficiebus ramen-
 „ torum quæ ab ipsis separabantur,
 „ remanerent; atque hæc ramenta
 „ postea per venas terræ exterioris,
 „ tum ab istis spiritibus, tum etiam
 „ ab exhalationibus & vaporibus
 „ protrusa, paulatim in fodinas as-
 „ cendisse. Notandumque est ipsa
 „ sic ascendendo, non semper in eas-
 „ dem partes converti posse, quia
 „ sunt angulosa, & diversas inæqua-

„ litates in terræ venis offendunt ; at-
 „ que cum particulæ striatæ , quæ à
 „ terrâ interiore cum impetu venien-
 „ tes , per totam exteriorem sibi vias
 „ quærunt , istorum ramentorum me-
 „ atus ita fitos inveniunt , ut , ad
 „ motum suum secundum lineas re-
 „ ctas continuandum , per illa eo-
 „ rum orificia , per quæ prius egredi
 „ consueverant , ingredi conentur ,
 „ ipsas ibi occurrere perexiguas
 „ istorum ramulorum extremitati-
 „ bus , quas inter meatuum spiras
 „ eminere , ac regressuris particulis
 „ striatis assurgere , Pr. III. §. 106.
 „ & Pr. IV. §. 133. dictum est :
 „ hasque ramulorum extremitates
 „ initio quidem illis resistere , sed ab
 „ ipsis sæpe sæpius impulsas , suc-
 „ cessu temporis omnes in contrari-
 „ am partem flecti , aut etiam non-
 „ nullas frangi ; cumque postea isti
 „ meatus , ramentorum quibus insunt ,
 „ situ mutato , alia sua orificia par-
 „ ticularis striatis obvertunt , has rur-
 „ sus

„ sus occurrere extremitatibus ramu-
 „ lorum in meatibus affurgentium,
 „ ipsasque paulatim in aliam partem
 „ inflectere, & quo sæpius atque
 „ diutius hoc iteratur, eò ramulo-
 „ rum istorum in utramque partem
 „ inflexionem faciliorem evadere.
 „ Et quidem ea ramenta, quæ sæpè
 „ hoc pacto per exterioris terræ ve-
 „ nas ascendendo, modò in unam
 „ modo in aliam partem conversa fu-
 „ ère, sive sola simul collecta sint,
 „ sive aliorum corporum meatibus
 „ impacta, glebam ferri compo-
 „ nunt. Ea verò quæ vel semper
 „ eundem situm retinuerunt; vel
 „ certè, si ut ad fodinas pervenirent,
 „ illum aliquoties mutare coactæ fue-
 „ rint, saltem ibi postea, lapidis al-
 „ teriusve corporis meatibus firmiter
 „ impacta, per multos annos im-
 „ mota remanserunt, faciunt mag-
 „ netem. Atquè ità vix ulla est fer-
 „ ri gleba, quæ non aliquo modo ad
 „ magnetis naturam accedat, &

„ nullus omninò est magnes, in quo
 „ non aliquid ferri contineatur.

Et hæc est explicatio magnetis cum omnibus suis requisitis, ex quibus Cartesius nunc Pr. IV. à. §. 145. ad §. 184. triginta quatuor ejus deducit proprietates, quarum sola vigesima secunda, Pr. IV. §. 171. descripta, nobis consideranda erit: quomodò scilicet magnes trahat ferrum? Respondetur, magnetem trahere ferrum, sivè potius magnetem & ferrum ad invicem accedere: neque enim ulla ibi tractio est, sed statim atque ferrum est intra sphaeram activitatis magnetis, vim ab eo mutuatur, & particulae striatae ab utroque egredientes, aërem intermedium expellunt, quo fit, ut ambo ad invicem, non aliter quam duo magnetes accedant. Imo etiam ferrum liberius movetur quam magnes, quia constat iis tantum ramentis, in quibus particulae striatae suos habent

bent meatus, magnes; autem multâ materiâ lapideâ gravatur.

Sic etiam vidimus Cartesii principia non esse sterilia, sed admodum fœcunda, ex quibus multa adhuc alia deduci possent, nisi brevitati studendum foret. Pergit itaque nunc

Moses.

II, 12, 13. *Iterum dixit Deus, herbascat terra herbulas, herbas sementantes semen, arbores fructiferas edentes fructum in species suas, in quibus suum sit semen super terram: & fuit ita. Nam produxit terra herbulas, herbas sementantes semen in species suas, & arbores edentes fructum, in quibus semen suum est in species suas: & vidit Deus id esse bonum. Sic fuit vespera, & fuit mane diei tertit.*

Terræ ex aquis demum emerfæ pulchritudinem & commendationem addere non neglexit Deus,
cum

cum herbis, plantis & arboribus tanquam egregio vestimento eam induit; quo hominibus ac bestiis postea creandis de victu bene prospiceretur. Non satis fuit Potentissimo Creatori confusam permistionem, quâ terra, aqua, & aer simul laborabant, demere, nec non distinctionem inter illa corpora generalem facere: verum quoque consultum duxit singula specialius expolire, aptaque reddere ad aliarum rerum ex sese productionem. Et ut hoc ipsum efficere inchoavit omnino in aëre, aquâ, & terrâ interiori, ut supra vidimus, sic idem efficere pergit in terrâ exteriori quemadmodum constat ex principio undecimi versus: *iterum* dixit Deus, herbascat terra herbulas, &c.

„Hoc Dei mandato, inquit Pareus,
 „tum primam fœcundationem terræ collatam: tum perpetuum naturæ ordinem germinandi fancitum intelligimus. Tria genera
 „stir-

„ stirpium proferenda terræ impe-
 „ rat, sub quibus frutices & arbuta,
 „ & omnes omninò plantas recen-
 „ tes & adultas, parvas & mag-
 „ nas, sylvestres, pratenses, hor-
 „ tenses, agrestes, domesticas, &
 „ quascunque terra hæctenus genuit,
 „ complectitur: quarum copiam, &
 „ numerum, varietatem ac differen-
 „ tias in colore, sapore, odore, &
 „ qualitatibus aliis, efficaciam item
 „ & usus varios in cibo & in medici-
 „ na nulli unquam Botanici satis ex-
 „ plicare potuerunt. Piscator ad hunc
 „ locum dicit: tres plantarum species
 „ hic commemorari: videlicet, her-
 „ bas insativas & voluntarias: dein-
 „ de herbas sativas & provenientes
 „ culturâ; tertio arbores fructife-
 „ ras: quo nomine per synecdochen
 „ intelligendi etiam videntur fruti-
 „ ces, item arbores steriles. Vide-
 „ mus itaque Deum non voluisse pro-
 „ ducere herbas steriles, vel arbores
 „ vacuas sed foecundas, seminificas,
 fru-

fructificantes, quæ aptæ natæ sunt
 generare sibi simile: idcirco enim ad-
 ditur, *in quibus semen suum est in*
species suas: ita ut ex semine petro-
 selini non proveniat lactuca, sed pe-
 troselinum: ex pipere non nascatur
 zingiber, sed piper, & sic de
 „ aliis, At hæc feminificatio &
 „ fructificatio specifica, teste Pa-
 „ reo, propriè non est facta duran-
 „ te creatione, sed paulo post, vel
 „ vere proximo, & deinceps, se-
 „ minibus decidentibus, aut pro-
 „ jectis in terram, indeque repul-
 „ lulantibus: Pertinet quoque ad
 „ sanctionem ordinis naturæ dein-
 „ ceps in germinatione continuandi,
 „ ut terra porrò producat tenella
 „ germina: hæc paulatim adoles-
 „ cant in herbas: herbæ adultæ pro-
 „ ducant flores: sub floribus cre-
 „ scant & maturescant semina, hæc
 „ matura in terram projecta rursus
 „ gignant germina, eaque suæ spe-
 „ ciei, & germina herbas, & sic
 „ de-

„ deinceps. Terra item producat
 „ germina, quæ paulatim ligned-
 „ cant, & surgant in arbores, ar-
 „ bores florescant, ex floribus nas-
 „ cantur maturi fructus, fructibus
 „ insint semina, seminibus vis gene-
 „ randi arbores suæ speciei. Deus
 „ ergo tunc non modo creavit innu-
 „ merabiles istas herbarum, arbo-
 „ rum, feminum, & fructuum spe-
 „ cies quas terra nunc fundit, sed &
 „ omnes effecisse vegetabiles, sin-
 „ gulasque determinasse ad fructi-
 „ ficationem speciei suæ convenien-
 „ tem, & eidem conservandæ &
 „ propagandæ necessariam: hinc igi-
 „ tur gramina campis, fruges agris,
 „ arbores sylvis & hortis primitus
 „ exstiterunt: hinc immutabili lege
 „ terra herbas ex suis seminibus, & ar-
 „ bores ex fructuum suorum granis
 „ hætenus alit & propagat. Voluit
 „ enim Deus per primam germina-
 „ tionem terræ non modo pastui
 „ animantium, sed & immortalitati
 „ specierum

„ Specierum consultum. Sed &
 necessarium insuper duco à Pareo
 solutam adungere quæstionem,
 quomodo scilicet terra in produ-
 ctione germinum se habeat: activè:
 an tantum passivè: an verò etiam
 „ materialiter? Respondet, in pri-
 „ mâ germinatione nec materialiter
 „ nec activè, sed tantum passivè &
 „ subjectivè se habuisse. Neque
 „ enim ex terræ materiâ aut succo
 „ Deus herbas & arbores dicitur ge-
 „ nerasse, sed subito è terrâ quasi
 „ ex utero seu ex loco originali eas
 „ enasci fecit, & sic verè ex nihilo
 „ creavit: vis ergo subito germinan-
 „ di, ipsaque germinatio momenta-
 „ nea tota fuit supernaturalis & mi-
 „ raculosa. Ad eam igitur propriè
 „ sola vis omnipotens verbi Dei acti-
 „ vè se habuit. Terra autem subitò
 „ miraculose germinans tantum passa
 „ est Dei virtutem. Dicitur tamen
 „ ipsa vim illam suscepisse & germi-
 „ nasse, quatenus medium fuit
 edendis

,, edendis stirpibus adhibitum, &
 ,, subjective sustinuit germinationem
 ,, vi omnipotentis verbi effectam.
 ,, Germinationis verò quam dein-
 ,, ceptis terra fecit & facit naturaliter,
 ,, diversa est ratio. Nam ad natura-
 ,, liter germinationem producendam
 ,, terra non solum concurrens *passivè*,
 ,, quatenus à Deo vim & benedictio-
 ,, nem suscipit : sed etiam *activè*,
 ,, quatenus & ipsa vim insitam in se-
 ,, mina & radices diffundit : & *mate-*
 ,, *rialiter*, quatenus alimentarium
 ,, succum iisdem suggerit in substan-
 ,, tiam plantarum convertendum.
 ,, Sic igitur germinatio annivèrsaria
 ,, est à Deo, ut à causâ primâ &
 ,, principaliter agente : & est à terrâ
 ,, atque seminibus, ut à causis se-
 ,, cundis, & naturaliter agentibus.
 ,, Vis germinandi est à Deo in terrâ
 ,, & seminibus : actio ipsa est terræ &
 ,, feminum. Sic vis lucendi est à
 ,, Deo in sole & stellis, actio ipsa
 ,, lucendi est solis & stellæ. Hiscè
 sic

94 C A R T E S I U S
fic à Deo constitutis fuit *vespera* &
fuit *mane diei tertii*, id est, tertius
dies etiam fuit illapsus. Nunc de-
nuo considerandum foret, quid di-
ctis simile habeat

Cartesius.

Si non, proh dolor! mors inter-
veniens elucubrations ejus de *plan-*
tis & herbis Orbi Philosophico inter-
cluserat. Nam quod de illis suas
etiam meditationes habuerit, mani-
festè liquet ex Meth. p. 40. osten-
di in peculiari tractatu, quomodo
plantæ in agris crescere possent.
Iterum, p. 41: à descriptione
corporum inanimatorum & plan-
tarum transivi, &c. Itemque Pr. IV.
§. 188. tractatus *de plantis* mentio-
nem facit. Quoniam igitur injuria
temporis non fuit desiderata habere;
illaque cum Mose conferre; haud du-
biè etiam nullum periculum supere-
rit, dissensum & discrepantiam in-
ter Mosem & Cartesium metuendi:
nam

nam qui tacet potius consentire quam dissentire videtur, ut trito circumfer-
 tur proverbio. Ne tamen rem planè
 intactam relinquere cogar, proferam
 in medium quædam si non à Cartesio
 ipso dicta, saltem ei quoque non ad-
 versa, quoniam ejus ipsius principijs
 & fundamentis superstructa, ut mihi
 imaginor. Et ipem tam arduam
 rem perficiendi concipere ausus fui
 „ ex eo quod Cartesius Principia sua
 „ tam vasta & foecunda prædicet ut
 „ multò plura ex iis sequantur,
 „ quam in hoc mundo aspectabili
 „ contineri videamus; ac etiam
 „ multò plura, quam mens nostra
 „ cogitando perlustrare unquam
 „ possit, Pr. III. §. 4. Itemque
 epist: ad interpretem Gallicum
 „ Principiorum p. 13: Ultimus &
 „ præcipuus Principiorum meorum
 „ fructus est, ea excolendo quam
 „ plurimas veritates quas ipse non
 „ explicui detegi, atque ita paula-
 „ tim ab his ad illas progrediendo ad
 „ perfectam

„ perfectam totius Philosophiæ cog-
 „ nitionem summumque Sapientiæ
 „ gradum cum tempore perveniri
 „ posse. Breviter hoc ipsum effe-
 „ cturus sequentia pono.

Plantis, quoniam certam & pe-
 culiarem figuram requirunt, attri-
 buitur corpus variis organis prædi-
 tum, cujusmodi sunt radix, caulis,
 furculus, &c. Insuper illis sunt
 innumeræ fibræ, seu fila & villi, id
 est, extremitates partium ex quibus
 constant, inter quas multi & magni
 meatus interjacent, per quos succus
 alimentarius quaquaverlum & qui-
 dem secundum trinam corporis di-
 mensionem vi caloris intrinseci & ex-
 trinseci distribuitur. Cæterum pro-
 be notandum est, quod per calorem
 hic intelligi debeat ignis ardens & non
 lucens: nam distinguit inter illos
 Cartesius Pr. 17. §. 90. 91. 92: ita ta-
 men ut essentiâ & naturâ convenient,
 licet gradibus differant. Dicitur ita-
 que calor est principium innatum
 plantis

plantis à primâ earum productione, quo ut & succo alimentario, qui per illum ignem præcipuè præparatur, & per totum corpus diffunditur, eique agglutinatur, vita plantis conservatur; sicuti videre est Epistolarum Cartesii vol. 2. Epist: 40. ad Merfennum. Nam ut omnis ignis pabulum aliquod requirit, teste Cartesio Pr. IV. §. 80. 83: ita speciatim calor hic vitalis ad sui conservationem humore quodam indiget: verbo, in calido & humido ritè temperato omnis vita nec non tota vegetatio plantarum consistit. Sed de ipsa generatione plantarum paulo accuratius ut agam, notandum est, illarum alias nasci ex semine, alias sine semine. Sine semine producuntur, cum particulæ insensibiles terrestres in superficie vel crustâ terræ superiori, à materiâ subtili primi elementi agitatae & in acervum collectæ quod sensibiles fiant, tales nanciscuntur figuras, situs & motus quæ rudimento

E

plantæ

plantæ constituendo conveniunt, ex quo postea cæteræ partes producuntur, dum calor vel Solis, vel ignis subterranei, vel alicujus alterius ignis sursum per meatus plantæ propellit succum alimentarium, qui sic ejus partes ipsas extendit, & servato calore, qui consistit in particularum istarum variâ agitatione & motu certo modo figurat. At cum indefinitis modis, pro terræ, & motus seu caloris, & succi, & pororum in plantis variè dispositorum diversitate, possit fieri particularum earum conjunctio & conformatio, hinc innumeræ herbarum species in diversis terræ locis spontè generantur. Transeo nunc ad plantas quæ ex semine nascuntur, quod est quidam earum surculus, qui plerumque germen dicitur, succo quodam coagulato, & in crassiorem substantiam converso constans, ac præterea folliculo exteriori inclusus, uti videre est in nucleis ceraforum, prunorum, nucum,

nucum, olearum, glandium, mespilorum, cæterorumque similium. Ex hoc in terram coniecto partes quædam crassiores & solidiores, idcircoque graviores vi caloris in dictâ materiâ operationem suam excercentis homogenea congregando ac heterogenea segregando deorsum expulsæ radicem constituunt: aliæ minus solidæ & ob id leviores è terrâ germinantes pro variâ dispositione & conditione suâ abeunt in stipitem, ramos, nodos, folia, aliasque partes. In quas omnes licet altissimas copiosus à calore propellitur succus alimentarius, etiam ad extremas usque foliorum fibrillas per meatus convenientes inter stirpium particulas relictos: nam per poros facilius & expeditius quasi per totidem paratos tubulos succus ascendit, quam per liberum aera, ut antea de fontium origine pag: 68. dictum est. Et hinc petitur ratio, quare agri consiti magis exhauriantur ac emacientur iis, qui inculti jacent.

Quantum nunc attinet ipsam plantarum accretionem, illa perficitur succi alimentarii poros ingredientis illorum extensione nec non ampliatione, ut perspicuum est in pane, cujus meatus ob ingressum lactis, aut vini intumescunt: si quando igitur plures & majores succi particulae poros ingrediuntur quam illis praë angustia capi possint, plantae crescere & augmentum sumere dicuntur. Quod vero plantarum tanta detur varietas, ex iisdem contingit causis, quae supra in consideratione plantarum spontè nascentium positae fuerunt: nempe, ex caloris in variis regionibus varii, succi in diversis terrae locis diversi, & pororum in plantis diversâ dispositione ac conformatione. Plantae sunt vel terrestres vel aquatiles: terrestres sunt hortenses vel sylvestres: aquatiles sunt lacustres, fluviatiles, vel marinae. Plura de plantis scire qui desiderat, adeat Clarissimi Claubergii Theoriam corporum viventium,

MOSAIZANS. IOI

um, in quâ multa particularia continentur, & quidem superstructa omnia Cartesiana fundamentis: ipse enim ubique in Philosophia se ostendit cordatum Cartesii Patronum, non quod partium studio duceretur, sed quam plurima vera & solida dogmata philosophica apud eum invenerit, quæ idcirco licet invitis & reclamantibus adversariis propugnare, ac defendere nunquam destitit. Ex paucis igitur hic dictis manifestè satis apparet Cartesii fundamenta Mosaicis non repugnare. Cum itaque Cartesius ipse de plantis tacet, & ego cum ipso tacebo, ne pro Cartesianis mea obtrudam, quæ licet vera pro defensione Cartesii contra adversarios nihil quicquam efficere possunt. Nunc pergit

Moses.

14, 15, 16, 17, 18, 19. vs. *Post dixit Deus, sunt luminaria in expanso cæli, ad distinctionem faciendum inter*

diem & noctem : ut sint in signa cum tempestatibus , tum diebus & annis (vel ut Piscator ultima vertit : & sint in signa , & statuta tempora & dies & annos.) Sintque in luminaria in expanso cœli , ad afferendum lucem super terram : Et fuit ita. Fecit enim Deus duo illa luminaria magna : luminare majus ad præfecturam diei , & luminare minus ad præfecturam noctis , atque stellas. Et collocavit ea Deus in expanso cœli ad afferendum lucem super terram. Et ad præsidendum diei ac nocti , & ad distinctionem faciendum inter lucem hanc & tenebras : vidisque Deus id esse bonum. Sic fuit vespera & fuit mane diei quarti.

„ Absolutâ , inquit Pareus , terræ structurâ & ornatu , Deus ad cœlum expoliendum revertitur.
 „ Id enim creatum quidem erat , sed *ἀναστροφῆς* , taleque jam biduo fuerat :
 „ secundo nempe & tertio creationis die. Nunc ergo quasi secundam manum cœlo admovens opifex luminaria

„minaribus variis ac pulcherrimis
 „illud exornat, tanquam si archi-
 „tectus laqueare palatii rudius ini-
 „tio constructum, postea vermicu-
 „latis ad effigies rerum & animalium
 „crustis expoliat, aureaque em-
 „blemata addat. Dei itaque de lu-
 minaribus voluntatem, voluntatis-
 que effectum exprimit Moses his ver-
 bis: *post dixit Deus, Sinto luminaria*
in expanso caeli, &c. Per luminaria
 intelligit, testibus Pareo, Piscatore
 & Calvino, corpora luminosa, in-
 se lucida, & illuminandi actum ha-
 bentia, lucemque suam spargentia
 infusâ videlicet eis luce illâ primige-
 niâ, quæ prius erat sparsa, nunc à
 corporibus lucidis procedit. Addi-
 tur luminaria constituta esse in *ex-*
panso caeli, id est, parte superiori
 ætheriâ, nobilissimâ ac spatiosissimâ.
 Notandum etiam quod non cumula-
 verit omnia uno caeli loco vel
 angulo, sed quaqua patet caeli ex-
 pansio, ubique sydera posuerit, ut

sursum, deorsum, à dextris & fini-
 stris juxta omnes cardines & plagas
 totum cœlum luminaribus corusca-
 ret, ut iterum Pareus. Sed post-
 quam de omnibus luminaribus
 in genere dixit, jam in specie de
 Sole & Luna quædam annectit :
*fecit enim Deus duo illa luminaria
 magna.* Per *Magna* Solem & Lu-
 nam intelligi debere, patet ex usu ad-
 dito : in dominium diei & noctis. So-
 lem enim diei, Lunam nocti præesse
 nemini non sensu constat : idemque
 expressè affirmatur Ps. 136. v. 7, 8,
 9. Qui fecit lumina magna : So-
 lem ad dominium obtinendum in-
 terdiu : Lunam cum stellis ad do-
 minia obtinenda noctu. Vocan-
 tur magna tum ratione quantitatis,
 tum ratione luminis : quippè sunt
 valdè extensa secundum longitudi-
 nem, latitudinem & profunditatem :
 ac deindè sunt etiam præcipua corpo-
 ra, ex quibus lumen diesque noctes-
 que ad terram redundat : & quemad-
 modum

modum nostri interpretes Belgæ in
 notis marginalibus explicant : **De**
Sonne ende Maene worden
groot ghenoeint ten aensien van
haer uytterlijcke gedaente / soo
die in onse ooghen valt / ende
hare uytneemende werckingen.

Itemque Piscator ad hunc locum :
 „ vocat autem Solem & Lunam lu-
 „ minaria magna , id est , majora
 „ stellis reliquis , videlicet opinione
 „ nostrâ. Nam Mathematici demon-
 „ strant , alias stellas quæ sunt in
 „ sphæra octava , istis esse majores :
 „ quæ tamen nobis videntur mino-
 „ res , propter longiorem distanti-
 „ am. Interim tamen non existiman-
 „ dum integram æqualitatem vel simi-
 „ litudinem inter hæc duo reperiri.
 Nam Luna est quidem magna in se ,
 & hinc luminare magnum appellatur :
 sed parva respectu Solis , quo &
 quantitate & lumine minor est. Præ-
 terea lumine duntaxat mutuatio
 pollet , cum Sol luce propriâ & nativâ

gaudet. Verum cæteras præter So-
 lem & Lunam stellas quod attinet,
 illas etiam inter luminaria ponendas
 esse non dubitandum, licet duobus
 magnis non annumerentur, uti per-
 spicuum est ex versu decimo sexto.
 Quot numero sint, soli Deo constat:
 ipse enim est, qui supputat nume-
 rum stellarum, quotquot sint no-
 minibus vocans. Ps. 147. v. 4. Ho-
 mini non est integrum, quod innu-
 it Deus dicendo Abrahæ: intue-
 re nunc cælum versus, & numera-
 re ipsas stellas, si poteris numerare
 eas, Gen. 15. v. 5. At stellarum
 alias fixas dici, alias errantes, qua-
 rum hæ luce alienâ, istæ propriâ va-
 lent, unicuique notum est. Re-
 stant de luminarium usibus pauca ad-
 denda, qui numero tres à Mose
 constituuntur. Primus est ad di-
 stinctionem faciendum inter diem &
 noctem, v. 14. qui repetitur v. 18.
 mutatis paululum verbis: *ad præsi-*
dendum diei ac nocti. Naturales ac
 immu-

immutabiles artificialium dierum
 noctiumque vicissitudines & successi-
 ones die quartâ à Deo hic imperatas
 videmus ministerio Solis, Lunæ,
 atque stellarum : ita ut Deus fecerit
luminare majus seu solem ad præfectu-
ram noctis, atque stellas, quemad-
 modum habetur. *ÿ. 16. & Jer. 31. ÿ.*
35: Jehova disponit Solem ad lucem
 interdiu, statuta Lunæ & stella-
 rum, ad lucem noctu. Quo mo-
 do autem? planè quo nunc id faci-
 unt, nempe quotidiano suo ortu
 & occasu. Videmus enim hæc lu-
 minaria quotidie rotari cum coelo
 circa terram, & stasis vicibus ori-
 ri atque occidere. Cum Sol oritur
 & hemisphærium cœli superius pe-
 ragrat, est lux & dies in subjecto
 hemisphærio terræ, quia id totum
 luce suâ collustrat. Et ita Sol tunc
 dominatur diei, seu habet domi-
 nium diei. Cum verò Sol occidit,
 in eodem hemisphærio luci succe-
 dunt tenebræ, diei nox : Luna

verò Soli opposita in tenebris nocturnis lumen suum terræ exhibet, stellæque in cœlo coruscant: & sic Luna cum stellis tunc dominatur nocti, seu noctis sustinet dominium, ut explicat Pareus. Ex quibus nunc etiam liquet, distinctionis lucis à tenebris, id est, diei artificialis à nocte usum Sol quod commune habeat cum illa luce, quæ primo die fuit creata: unde probabile est, teste Piscatore, lucem illam in ipsum corpus solare esse translata, ac ibi perfectam. Sequitur secundus luminarium usus in textu, v. 14. expressus his verbis: *ut sint in signa cum tempestatibus, tum diebus & annis*: qui est certarum rerum significatio, ut Piscator in suâ super hunc locum analysi declarat. Verum quæ & qualia significantur, ex Pareo paulò prolixius adscribam. *Et sint in signa*: id quidem intelligi potest de elegantissimis schematibus & figuris, quas sidera ex dispositione

ne divinâ in cœlis repræsentant, & quæ signa vocantur, cujusmodi in Zodiaco duodecim, extra Zodiacum triginta ab Astronomis observantur: quibus variorum animalium & rerum imagines eleganter exprimuntur, & sidera inter se dignoscuntur. Verum hic non est præcipuus sensus. Deus enim non dicit simpliciter: *sint signa*: sed *sint signis*, seu *in signa*, quo indicat, luminaria non tam formâ situque, quo elegantissime sunt disposita, quam usu signa esse, id est, aliquid significare debere. Sunt autem significationes siderum triplices quas vulgò prognosticationes vocant: naturales, civiles, & spirituales. De naturalibus impræsentiarum nobis duntaxat agendum erit. Naturales igitur prognosticationes siderum sunt, quatenus ex eorum motu, ortu, occasu, oppositionibus, conjunctionibus, & aspectibus variis, ut loquuntur, tanquam ex causis, vel tanquam ex signis colliguntur.

guntur eventus naturales, defectus Solis & Lunæ, pluviae, siccitates, serenitas, venti, tempestates, calor, frigus, fluxus & refluxus maris, terræ motus. Sic Dominus in Evangelio dicit, ruborem cœli vespertinum esse signum serenitatis futuræ: matutinum tempestatis, Matt. 16. y. 2. 3: Quando serum est diei, „ dicitis, serenitas erit: rubet enim „ cœlum. Et mane, hodiè erit tem- „ pestas: rubet enim cœlum triste. Est præter hoc aliud prognosticatio- num genus, vanum & impium, quod genethliaci profitentur, & hinc tueri conantur. Deus, inquiunt, astra dedit in signa. Ergo ex astris potest fieri divinatio de rebus futu- ris, ut ex causis scientibus naturas inferiores, & ex astrorum positu seu themate genethliaco cujusque hominis natura, voluntas, affectio, conditio, fortuna, successus, matrimonium, liberi, liberorum inge- nia, mores, eventus denique om- nes,

MOSAIZANS IIE

nes, ipsumque mortis genus & tempus præcognosci possunt. Sed falluntur & fallunt hi divinatores. Eosque Deus non minus quam alios impostores, magos, pythones, somnatores, augures, aruspices &c. expresso verbo damnat Deut. 18... 10. 14. Ies. 8. y. 18. &c. Et prædictiones eorum plerumque deprehenduntur vanæ, & in Scripturâ vocantur *mendaciam*. Quod si ex multis quandoque unum aliquid eventu comprobetur, quid mirum? cum ipse mendacissimus mendax Diabolus non semper mentiatur: & gallinæus diu vertens stercorarium fortè aliquando gemmâ reperiat. Denique Theologi omnes vetusti & orthodoxi sideralem Astrologorum habitationem, ut profanam, superstitiosam, curiosam, mendacem, impiam & Christianis indignam execrati sunt. Adde dictis Calvinî verba: „ quia Moses Solem & Lunam dicit „ constitui in signa, quid vis ex illis elicere

,, elicere se posse existimant fanatici
 ,, homines, qui ex syderum præfagiis
 ,, nihil non divinant. Verum facilis
 ,, est refutatio; certarum enim rerum
 ,, signa dicuntur, non ut quidvis no-
 ,, tent pro nostrâ libidine. Quæ au-
 ,, tem signari dicit Moses, nisi quæ
 ,, ad naturæ ordinem pertinent? Nam
 ,, idem Deus qui signa hic ordinat,
 ,, testatur signa divinantium se dissi-
 ,, pare per Jesaiam cap. 44. v. 20.
is sum qui irrita facturus est signa men-
dacium, & ex divinis stultos effectur-
rus. Et à signis cœli metuere vetat.
 Jer. 10 v. 2. *Sic ait Iehova, incedere*
in viam gentium istarum, ne discitotes
& à signis cœlorum ne consternemini;
quia consternantur gentes ab illis.
 Idemque Calvinus est, qui integrum
 nobis de Astrologiâ judiciariâ reli-
 quit tractatum, in quo eam refutat
 & damnat. Non igitur vera Astro-
 nomia seu doctrina motuum; sed di-
 vinatrix Astrologia improbatur ac
 rejicitur. Ulterius luminaria divi-
nitus

nitus ordinantur ad hoc, ut suis motibus definiant tempora, & dies, & annos. Sed paucis ex Parco explicandum est, quid sint tempora, dies, & anni, & quomodo, & quorum astrorum motu ista definienda ordinaverit Deus. Per *tempora*, intelliguntur quatuor tempora seu horæ, quas vocant quadrantes anni, ver, æstatem, autumnum & hyemem: quæ tempora Sol motu suo non solum distinguit, sed etiam efficit: dum aliud atque aliud cœli spatium peragrans aërem & terram calore suo aliter atque aliter afficit. Ingrediens enim signum Arietis Sol vitali tepore terram vivificat, vernalque tempus efficit: profectus ad Cancrum & Syrium æstatem atque æstum concitat: quia tunc radiis rectoribus ex alto terram ferit: declinans rursus ad Libram calorem inducit remissionem & autumnum facit: tangens denique Capricornum, quia tunc terram vix obliquis radiis stringit, hyemem

mem & frigus ciet. Deindè & Luna motu suo tempora quædam definit. Nam conjuncta Soli neomeniam seu calendas, eidem opposita plenilunium efficit: revoluta ad Solem describit mensem lunarem, quatuor quartis & septimanis distinctum, Præterea inquit Moses, *sint in dies*. Quomodo? Sic nimirum, ut Sol motu diurno circa terram efficiat dies, qui vocantur naturales. De his enim propriè hic loquitur Deus. In primo usu jubentur luminaria dividere à nocte diem, nempe artificialem, quæ est spatium illuminationis Solis à mane ad vesperam: hic jubentur distinguere & numerabiles reddere dies naturales, quos nocte & die artificiali seu viginti quatuor horis constare jam antea dictum est. Denique addit: *sint in annos*. Quemadmodum Sol motu diurno primi mobilis ab ortu in occasum efficit diem naturalem, sic motu proprio contrario ab occasu in ortum definit annum. Est enim *an-*

MOSAIZANS. 115

nis temporis spatium, quo Sol peragrans duodecim Zodiaci signa ad idem punctum, undè fuerat egressus, revertitur. Hic vocatur annus Solaris : in quo dimetiendo Solis officium manifestum est. Constat autem hic annus mensibus solaribus duodecim, septimanis quinquaginta duabus, diebus trecentis sexaginta quinque cum semisse circiter tanquam partibus majoribus & minoribus. Ergo etiam ad has partes definiendas Sol ordinatur. Sequitur nunc tertius luminarium usus *v. 15.* *Sintque in luminaria in expanso cœli, ad afferendum lucem super terram.* Hic usus iterum Pareo dicitur præcipuus, sine quo alii nulli essent. Ordinantur enim luminaria ad lucendum super terram, hoc est, ad cœlum & aërem universum etiam inferiorem qui terram & animantia gradientia super terram proximè ambit, lumine suo illustrandum. Cœlum enim & aër sunt quidem corpora lucis capacia,

sed

sed non lucida, quod noctu apparet. Idè aliunde lumen eis inferri oportuit. Lucis verò non est solum illuminare, sed & calefacere. Et quidem his inferioribus calore non minus quam luce opus erat: absque enim calore ex terrâ & feminibus nulla fieret generatio. Ad utrumque igitur terræ præstandum Deus luminaria hic ordinat, cum primis Solem, cujus radiis reflexis à terrâ, ærem & terram & omnia inferiora calefcere sensus docet. Moses igitur docet, Deum luminaribus indidisse lucem in creatione, & creasse actu lucida, non opaca, quæ ex motu demum luceferent, sed quæ lumen *ἐμφυτον* per motum convenienter dispenserent radiis in terram projectis, unde & calor existeret. Dixit enim Deus: sint in luminaria. Et quidem hoc dixit de omnibus. Omnia igitur iussit esse luminaria, id est, omnibus lumen aliquod *ἐμφυτον* tribuit, licet inæquale, quod etiam
 testa

testatur Apostolus 1 Cor. 15. v. 41:
 alius decor Solis, & alius decor Lu-
 ,, næ, & alius decor stellarum:
 ,, stella enim stellæ præstat decore.
 Et testatur ipse sensus. Sol enim
 quasi Rex magnitudine & fulgore
 sidera omnia superat. Proximè
 fulget Luna instar Reginae, stellæ
 reliquæ sunt quasi satellitium utrius-
 que. Et hætenus etiam de lumina-
 rium usibus, quorum primus & ter-
 ,, tius per ὁσέπωσιν, ut dicit Piscator,
 ,, Hebræis familiarem v. 17. & 18.
 ,, repetuntur. Hisce sic dictis & fa-
 ctis: nam *fuit ita*, quemadmodum
 habetur v. 15. additur approbatio,
 v. 18: *viditque Deus id esse bonum*,
 hoc est, quod esset pulcrum & salu-
 ,, tare creaturis, sidera sic fulgere
 ,, in cælo, & illuminare inferiorem
 ,, mundum, ut explicat Pareus. Sed
 non necessarium fuerit, prolixius
 de approbatione hæc differere; quo-
 niam in præcedentibus jam satis enu-
 cleatum. Vnum pro corollario hic
 da.

addere placet breviter ex Piscatore :
 „ Mosem hoc in loco narrationem su-
 „ am accommodasse rudi plebi. Prolix-
 „ us paulò ex Calvino : tenendum est
 „ illud , Mosem non acutè philoso-
 „ phari de occultis mysteriis : sed re-
 „ ferre quæ passim etiam rudibus no-
 „ ta sunt , & posita in vulgari usu.
 „ Nos enim potius respexit quam
 „ sydera , ut Theologum decebat.
 „ Nec vero eum latebat non esse tan-
 „ tum in Luna fulgoris ut terram il-
 „ lustret , nisi à Sole mutuetur : ve-
 „ rum satis habuit docere quod pa-
 „ lam omnes cernimus , Lunam esse
 „ nobis lucis ministram. Moses po-
 „ pulariter scripsit quæ sine doctrinâ
 „ & literis idiotæ communi sensu
 „ percipiunt : Philosophi autem &
 „ Astrologi magno labore investi-
 „ gant quicquid humani ingenii acu-
 „ men assequi potest. Nec verò aut
 „ studium illud improbandum est ,
 „ aut damnanda scientia , ut phrene-
 „ tici quidam solent audacter rejicere
 „ quic-

„ quicquid est illis incognitum. Nam
 „ astrologia non modo jucunda est
 „ cognitu, sed apprime quoque uti-
 „ tilis: negari non potest quin admi-
 „ rabilem Dei sapientiam explicet ars
 „ illa. Nec Moses sane ab eo studio
 „ retrahere nos voluit, quum omisit
 „ quæ sunt artis propria: sed quia
 „ non minus indoctis & rudibus
 „ quam doctis ordinatus erat magi-
 „ ster, non aliter potuit suas partes
 „ implere, quam si se demitteret ad
 „ crassam istam rationem. Si de re-
 „ bus vulgo ignotis loquutus foret,
 „ causari poterant idiotæ altiora hæc
 „ esse captu suo. Denique quum hic
 „ Spiritus Dei promiscuam omnibus
 „ scholam aperiat, non mirum est si
 „ ea maximè deligat, quæ possint ab
 „ omnibus intelligi. Quæ omnia jam
 „ dicta & explicata facta fuerunt die
 „ quarto, uti videre est *y. 19. sic fuit*
 „ *vespera, & fuit mane diei quarti.*
 Vespera & mane ut prius synecdo-
 chice pro nocte & die artificiali quar-
 ta

ta, quibus seu partibus absolutus fuit dies naturalis quartus. Nunc denuo videndum cum dictis quomodo consentiat

Cartesius.

Descriptâ ex eo superius à paginâ trigessimâ ad trigessimam septimam super versus textum, septimum & octavum cœli origine atque constructione, superest ex eodem jam ostendere luminaria in cœlo quæ fuerint condita. Sed hoc probè ut fiat, nec tamen necessarium sit antecedentium repetitionem instituere, meminisse saltem juvabit eorum, quæ illic de particularum cœlestium sphericarum, seu quod idem globulorum secundi elementi, ut monitum, motu, attritione, dispositione &c. dicta sunt. Quibus ita repetitis formationem Solis & fixarum stellarum ex Pr. III. §. 54. ipsissimis verbis adscribam. Crevit autem initio paulatim materia primi elementi, ex
eo

„ eo quod particulæ secundi, assiduo
 „ motu se invicem magis ac magis at-
 „ tererent; cumque major ejus
 „ quantitas fuit in universo, quam
 „ necesse erat ad implenda exigua illa
 „ spatia, quæ inter particulas sphæ-
 „ ricas secundi elementi, sibi mu-
 „ tuo incumbentes reperiuntur, quic-
 „ quid ex ea residui fuit, postquam
 „ spatia ista impleta sunt, ad centra
 „ confluit: ibique corpora quædam
 „ sphærica fluidissima composuit;
 „ nempe Solem in centro suo, ac
 „ stellas fixas in aliis centris. Post-
 „ quam enim particulæ secundi ele-
 „ menti fuerunt magis attritæ minus
 „ spatii occuparunt quam prius, nec
 „ ideo ad centra usque se extende-
 „ runt, sed ab iis æqualiter omni ex
 „ parte recedentes, loca ibi sphæri-
 „ ca (uti videre est Pr. 111. §. 61.)
 „ reliquerunt, à materia primi ele-
 „ menti, ex omnibus circumjacen-
 „ tibus locis eo affluente, replenda.

Quæ omnia, si modo mediocris le-
 F gen-

gentium attentio fit, facile intelliguntur, ideoque longiori explanatione non egent, nisi forsitan voces primi & secundi elementi tanquam barbarismi remoram aliquam injiciant, quod tamen vix putem: quoniam supra pag. 31, 32, 33, 34. omnis nodus illorum solutus, omnisque scrupulus demptus est. Sed cum hæc non facile nimis crebro propter adversarios inculcari queunt, ecce rursus pro superfluo ipsum Cartesium, Tom. 1. Epist. 54. vix
 „ transitum inter se præbent materiæ subtili, quam secundum elementum nominavi; sed materiæ tantum subtilissimæ, quam primum elementum dixi. Corpora hæc in vorticum suorum centris congregata ipsa satis indicant, quod posita sint in parte cœli superiori & ætheriâ. Idemque tota rerum series in Principiorum Philosophiæ Cartesiani parte tertia luce meridianâ clarius evincit. Sed quod attinet luminarium

rium lucem , ea distinctè ut explicetur, admitti debet distinctio Cartesii Pr. III. §. 9. 10. Differunt autem inter se stellæ, non modò quod unæ aliis sint majores ; sed etiam quod quædam propriâ luce fulgeant, aliæ verò tantum alienâ. Ut in primis de Sole dubium esse non potest, quin lucem quâ oculos nostros perstringit in se habeat : neque enim tantam ab omnibus Fixis simul sumptis mutuari potest, cum ipsæ tantam ad nos non mittant, nec tamen à nobis magis distent quam à Sole ; ac nullum aliud corpus apparet radiosum, à quo illam accipiat ; quod si autem esset, procul dubio appareret. Idem de omnibus stellis fixis facile credetur ab iis, qui considerabunt quam vividos radios vibrent, ac quantum à nobis & à Sole sint remotæ : si enim alicujus stellæ fixæ tam vicini essemus quam Solis, credibile est eam ipso non minorem, nec

„ minus lucidam esse apparituram.
 „ Contra vero Lunam videmus, e
 „ tantum parte splendere quam Soli
 „ habet obversam: undè cognosci-
 „ mus illam esse proprio lumine de-
 „ stitutam, & tantum radios à Sole
 „ acceptos versus oculos nostros re-
 „ flectere. Quod idem etiam de Ve-
 „ nere perspicillorum ope observa-
 „ tur. Idemque de Mercurio, Mar-
 „ te, jove & Saturno non difficul-
 „ ter persuadetur, ex eo quod eorum
 „ lumen obtusius sive placidius sit
 „ quam fixarum, & à Sole non adeo
 „ distent, quin possint ab ipso illu-
 „ minari. Idem brevius repetit Pr.
 „ III. §. 52. 130. Sol & Fixæ lumen ex
 „ se emittunt; Planetæ, ac Come-
 „ tæ remittunt. Quomodo autem Sol
 „ & Luna luminaria magna præ cæte-
 „ ris stellis dicantur non simpliciter &
 „ absolutè sed secundum quid, clare
 „ ostendit. Pr. III. §. 5, 6, 7, 8. No-
 „ bis quidem primo intuitu, terra
 „ cæteris omnibus mundi corporibus
 „ multò

„ multò major esse videtur, & Sol
 „ & Luna cæteris stellis : sed visus
 „ defectum indubitatis ratiocinijs e-
 „ mendantes, inprimis advertimus
 „ Lunæ à terrâ distantiam circiter
 „ triginta terræ diametros æquare,
 „ Solis verò sexcentas aut septingen-
 „ tas : Quas distantias cum apparen-
 „ tibus Solis & Lunæ diametris con-
 „ ferentes facilè ex ipsis colligimus,
 „ Lunam quidem esse multò mino-
 „ rem terrâ, sed Solem esse multò
 „ majorem. Agnoscimus etiam,
 „ visu ratione adjuto, Mercurium
 „ plus ducentis terræ diametris à So-
 „ le distare; Venerem plus quadrin-
 „ gentis; Martem nongentis aut
 „ mille; Jovem tribus millibus &
 „ amplius; ac Saturnum quinque
 „ aut sex millibus. Quantum autem
 „ ad fixas, non permittunt quidem
 „ phænomena, ut ipsas à Sole aut
 „ terrâ non magis quam Saturnum
 „ distare arbitremur, sed nulla ob-
 „ stant, quo minus ad quantumli-

„bet immensam distantiam remotas
 „esse supponamus : colligiturque ex
 „motibus cœli infrâ explicandis , eas
 „à nobis esse adeo distantes , ut Sa-
 „turnus ad ipsas comparatus videat-
 „ur admodum propinquus. Ex
 „quibus manifestum est , Lunam &
 „terram , si ex jovē vel Saturno
 „conspicerentur , multò minores
 „esse apparituras , quam appareant
 „Jupiter & Saturnus è terrâ conspe-
 „cti : nec forte etiam Solem majo-
 „rem visum iri , si respiceretur ex
 „fixis , quam fixæ nobis è terrâ vi-
 „dentur : atque idcirco , ut sine
 „præjudicio partes mundi aspecta-
 „bilis inter se comparemus , caven-
 „dum esse ne Lunam , vel terram ,
 „vel Solem magnitudine Stellas su-
 „perare arbitremur. Contingit enim
 „ex præjudiciis infantix , quod quia
 „non plus luminis à Stellis , quam ab
 „exiguis flammis lucernarum nobis
 „affulget , idcirco nullas stellas
 „flammis istis majores nobis repræsen-
 „temus ,

temus, uti loquitur author. Pr. I. §. 71. Prætereà non existimandum Cartesium statuere, omnia luminaria uno cœli loco vel angulo cumulata esse; nam expressam hac de re cautionem ponit. Pr. III. §. 23.

„ Hicque notandum est, si Sol in fixis, uti non differat à fixis, uti non differre, probatum est. Pr. III. §. 21. ipsas omnes in unius alicujus sphæræ circumferentiâ non versari, quemadmodum multi supponunt, quia ille in eadem istâ sphæræ circumferentiâ esse non potest: sed ut Sol vastum quoddam circa se spatium habet, in quo nulla stella fixa continetur; ita singulæ fixæ ab omnibus aliis valde remotæ esse debent, & unæ multo magis quam aliæ, à nobis & à Sole distare: atque aliæ innumeræ, suprâ & infrâ & ultrâ, per omnes spatii dimensiones sparsæ intelligentur, singulæ in centro peculiaris vorticis Pr. III. §. 68. Ita ut ipsi sursum, deorsum,

orsum, à dextris & sinistris juxta omnes cardines & plagas totum cœlum luminaribus coruscare etiam videatur. Ex quibus insuper constat, quot sint, ipsum non definire. Vocat enim stellas *innumeras*, ut modo vidimus. Idem innuit Pr. I. §. 26.

„ Quia non potest fingi tantus stellarum numerus, quin plures adhuc à Deo creari potuisse credamus, illarum etiam numerum indefinitum supponemus. Et Pr. III. §. 53. facit mentionem innumerabilium vorticum: ac per consequens, innumerabilium stellarum: quoniam in uniuscujusque vorticis centro est stella, prout jam antè dictum. Priusquam nunc transeam ad luminarium usus ex Cartesio demonstrandos in antecessum quæstio aliqua venit decidenda, quomodo scilicet Author stellas possit distinguere in fixas & errantes, seu planetas, cum juxta ejus hypothesin in antecedentibus declaratam cœlum fuerit distinctum in

di-

diversos ac innumerabiles vortices, quorum singuli in centro suo corpus in se lucidum contineant : planetæ verò nec corpora lucida sint, sed opaca & obscura ; nec in proprio vortice circumrotentur, sed in omnibus communi Solis cœlo? Respon- sio non est difficilis, si modo ex antecedentibus meminerimus eorum quæ pag. 39. de terræ obscuracione dicta fuerunt, eadem hic applicanda, quod scilicet tot stellæ fixæ densis maculis involutæ abierint in corpora opaca, quot jam sunt planetæ vel etiam cometæ : nam idem utrisque hac in re accidisse statuit Cartesius. Necessè itaque non est de novo ea inquirere, quæ omninò inventa exarataque sunt. Hæc ad primi membri quæstionis explicationem, sive planetarum obscuracionem sufficiunt. Sequitur alterum itidem enucleandum, quomodo singulorum planetarum peculiare vortices fuerint destructi, cujus antea quoque

pag. 52. aliqua mentio facta. Nō
 lui enim in terræ consideratione ul-
 terius procedere quam res tum tem-
 poris postulavit. Quod reliquum
 igitur nunc totum ut absolvam ordi-
 ne rem ex Authore narrabo, cujus
 verba sequuntur ex Pr. III. §. 115,
 116, 117, 118, 119, 120: fieri etiam
 potest, ut totus vortex, in quo ta-
 lis aliqua (nempe maculis opacata)
 „ stella fixa continetur, ab aliis cir-
 „ cumjacentibus vorticibus absor-
 „ beatur, & ejus stella in aliquem ex
 „ istis vorticibus abrepta mutetur in
 „ Planetam vel Cometam. Non est
 „ quidem periculum, ne ullus vor-
 „ tex ab aliis vicinis destruat, &
 „ quamdiu sydus quod in centro suo
 „ habet, nullis maculis est involu-
 „ tum; sed, cum illis tegitur & ob-
 „ ruitur, pendet tantum à situ,
 „ quem iste vortex inter alios obti-
 „ net, ut vel citius vel tardius ab ip-
 „ sis absorbeatur. Nempe si talis
 „ sit ejus situs, ut vicinorum alio-
 rum.

„rum vorticum cursui valdè resi-
 „stat, citius ab illis destruetur,
 „quam ut multi macularum corti-
 „ces, circa ejus fidus densari pos-
 „sint; sed si minori sit ipsis impe-
 „dimento lentè tantum minuetur;
 „interimque maculæ, fidus in ejus
 „medio positum obsidentes, den-
 „siores fient, pluresque ac plures,
 „tam suprâ quam etiam intrâ illud
 „congregabuntur. Sic exempli cau-
 „sâ, vortex N ita situs est, ut aper-
 „tè cursum vorticis S magis impe-
 „diat, quam ulli alii vicini: qua-
 „propter facile ab hoc vortice S abri-
 „pietur, statim atque aliquot ma-
 „culis illius fidus erit involutum:
 „ita scilicet, ut circumferentia vor-
 „ticis S, quæ jam terminatur lineâ
 „OPQ, terminetur postea lineâ
 „ORQ; totaque materia, quæ
 „continetur intra lineas OPQ &
 „ORQ, ei accedat, ejusque cur-
 „sum sequatur; reliquâ materiâ
 „quæ est inter lineas ORQ &

„ O M Q, in alios vicinos vortices
 „ abeunte. Nihil enim aliud vorti-
 „ cem N in eo situ, in quo nunc
 „ esse supponitur, potest conserva-
 „ re, quam magna vis materiæ pri-
 „ mi elementi, in ejus centro exi-
 „ stentis, quæ globulos secundi cir-
 „ cumquaque ita propellit, ut ejus
 „ impulsui potius quam motibus vi-
 „ cinorum vorticum obsequantur:
 „ quæ vis interventu macularum de-
 „ bilitatur, & frangitur. Vortex
 „ autem C inter quatuor SCGH,
 „ duosque alios M & N, qui su-
 „ pra istos quatuor intelligendi sunt,
 „ ita est constitutus, ut quamvis
 „ densæ maculæ circa ejus sidus con-
 „ gregentur, nunquam tamen to-
 „ tus possit everti, quam diu isti sex
 „ sunt viribus inter se æquales: do-
 „ nec tandem unus aliquis ex vicinis
 „ vorticibus, aliis major & potenti-
 „ or evadet, ut si vortex hæc ex-
 „ tendat suam superficiem usque ad
 „ lineam 567, tunc facile hic vortex
 H.

„ H totum, sidus C, non amplius
 „ fluidum & lucidum, sed Cometæ
 „ vel Planetæ instar, durum & opa-
 „ cum, secum abducet. Jam vero
 „ considerandum est, qua ratione de-
 „ beat moveri talis globus opacus &
 „ durus, ex multarum macularum
 „ congerie compositus, cum primum
 „ ab aliquo vortice sibi vicino abre-
 „ ptus est. Nempe ita gyrat cum
 „ materiâ à qua abripitur; ut quan-
 „ diu minus habet agitationis quam
 „ ipsa, versus centrum circa quod
 „ gyrat detrudatur. Et quia omnes
 „ partes ejusdem vorticis non eadem
 „ celeritate moventur, nec sunt e-
 „ jusdem magnitudinis, sed à cir-
 „ cumferentiâ usque ad certum ter-
 „ minum earum motus gradatim fit
 „ tardior, ac deinde ab isto termino
 „ usque ad centrum gradatim fit ce-
 „ lerior, & ipsæ sunt minutiores,
 „ ut suprâ Pr. III. §. 82, & Seq.
 „ dictum est: si globus in illo vorti-
 „ ce descendens adeo sit solidus, (so-
 „ liditas

„ soliditas quid sit, explicatur Pr. III.
 „ §. 121. 122.) ut, priusquam per-
 „ venerit ad terminum in quo partes
 „ vorticis omnium, tardissime mo-
 „ ventur, acquirat agitationem æ-
 „ qualem agitationi earum partium,
 „ inter quas versatur, non ulterius
 „ descendit, sed ex illo vortice in
 „ alios transit, & est Cometa; si
 „ vero minus habeat soliditatis, atque
 „ idcirco infra terminum illum des-
 „ cendat, ibi postea ad certam di-
 „ stantiam à sidere, quod illius vor-
 „ ticus centrum occupat, semper
 „ manens, circa ipsum rotatur, &
 „ est Planeta. Putemus, exempli
 „ causâ, materiam vorticis A E I O, id
 „ est, Solis Pr. III. §. 53, nunc
 „ primum secum abripere sidus N,
 „ & consideremus versus quam par-
 „ tem illud feret. Nempe cum om-
 „ nis ista materia gyret circa centrum
 „ S, ideoque inde recedere con-
 „ tur, ut suprâ Pr. III. §. 55, 60,
 „ 61, 62. explicui, non dubium est
 „ quin

„ quin ea quæ jam versatur in O,
 „ pergendo per R ad Q, detrudat hoc
 „ sidus secundum lineam rectam
 „ versus S. Atque ex naturâ gravi-
 „ tatis infrâ Pr. IV. à §. 20. ad §. 27.
 „ explicandâ, intelligetur istum
 „ motum syderis N, alteriusve
 „ cuiusvis corporis, versus centrum
 „ vorticis in quo versatur, dici posse
 „ ejus descensum. Sic inquam ipsum
 „ detrudit initio, cum nondum in-
 „ telligimus in eo esse alium motum;
 „ sed statim etiam illud circumqua-
 „ que ambiendo, secum defert motu
 „ circulari ab N versus A, cumque
 „ hic motus circularis, ei det vim
 „ recedendi à centro S, pendet tan-
 „ tum ab ejus soliditate, ut vel mul-
 „ tum descendat versus S, nempe
 „ si perexigua sit ejus soliditas; vel
 „ contra, si magna sit, ab S rece-
 „ dat. Et hæc sunt, quæ require-
 „ bantur ad explicationem propositæ
 „ quæstionis. Integram scire qui desi-
 „ derat Cartesii doctrinam de Come-
 „ tis,

tis, legat Pr. III. à §. 126. ad §. 139. inclusivè: verum de Planetis, Pr. III. à §. 140. ad finem tertiæ partis Principiorum Philosophiæ Cartesii: ex quibus tamen inferius quædam particularia de Lunâ usui ventura excerpam. Vidimus ergò distinctionem Cartesii inter stellas fixas & planetas ratione luminis positam, firmam manere, ac fundamentum habere in dictis. Quibus nunc & secundam inter ea distinctionem superaddere placet ex Pr. III. §. 14.

„ Differunt autem inter se stellæ in
 „ eo, quod illæ quas Fixas vocamus,
 „ eandem semper à se mutuo distan-
 „ tiam, eundemque ordinem ser-
 „ vent; aliæ autem assiduè inter se
 „ situm mutant; undè Planetæ sive
 „ errantes appellantur. Nunc me
 „ confero ad luminarium veros usus
 „ discutiendos eo ordine, quem su-
 „ pra ex Mose & Theologis proposui:
 „ licet dicenda cum dictis plurimam
 „ partem non consentient, Sed nihil

interest, quid crepent Theologi sine
 solidis ex Dei verbo testimoniis, mo-
 do Divinus Vates Moses non dis-
 sentiat. Sed ad rem ipsam. Pri-
 mus usus luminarium, id est, Solis,
 Lunæ & stellarum est, quod ordi-
 nata sint ad distinctionem faciendum
 inter diem & noctem, & quidem
 Sol ad præfecturam diei, Luna ve-
 rò cum Stellis ad præfecturam noctis.
 Jam totius rei cardo vertitur circa
 hoc; quænam scilicet sit causa na-
 turalis vicissitudinis diei & noctis:
 an motus Solis secundum vulgares
 Philosophos cum multis Theologis:
 an vero Terræ secundum Cartesium
 cum magnâ etiam hodie Philosofo-
 rum licet parvâ Theologorum, ta-
 men aliquorum, cohorte. Ad quod
 expediendum cum successu necesse
 non erit, adversariorum rationes ex
 naturâ desumptas pro suâ opinione
 stabiliendâ, Cartesii impugnandâ
 refutare ac destruere prolixis ar-
 gumentis. Sufficiet unicum illud,
 quod.

quod Cartesius habet, Pr. III. §. 16. Harum, scilicet hypotheseum ab Astronomis inventarum, prima est Ptolomæi, seu omnium vulgarium Philosophorum, quæ quoniam multis phænomenis adversatur, (ut imprimis incremento & decremento luminis, quod in Venere sicut in Lunâ observatur). vulgo ab omnibus Philosophis rejici solet, ideoque hic à me prætermittetur. Neque longiori opinionis hujus refutatione opus: quoniam ipsi adversarii falsitatem ejus satis inveniunt, dum ex omnium fictitiorum & absurdissimorum circulo, quæ ad rem suam declarandam excogitarunt, ordinatione & constructione expedire se prorsus nequeant, imò totam rem intricatiorem reddant. Mihi igitur animus est, Cartesi sententiam, quæ omnium simplicissima, & tam ad phænomena intelligenda, quam ad eorum causas naturales investigandas accommodatissima.

ma esse videtur. Pr. III. §. 19. in scenam proferre de Solis quiete & telluris delatione circa eum. Sed antequam hoc fiat, paucis dictum velim, quod eadem de terrâ cogitanda sunt, quæ de Planetis superius memorata. Nempè quod terræ globus jam opacatus ut explicatum, etiam in vorticem Solis delapsus, ab eo cum suo cœlo fuerit absorptus: præterea post ingressum ejus in Solis vorticem à cœlesti ejus materia circa illum in gyrum conversus in debitâ ab eo distantia: verbo, quod in omnibus similis sit censendus Planetis, imò eisdem annumerandus, uti videre est Pr. III. §. 11. | 12. 13.

„ Denique idem (scilicet instar aliorum planetarum lucem à Sole mutuari ob dictas §. 10. rationes) de terra experimur; conflata enim est
 „ ex opacis corporibus, quæ Solis
 „ radios excipientia, illos non minus validè quam Luna reflectunt:
 „ quin etiam nubibus est involuta,
 „ quæ

„ quæ licet multò minus opacæ sint,
 „ quam pleræque aliæ ejus partes,
 „ sæpe tamen ipsas videmus, cum à
 „ Sole illustrantur, non minus albi-
 „ cantes esse quam Lunam; adeo ut
 „ sit satis manifestum, eam ratione
 „ luminis à Lunâ, Venere, Mer-
 „ curio, aliisque Planetis non differre.
 Quod etiam confirmatur ex eo,
 „ quod Lunâ existente inter Solem
 „ & Terram, ejus facies quæ à Sole
 „ non illustratur, debile quoddam
 „ lumen ostendat, quod facile con-
 „ jicimus ad illam pervenire à terrâ,
 „ quæ tunc radios à Sole receptos eam
 „ versus reflectit: minuitur enim
 „ paulatim, prout pars terræ à Sole
 „ illuminata, ab eâ se evertit. At-
 „ que omninò si terram ex jove re-
 „ spiceremus, minor quidem, sed
 „ forte non minus lucida appareret,
 „ quam hinc jupiter appareat; ex
 „ vicinioribus autem planetis major
 „ videretur; sed ex Fixis propter
 „ nimiam earum distantiam, omnem
 con-

„ conspectum effugeret. Ex qui-
 „ bus sequitur ipsam inter Planetas,
 „ & Solem inter Stellas fixas (ob per-
 „ fectam quoque inter se convenien-
 „ tiam) posse numerari. Quibus
 nunc annecto, ut satisfaciam proposi-
 to, Authoris verba ex. Pr. III. § 21.
 Quia Sol in hoc convenit cum fixis,
 „ & cum flammâ, quod lumen ex se
 „ ipso emittat; putemus eundem
 „ etiam in motu cum flammâ, & in
 „ situ cum fixis convenire. Nempe
 „ nihil quidem hic supra terram vi-
 „ demus mobilius esse flammâ; nam
 „ & alia corpora, juxta quæ posita
 „ est, nisi sint admodum solida &
 „ dura, particulatim dissolvit, ac
 „ secum movet; sed tamen ejus mo-
 „ tus fit tantum secundum partes, &
 „ tota migrare non solet ex uno loco
 „ in alium, nisi ab aliquo alio cor-
 „ pore, cui adhæreat, deferatur:
 „ quâ ratione possumus etiam existi-
 „ mare Solem constare quidem ex
 „ materiâ valdè fluidâ & mobili,
 „ quæ

„ quæ omnes cœli circumjacentis
 „ partes secum rapit; sed in hoc ni-
 „ hilominus stellas fixas imitari, quod
 „ non ex una cœli regione in aliam
 „ migret. Et contrà, cum videam-
 „ mus Terram nullis columnis sufful-
 „ tam, nullisque funibus appensam,
 „ sed circumquaque fluidissimo tan-
 „ tum cœlo cinctam esse, putemus
 „ quidem illam quiescere, ac nul-
 „ lam habere propensionem ad mo-
 „ tum, quandoquidem nullam ad-
 „ vertimus; sed ne putemus hoc ob-
 „ stare, quo minus ab isto cœlo de-
 „ feratur, & ejus motibus immota
 „ obsequatur: ut navis, nullis ven-
 „ tis nec remis impulsâ, nullisque
 „ anchoris alligata, in medio mari
 „ quiescit, etsi fortè aquæ ingens
 „ moles occulto cursu delabens, ip-
 „ sam secum ferat, Pr. III. §. 26. Sed
 „ in hoc multi mihi videntur errare,
 „ quod fluiditatem cœlo tribuentes,
 „ illud tanquam spatium planè va-
 „ cum imaginentur, ita ut moti-
 „ bus

„ bus quidem aliorum corporum non
 „ resistat , sed prætereà nullam ha-
 „ beat vim ad ipsa secum deferenda :
 „ neque enim in rerum naturâ ullum
 „ tale vacuum esse potest , ac fluidis
 „ omnibus hoc est commune , ut
 „ idè tantum non resistant aliorum
 „ corporum motibus , quod in se
 „ ipsis etiam habeant motum, Pr. II.
 „ §. 54. Et quia hic motus facilè in
 „ omnes partes determinatur , ejus
 „ vi , cum in unam aliquam partem
 „ est determinatus , necessario se-
 „ cum deferunt alia omnia corpora in
 „ se contenta , quæ à nullâ causâ ex-
 „ ternâ retinentur , quantumvis ip-
 „ sa sint solida & quiescentia & dura ;
 „ ut ex antè dictis Pr. II §. 61. est
 „ manifestum , Pr. III §. 25. Ter-
 „ ra igitur propriè loquendo non
 „ movetur , quamvis à cœlo trans-
 „ feratur. Nam si eorum memine-
 „ rimus , ut oportet , quæ de natu-
 „ râ motus Pr. II §. 24. 25. dicta
 „ sunt ; nempe illum quidem , si
 „ pro-

„ propriè loquamur , & secundum
 „ rei veritatem ,) esse tantum tran-
 „ slationem unius corporis ex vicinia
 „ eorum corporum , quæ ipsum
 „ immediatè contingunt , & tan-
 „ quam quiescentia spectantur , in
 „ viciniam aliorum ; sed sæpè etiam
 „ ex usu vulgi actionem omnem ,
 „ quâ corpus aliquod ex uno loco in
 „ alium migrat , motum vocari ; &
 „ hoc sensu dici posse , eandem rem
 „ eodem tempore moveri ac non mo-
 „ veri , prout eius locum variè de-
 „ terminamus : sequetur indè nul-
 „ lum in terrâ , nec etiam in aliis pla-
 „ netis , motum propriè dictum re-
 „ periri ; quia non transferuntur ex
 „ viciniâ partium cœli quæ illos im-
 „ mediatè contingunt , quatenus istæ
 „ partes cœli , ut immotæ confide-
 „ rantur : ad hoc enim deberent ab
 „ omnibus simul sejungi , quod non
 „ fit ; sed quia materia cœli fluida est ,
 „ nunc unæ ex eius particulis , nunc
 „ aliæ , à *Planeta* quem contingunt
 „ remo-

35 remouentur, idque per motum, qui
 35 illis tantum tribui debet non autem
 35 Planetæ: quemadmodum partiales
 35 translationes aquæ & aëris, quæ in
 35 terræ superficie fiunt non tribui so-
 35 lent ipsi terræ, sed illis aquæ & aë-
 35 ris partibus, quæ transferuntur,
 35 Pr. I I I. § 28. Sic itaque sublato
 35 omni scrupulo de terræ motu, pu-
 35 temus totam materiam cœli in qua
 35 Planetæ versantur, in modum
 35 cuiusdam vorticis in cuius centro
 35 est Sol, affiduè gyrare, ac ejus
 35 partes Soli viciniore celerius mo-
 35 veri quam remotiores, Planetas-
 35 que omnes, (è quorum numero
 35 est Terra,) inter easdem istius cœ-
 35 lestis materiæ partes semper versa-
 35 ri. Ex quo solo, sine ullis machi-
 35 namentis omnia ipsorum phæno-
 35 mena facillime intelligentur, Pr.
 35 I I I. §. 30. Unus autem in meâ
 35 hypothesi scrupulus manet ex eo,
 35 quod si Sol eundem semper situm
 35 inter Fixas seruet, necessè sit
 G „ Ter-

„ Terram quæ circa illum fertur, ad
 „ ipsas accedere, ac recedere toto
 „ suæ orbitæ intervallo, quod ta-
 „ men ex phænomenis non potuit
 „ hæctenus deprehendi. Sed hoc
 „ excusatur per immensam distanti-
 „ am, quam inter nos & fixas esse
 „ supponimus; talem scilicet, ut
 „ totus ille circulus qui à Terrâ de-
 „ scribitur circa Solem, si ad eam
 „ comparetur, instar puncti sit ha-
 „ bendus, Pr. III. §. 40. Quando-
 „ quidem nemo est Astronomorum
 „ qui non iudicet Terram totius cœ-
 „ li respectu minorem esse, quam
 „ arenulam respectu montis, Tom
 „ I. Epist. 36. Hæctenus dicta evin-
 „ cunt annuam Terræ delationem om-
 „ nibus Planetis communem circa com-
 „ mune etiam centrum nempe Solem:
 „ verum præter hanc datur adhuc diur-
 „ na Terræ conversio circa suam axem,
 „ seu, proprium centrum intra viginti
 „ quatuor horas, id est, diem natu-
 „ ralem. Et hæc faciunt sequentia.

„ Ac

„ Ac præterea, ut sæpe in aquarum
 „ vorticibus vidi contingere, in ma-
 „ jori illo cœlestis materiæ vortice,
 „ sint alii minores vortices, unus in
 „ cujus centro sit jupiter, alter in cu-
 „ jus centro sit Terra, qui in eas-
 „ dem partes ac major vortex feran-
 „ tur; & ille qui habet jovem in
 „ centro, deferat circa ipsum qua-
 „ tuor ejus affeclas, tali celeritate,
 „ ut remotissimus diebus sedecim,
 „ sequens diebus septem, tertius
 „ horis octuaginta quinque, & cen-
 „ tri proximus horis quadraginta
 „ duabus unum circulum perficiat;
 „ sicque, dum semel in majori cir-
 „ culo circa Solem ferentur, mino-
 „ res suos circulos circa jovem ali-
 „ quoties percurrant; eodemque
 „ modo vortex, qui habet Terram
 „ in centro, efficiat ut Luna mensis
 „ spatio eam circumbeat, ipsa autem
 „ terra singulis diebus, circa pro-
 „ prium axem integrum gyrum ab-
 „ solvat; ita ut eodem tempore, quo

„ Terra & Luna circulum commu-
 „ nem semel peragrabunt, terra tre-
 „ centis sexaginta quinque vicibus
 „ circa proprium centrum & Luna
 „ duodecies circa Terram vertatur,
 „ Pr. III. §. 33. Quemadmodum
 „ in iis fluminum locis, in quibus
 „ aqua in se ipsam contorta vorticem
 „ facit, si variæ festuæ illi aquæ
 „ incumbant, videbimus ipsas si-
 „ mul cum eâ deferri, & nonnullas
 „ etiam circa propria centra conver-
 „ ti, & eò celerius integrum gyrum
 „ absolvere, quò centro vorticis e-
 „ runt viciniore, Pr. III. §. 30.
 „ Videntes igitur, Lunam non mo-
 „ dò circa Solem, sed simul etiam
 „ circa Terram gyrare, judicabi-
 „ mus id vel ex eo contingere, quod
 „ ut Jovis Planetæ versus Jovem,
 „ sic ipsa versus Terram confluerit,
 „ priusquam hæc circa Solem ferre-
 „ tur; vel potius quod, cum non
 „ minorem habeat vim agitationis
 „ quam Terra, in eadem sphaera
 „ circa

39 circa Solem debeat versari; & cum
 39 mole sit minor, æqualem habens
 39 vim agitationis, celerius debeat
 39 ferri. Nam Terrâ existente circa
 39 Solem S, in circulo NTZ, cum
 39 quo defertur ab N, per T versus Z,
 39 si Luna celerius acta eodem deveni-
 39 at, in quacunque parte circuli NZ,
 39 eam initio esse contingat, brevi ac-
 39 cedet ad A, ubi à viciniâ Terræ im-
 39 pedita ne rectâ ulterius pergat, de-
 39 flectet cursum suum versus B. dico
 39 versus B. potius quam versus D, qui-
 39 a sic à lineâ rectâ minus deflectet.
 39 Dum autem ita perget ab A ver-
 39 sus B, omnis materia cœlestis con-
 39 tenta in spatio ABCD, quæ ipsam
 39 defert. contorquebitur in modum
 39 vorticis circa centrum T; sicque
 39 etiam efficiet ut terra circa suum
 39 axem gyret, dum interim hæc om-
 39 nia simul, per circulum NTZ
 39 circa centrum S ferentur. Quan-
 39 quam aliæ præterea sint causæ, cuius
 39 Terra circa proprium axem verta-

„ tur; si enim antea fuerit sidus lu-
 „ cidum, in alicujus vorticis cen-
 „ tro consistens, ibi procul dubio sic
 „ gyabat; & nunc materia primi
 „ elementi in ejus centro congrega-
 „ ta, similes adhuc motus habet, ip-
 „ samque impellit, Pr. III. §. 149. 150.
 In sermonem de Lunâ quoque in
 præcedentibus cum inciderim, reli-
 qua ad ipsam spectantia, ut quæstio-
 nes inferius explicandæ sine ulterio-
 ri hypotheseum declaratione tunc
 proponi queant, dictis mox adjun-
 gam ex. Pr. III. §. 151. Nec mirabi-
 „ mur, hanc Terram ferè tricies cir-
 „ ca suum axem convolvi, dum Luna
 „ tantum semel circumferentiam cir-
 „ culi A B C D percurrit. Cum enim
 „ hæc circumferentia A B C D, sit
 „ circiter sexagies major Terræ a m-
 „ bitu, sic Luna duplo celerius ad-
 „ huc fertur quam terra, & cum am-
 „ bæ agantur ab eadem materiâ cœ-
 „ lesti, quam credibile est non mi-
 „ nus celeriter moveri, prope Ter-
 „ ram

ram quam prope Lunam non vide-
 tur alia causa esse majoris in Luna
 celeritatis, quam quod minor sit
 quam Terra. Neque magis mi-
 rabimur, quod Luna videatur
 aliquantò celerius, & in omnes
 partes à cursu suo minus aberrare,
 cum plena est vel nova, quam cum
 dimidia tantum apparet, sive cum
 est versus partes cœli B vel D, quam
 cum est versus A vel C: Quia cum
 globuli cœlestes, qui continentur
 in spatio A B C D, ratione magni-
 tudinis & motus diversi sint, tam ab
 ijs qui sunt infra D versus K quam,
 ab ijs qui sunt supra B versus L, ijs
 autem qui sunt versus N & Z sint
 similes, liberior se diffundunt versus
 A & C, quam versus B & D. Unde
 sequitur ambitum A B C D, non
 esse circulum perfectum, sed ma-
 gis ad Ellipsis figuram accedere; ac
 materiam cœli lentius ferri inter C
 & A, quam inter B & D; ideoque
 Lunam, quæ ab istâ materiâ cœli

„ defertur, & propius accedere de-
 „ bere versus Terram, si sit in mo-
 „ ad accedendum, & magis remove-
 „ ri si sit in motu ad recedendum, cum
 „ ipsam contingit esse versus A vel
 „ C, quam cum est versus B vel D.
 „ Atque sic ejus cœlum non esse ro-
 „ tundum, Pr. III. §. 153. Ulti-
 „ timò addendus est tertius quasi
 „ terræ motus, qui describitur Pr.
 „ III. §. 35. 155: præterea non mi-
 „ rabimur, quod axis circa quem
 „ Terra diei spatio convolvitur, non
 „ sit perpendiculariter erectus supra
 „ planum Eclipticæ, in quo anni spa-
 „ tio circa Solem rotatur, sed plus-
 „ quam viginti tribus gradibus à per-
 „ pendiculo declinet; unde oritur di-
 „ versitas æstatis & hyemis in Terra.
 „ Nam motus annuus Terræ in Eclip-
 „ tica, præcipuè determinatur à con-
 „ sensu totius materiæ cœlestis, circa
 „ Solem gyrantis, & patet ex eo,
 „ quod omnes Planetæ in eo quam
 „ proxime consentiant; directio au-
 „ tem

„ tem ejus axis, circa quem fit mo-
 „ tus diurnus, magis pendet à par-
 „ tibus cœli, à quibus materia pri-
 „ mi elementi versus ipsam fluit.
 „ Quippe cum imaginemur omne
 „ spatium, quod jam à primo cœlo
 „ occupatur, fuisse olim divisum in
 „ quatuordecim pluresve vortices, in
 „ quorum centris erant illa sidera,
 „ quæ nunc conversa sunt in plane-
 „ tas, fingere non possumus illorum
 „ omnium siderum axes versus eas-
 „ dem partes fuisse conversos; hoc
 „ enim cum legibus naturæ non con-
 „ veniret. Sed valdè credibile est
 „ materiam primi elementi, quæ in
 „ Terræ sidus confluebat, ex iisdem
 „ ferè partibus firmamenti venisse,
 „ quas nunc adhuc ejus poli respici-
 „ unt; atque dum multi macularum
 „ cortices, supra sidus hoc paulatim
 „ generabantur, particulas striatas isti-
 „ us materiæ primi elementi, multos
 „ sibi meatus in his corticibus effor-
 „ maffe, ipsosque ad magnitudinem

„ & figuram suam sic aptasse , ut vel
 „ nullum vel non nisi difficilem trans-
 „ itum præbere possint, particulis
 „ striatis quæ ex alijs firmamenti par-
 „ tibus accedunt : Sicque illas , quæ
 „ sibi aptos meatus per globum Ter-
 „ ræ , secundum ejus axem efforma-
 „ runt , cum nunc adhuc per ipsum
 „ perpetuò fluant , efficere , ut ejus
 „ poli versus easdem partes coeli à
 „ quibus veniunt , dirigantur. Tri-
 „ plicem hunc Terræ motum conve-
 „ nienti similitudine declarat Doctissi-
 „ mus Vir Guilielmus Blæu partis 2.
 „ Instit. Astron. lib. 1. cap. 3, duos
 „ priores comparans globo , qui per
 „ terram volutus spatium motus sui
 „ emetitur. Sed ad tertium illustran-
 „ dum sic ait ; pone navi quadam , cu-
 „ jus summo malo impositum sit aplu-
 „ strium circa radium mobile , & in
 „ quo depictus sit globus terræ cum axe
 „ non erecto , sed ad latus inclinato
 „ parallele cum axe globi terreni , na-
 „ vigandum esse in fossâ rotundâ circa
 „ arcem .

arcem quandam aut fortalitium flante Noto satis valido ; evidens est, aplusrium illud simul cum navi non convertendum, sed vi venti australis, perpetuum fore directum versus septentrionem, axemque pictum ad eandem coeli plagam : ita ut quando navis iter suum promovens, & circa arcem versus unum latus de loco in locum transiens unam absolverit conversionem ; aplusrium quoque eodem tempore circa radium suum contra motum navis unum circuitum perfecit, axisque globi terræ depicti dirigatur in eandem plagam coeli. Hactenus dicta jam ordine applicanda sunt, ut pateat qui pleraque ex ijs phænomena sequantur, licet Author ipse putavit hoc non opus esse ostendere : quoniam facile ab illis, qui vel prima elementa Astronomiæ didicerunt, intelligentur. Pr.

III. §. 37. Quod itaque diei & noctis vicissitudinem attinet, illa Terræ intra viginti quatuor horas, ab

occasu in ortum conversione circa proprium axem perficitur. Nempe eadem dimidia (Solenim unum hemisphærium terræ simul illustrat, Met. IV. §. 4.) Telluris pars nunc Soli obversa & radios lucis illius in se recipiens, diem efficit, nunc aversa & quæ radiorum ejus lumen excipere nequit nocturnis fruitur tenebris. Sed objicient multi, rationem, sensus, & scripturam his reclamare. Respondeo, quantum ad rationes in contrarium ab adversariis productas, illas omnes à Magnis Viris Philippo Lansbergio, Daniele Lipstorphio, Galilæo Galilæi, aliisque satis solidè refutatas esse, ipsis etiam adversariis hoc confiteri coactis, ut certò memini me legisse: ac de illis hoc in loco prolixius differere scopus non patitur, neque etiam hujus fori est. Quantum ad sensus, nihil aliud docent quam variationem situs contingere in Sole & Stellis, sed an horum apparenti an vero motui adscribenda sit.

pro-

prorsus ignorant. Nam ex visu si argumentandum est, littora quoque in navi provectis loco moveri censebuntur, juxta illud Virgilio lib. 3, *Æneid.* Provehimur portu, terræque urbesque recedunt. Denique effugium quærentibus in scripturâ quid respondendum sit, satis explicuerunt Clarissimi Viri, Daniel Lipstorpheus in Copernici Redivivi lib. 2. cap. 8. Paulus Antonius Foscarinus in epistolâ illâ, cum approbatione Pontificiorum Theologorum Neapoli typis excusâ, Anno seculi XV. Henricus Riegus in conciliatione locorum S. Scripturæ cum diurnâ & annuâ Telluris circumrotatione, & præcipue Christophorus Wittichius in consensu veritatis &c. Velthuisius cæterique plures Theologi & Philosophi, Verum intra limites me ut contineam, & ad propositi metam pertingam, sufficet dicere uno verbo, quod Moses hic non dissentiat. Nam cum ipso statui-

mus infallibiliter , luminaria distinctionem facere inter diem & noctem : ita scilicet , ut ex Solis adspectu judicare possimus quod dies sit , ex Lunæ & Stellarum quod nox. Quin imò firmiter tenemus , quod Sol & sidera nobis oriri & occidere verè videantur. Terra enim suâ conversione diurnâ efficit , ut ipsæ cœli partes , quæ ex ordine quasi occurrunt retegunturque , oriri apparent ; quæ ex opposito in aversum retrocedunt abscondunturque , occidere quemadmodum loco antè citato Met. iv. §. 4. convenienti schemate sic clarè explicatur : cujus rei „ causa manifesta erit , contemplan- „ ti terram A B C D & Solem S , qui hemisphærium A B C illustrans , & faciens medium diem ad B , mediam noctem ad D , eodem tempore occidit respectu populorum habitantium ad A ; & oritur respectu habitantium ad C. Et præclarus ille Theologus Piscator ad hunc Mosis locum

locum non parum sententiam nostram confirmat, cum dicit quod Hebrææ Linguæ gnari Terram, in textu originali, éretz deducant à rutz, currere: quod idem sic explicatum audiui à Magno hujus sæculi Theologo, & in Linguæ Sanctæ intelligentiâ Maximo, adjectis etiam his verbis; Cartesiani videant quomodò conciliare queant. Ex dictis quoque constabit, quod sicuti lux primigenia in principio distinctionem fecit inter diem & noctem Sol nunc faciat. Sed pergo ad secundum luminarium usum, esse scilicet in signa cum tempestatibus, tum diebus & annis. Esse in signa, si intelligendum fuerit, quemadmodum in explicatione textus Mosis ex Pareo annotatum suprâ pag. 108, 109. de elegantissimis schematizatis & figuris, quas sydera ex dispositione divinâ in cœlis repræsentant &c, Cartesius & illis faciliè assentitur, nam Pr. III. §. 104, de Plejadum

jadum & Cassiopejæ signis differit :
 & Pr. III. §. 128, 129. de stellis Vir-
 ginis, Piscisque Septentrionalis, &
 signo Arietis : Pr. III. §. 34, 35, de
 signis Cancri & Capricorni, Libræ
 & Arietis, Sagittarii & Gemino-
 rum. Si vero Moses voluerit indi-
 care, luminaria usu signa esse, id
 est, aliquid significare debere, &
 quidem triplici modo, naturaliter,
 civiliter, spiritualiter, etiam adsti-
 pulatur Cartesius : Quod ut de natu-
 ralibus (nam de civilibus & spirituali-
 bus, ut superius monitum, nihil
 dicam) ex eo probetur, non omnia,
 quæ in explicatione textus expressa
 sunt, sed præcipua in medium pro-
 feram, scilicet primò quod ex lumi-
 naribus possint prædici Eclipses,
 „ quæ fiunt per interpositionem
 „ Terræ inter Solem & Lunam, vel
 „ Lunæ inter Solem & Terram, cum
 „ simul in eâdem lineâ rectâ existent,
 „ Tom. 2. Epist. 17. Secundò ven-
 ti Met. IV. §. 13. Exempli gratia
 Met.

Met. IV. §. 7. Mense Martio, & in
 22 univèrsùm toto vere, venti sic-
 23 ciores sunt, quam ullâ aliâ anni
 24 tempestate. Cujus rationem in-
 25 spectus Terræ globus E B F D re-
 26 velare potest, si cogitemus Solem
 27 (quem è regione circuli B A D re-
 28 præsentantis Æquatorem consiste-
 29 re fingo, & antè tres menses è re-
 30 gione circuli H N tropicum Ca-
 31 pricorni repræsentantis, hæsisse)
 32 multò minus hemisphærium ter-
 33 ræ B F D, in quo jam Vèrum
 34 tempus facit, calefecisse, quam
 35 alterum B E D, ubi Autumnum
 36 & consequenter hoc dimidium
 37 B F D magis nive contactum,
 38 totumque aerem quo cingitur cras-
 39 siorem & nubibus magis refertum
 40 esse, quam illum qui alterum di-
 41 midium B E D circumdat. Atque
 42 hinc est quod interdium vapores
 43 multò plures ibi dilatantur, & vi-
 44 ceversa noctu plures condensan-
 45 tur; massâ enim terræ minus ibi
 calc-

„ calefacta , vi intereà Solis non
 „ minore existente , major est inæ-
 „ qualitas inter calorem diurnum &
 „ nocturnum frigus ; atque ità ven-
 „ ti Orientales , mane ut dixi Met
 „ IV. §. 4. plerumque spirantes , &
 „ septentrionales mediâ nocte , §. 5.
 „ uterque siccissimus , illo anni tem-
 „ pore validiores , quam ullo alio
 „ esse debent. Et quum venti Oc-
 „ cidentales vesperi flantes satis quo-
 „ que fortes sint ob eandem rationem
 „ ob quam Orientales manè spiran-
 „ tes , simulac vel minimum ordi-
 „ narius horum ventorum cursus ,
 „ aut juvatur aut tardatur , aut de-
 „ torquetur à causis particularibus ,
 „ quæ in singulis plagis magis aut
 „ minus aerem dilatare , aut con-
 „ densare possunt , plures ex iis inter
 „ se concurrunt , & ita pluvias ge-
 „ nerant & tempestates ; quæ tamen
 „ paulo post cessare solent , quia ven-
 „ ti Orientales & Septentrionales ,
 „ pellendis nubibus idonei superior-
 „ res

res euadunt. Tertio pluviae, sic
 Met. VI. §. 21. Præfagit etiam ven-
 turam pluviam aër nubibus ob-
 ductus, cum Sol nihilominus in
 ortu lucidè splendet: hinc enim
 liquet nullas alias nubes, in vici-
 niâ nostri aëris versus Orientem
 esse, quæ obstant ne Solis calor,
 eas quæ supra nos hærent, conden-
 set; vel novos vapores quibus au-
 geantur à terrâ nostrâ attollat. Quar-
 tò serenitas & tempestas, sic Met.
 IX. §. 3. Intelligere licet, quare So-
 le oriente aut occidente tota cœli
 pars in quâ est, rubro colore sæpe
 tingatur: quod accidit, cum inter
 illum & nos non tot nubes nec tot
 nebulæ interjacent, ut radios il-
 lius planè excludant, sed tamen
 adsunt nebulæ nonnullæ quæ im-
 pediunt, ne tam facile isti radii per
 aërem terræ maximè vicinum
 transmittantur, quam per illum,
 qui paulò ab ea remotior est, &
 gradatim etiam ne tam facilè per
 hunc

„ hunc quam per multò remotiorem.
 „ Manifestum enim est, hos radios
 „ refractionem in his nebulis passos,
 „ partes materiæ subtilis, quam per-
 „ meant, determinare, ut eodem
 „ modo volvantur, quo volveretur
 „ pila per terram ex eadem parte
 „ labens, ita ut rotatio inferiorum,
 „ semper actione superiorum inten-
 „ datur, quum fortiorem hanc sup-
 „ posuerimus: & novimus hoc suffi-
 „ cere ad rubedinem repræsentan-
 „ dam, quæ postea reflexa à nubi-
 „ bus, quaquâversum per cœlum
 „ dispergi potest. Et notandum
 „ hanc rubedinem manè apparen-
 „ tem, ventum præfagire, aut plu-
 „ viam, quoniam hoc testatur pau-
 „ cissimis nubibus ibi in oriente exi-
 „ stentibus, Solem ante meridiem
 „ multos vapores attollere posse, &
 „ nebulas, quæ illum exhibent, jam
 „ surgere; quum contrà vesperi hæc
 „ rubedo serenitatem polliceatur,
 „ quia signum est, nullas aut pau-
 „ cissi-

29 ciffimas nubes in occafu collectas
 29, effe; undè fit, ut venti Orienta-
 29, les dominantur, & nebulæ noctu
 descendant. Quintò & ultimò
 æftus maris, qui majores funt cum
 Luna plena est vel nova, & in æ-
 quinoctiis maximi, ut videre est Pr.
 29 IV. §. 51. 52. Notandum est vor-
 29 ticem vel circulum Lunæ non effe
 29 accuratè rotundum, fed eam eius
 29 diametrum, in quâ Luna verfa-
 29 tur cum est nova vel plena, brevi-
 29 orem effe illâ quæ ipsam fecat ad
 29 angulos rectos, ut fuperius ex Pr.
 29 III. §. 153, oftentum est; undè
 29 fequitur fluxus & refluxus maris de-
 29 bere effe majores, cum Luna no-
 29 va est vel plena, quam in tempo-
 29 ribus intermediis. Notandum
 29 etiam Lunam femper effe in plano
 29 Eclipticæ vicino, Terram autem
 29 motu diurno fecundum planum æ-
 29 quatoris converti, quæ duo plana
 29 in æquinoctiis fe interfecant, in
 29 folstitiis autem multum ab invicem
 di-

„ distant : undè sequitur maximos
 „ æstus maris esse debere circa initia
 „ Veris & Autumni. In descriptione
 causæ fluxus & refluxus maris jam me
 non detinebo : quoniam alias melior
 occasio dabitur. Quantum ulterius
 aliud prognosticationum genus, va-
 num & impium, quod genethliaci
 profitentur, attinet, cum suprà no-
 minatis Theologis rejicit & contem-
 nit Cartesius in dissertatione de Me-
 „ thodo pag. 8. facile caveo neme
 „ unquam vel Alchymistæ promiss-
 „ sa vel Astrologi prædictiones
 „ vel Magi imposturæ, vel cu-
 „ juslibet alterius ex ijs qui videri
 „ volunt ea se scire quæ ignorant ina-
 „ nis jactantia fallere posset. Et in-
 signis est locus Tom: 2. Epist. 35, ad
 „ R. P. Mersennum. Quum Hor-
 „ tensius antè aliquot annos esset in
 „ Italia, in horoscopum suum inqui-
 „ rere voluit, dixitque duobus hu-
 „ jus regionis, qui cum illo erant,
 „ juvenibus, se moriturum anno
 „ 1639;

„ 1639; ipsos vero non diu futuros
 „ illi superstites ; cum autem hâc
 „ æstate , ut scis , obierit , hi duo
 „ juvenes tanto metu correpti sunt ,
 „ ut eorum unus jam sit mortuus ;
 „ alter verò , filius nempè Heinsij
 „ adeo languidus est & tristis , ut vi-
 „ deatur dare operam ne Astrologia
 „ mentita sit ; egregiam mehercule
 „ scientiam ! quæ hominibus inter-
 „ imendis inservit , qui absque illa
 „ fortasse ne quidem ægrotassent.
 Ex quibus utique manifestum est
 Authorem hoc divinationis genus
 planè aspernatum fuisse , ac prorsus
 ludibrio habuisse. Sed inquiren-
 dum nunc restat , quomodò ex Car-
 tesii sententiâ , luminaria inserviant
 distinctioni temporum , dierum &
 annorum. Ad quod præstandum ,
 non repetam ea , quæ superius hunc
 in finem de terræ motu , & Solis
 quiete dicta sunt ; unusquisque enim
 facile eorum memor erit : sed osten-
 dam quâ ratione ex declaratâ hypò-
 thesi

thesi spontè sequantur dierum & noctium, annique tempestatum varietates, seu distinctiones in Ver, Æstatem, Autumnum & Hyemem. Si axis Terræ, circa quem proprio motu singulis diebus conversionem perficit, perpendicularitèr semper erectus esset supra planum Eclipticæ in qua circa Solem annum cursum juxta processionem signorum ab Occidente in Orientem absolvit, perpetuoque essetque parallelus cum Eclipticæ plani perpendicularo, nullæ darentur dierum noctiumque & anni tempestatum inæqualitates: sed semper vel solstitium, vel bruma, vel æquinoctium, vel æstas, vel hyems, vel utcunque eadem temporis qualitas sibi similis maneret. Nam Sole per totum annum perpetuò æquali nec non simili lumine & calore Terræ partes perfundente, sub æquatore æstas, sub polis hyems, locis intermediis ver vel autumnus semper esset futurus, noctesque di-
esque

tius inter se agitatis, nec non hinc calidioribus; quæ verò à Sole magis declinat axem, illa obliquioribus, magis diffilientibus, ac proindè minus inter se agitatis, atque hinc etiam frigidioribus radiis fruitur. Præterea Telluris pars, per plures horas Solis lumini exposita, longioribus; per pauciores brevioribus diebus fruitur. Exempli gratia Tellure in parte annui sui circuitus, quæ Libram respicit, existente, quum Sol apparet in opposito signo Arietis, nobis Septentrionem inhabitantibus est Ver; quoniam arcticus Telluris polus, inter maximam ad Solem futuram inclinationem, & maximam à Sole præteritam declinationem, medio se habens modo, facit ut radii, in nostram temperatam regionem, ultra tropicum Cancri sitam, incidentes, mediocritatem in suâ annuâ obliquitate habeant, atque idcirco post hyberni frigoris cessationem,

nem, nobis circa illud tempus a rem magis temperatum reddant; & quia ambo poli, circa quos Terra semel quotidie circumrotatur, tunc existunt in hemisphærio Telluris à Sole illustratæ extremo, propterea nos cum omnibus aliis in Tellure habitantibus, æque longo temporis intervallo versamur in lumine & tenebris, id est, habemus diem nocti æqualem. Verum quò Terra per annuam suam orbitam, postea magis versus Capricornum procedit, eò magis polus arcticus ingreditur in hemisphærium Telluris à Sole illustratum: sed polus antarcticus tantò magis ab illo recedit: atque hinc omnibus ultra æquatorem versus polum septentrionalem degentibus, dies & calor paulatim magis magisque augentur: sed versus polum australem degentibus ea paulatim imminuuntur. At qui in regione temperatâ australi habitant, illi tum, elapsâ æstate, habent suum autum-

num. Sed circa æquatorem in regione torridâ degentes, Solis radius tum perpendiculariter in Meridie in terram incidentibus, hoc tempore maximum habent æstum, quem nonnulli eorum priorem æstatem vocant. Illi ipsi eo tempore, ut & toto reliquo anno, dies noctibus æquales habent; Sole ipsis utpotè sub spherâ rectâ habitantibus semper rectâ oriente & occidente. Et hoc est æquinoctium per totum etiam reliquum annum durans. Tellure autem è regione Capricorni circumeundo veniente, quum Sol in Cancro apparet, nobis septentrionalibus est Æstas; quoniam arcticus Telluris polus tum maximè ad Solem inclinatus, efficit ut radii Solis, in regionem nostram septentrionalem temperatam à tropico Cancri ad circulum arcticum, & frigidam septentrionalem à circulo arctico ad ipsum polum, omnium proximè ad perpendicularum incidentes, Tellurem

rem tum temporis istic maximo calore afficiant : habitantibus verò ultrà æquatorem versus austrum illo tempore Hyems est , polo Telluris antarctico , tum maximè à Sole declinato , efficiente ut radii Solis in regiones australes , temperatam à tropico Capricorni ad circulum antarcticum , & frigidam ab hoc ad ipsum usque polum , obliquissimè incidentes minimum excitent calorem. Dies verò septentrionalibus populis eo tempore sunt longissimi , calorem ipsorum valdè augentes ; sed australibus brevissimi , frigus ipsis valdè intendentes : quia arcticus polum , tum quamlongissimè in hemisphærium Telluris illustratum progressus , facit omnes septentrionales quotidie longissimo tempore in lumine , brevissimo verò in tenebris versari. Polus verò antarcticus , in hemisphærium Telluris tenebrosum tum longissimè provectus , facit ut australes populi in regione temperatâ,

& frigidâ australi, habitantes, quotidie in tenebris diutissime, brevissime vero in lumine versentur: atque idcirco maximum frigus, & consequenter suam Hyemem, habeant. Degentibus autem sub æquatore in regione torridâ propter radiorum tum obliquam magis in Tellurem incidentiam, æstus imminuitur; quod nonnulli eorum Hyemem priorem appellant. Cum deinde Tellus à Capricorno per orbitam suam versus Arietem magis ad magis procedit, illâ circumvolutione arcticus polus majorem perpetuè à Sole declinationem acquirit, versus hemisphærium Telluris tenebrosum; sed antarcticus polus majorem inclinationem versus Solem ad hemisphærium Terræ radiis solaribus illustratum, unde septentrionem incolentibus dies & calor minuuntur, meridiem verò augentur: usque dum Tellure ad Arietem delatâ, polus uterque, ad hemisphærii illumi-

nati

nati ac tenebroſi confinia de vectus æquinoctium fecit per totum terrarum orbem; Borealibusque Autumnum, Australibus verò populis initium Veris. Qui autem habitant ſub æquatore in regione torridâ ob radios Solis tunc rurfus ipsis perpendiculariter in meridie incidentes, alteram habent æſtatem, ſeu, æſtus intentionem. Poſteâ, cum ulterius circumvolvitur Terra verſus Cancrum, ingreditur polus arcticus paulatim magis & magis hemiſphærium Telluris tenebroſum, antarcticus verò luminofum; atque ſic incrementa ſumunt porrò dies ultrâ æquatorem, qui medius eſt in torridâ regione, verſus austrum, decrementa verò ſeptentrionem verſus ſitis: donec Tellure ad Cancrum de vectâ, polus arcticus viginti tribus gradibus in hemiſphærium tenebroſum delatus, ſeptentrionalibus effecerit cum Hyeme breviffimum diem; & polus antarcticus, viginti

tribus gradibus in hemisphærium Telluris illuminatum progressus, australibus cum Æstate longissimum diem. At in regione torridâ sub æquatore degentibus, quia radii Solis obliquius tum in terram incidunt, fit posterior, ut quidam vocant, Hyems. Tandem à Cancro progreditur Tellus versus Leonem & Virginem, donec ultimò ad Libram circumvoluta, septentrionalibus Ver, australibus verò Autumnum, prout jam dictum, restituerit. Observandum prætereà quod in regionibus frigidis polaribus ob alterutrum inclinati perpetuoque sibi paralleli axis polum, per semestrem versus Solem ex annuâ Telluris delatione, inclinatum; & vicissim per consequentem semestrem à Sole prorsus aversum, in toto anno ibi sit tantum unus dies sex mensium, itidemque una sex mensium nox: scilicet initium diei circa polum borealem seu arcticum, & noctis circa polum australem seu

an-

antarcticum Tellure delatâ è regione
 Libræ ; continuatio per semian-
 num, quo Libram, Scorpionem,
 Sagittarium, Capricornum, Aqua-
 rium, & Pisces : initium verò noctis
 circa polum borealem, & diei circa
 australem, Tellure promotâ ver-
 sus Arietem ; continuatio per
 semestrem, quo signa Arietis,
 Tauri, Geminorum, Cancri,
 Leonis, & Virginis percurrit. Hæc
 paulo prolixius explicare volui,
 quò claritas & evidentia Cartesiana
 hypothesis omnibus constaret. Quo-
 modò nunc Luna motu suo tempora
 quædam definiat, addere, non ne-
 cessarium puto, nam superius de il-
 lis actum : Quomodò insuper lumi-
 naria sint *in dies*, plus satis explica-
 tum : nempè Solis, Lunæ & Stella-
 rum apparenti nobis ortu & occasu
 suprâ & infrâ Terram : hujus autem
 verâ circa proprium axem conver-
 sione diurnâ ad Solem &c. Item quo-
 modò sint *in annos*, ex dictis quo-

H s

que

que satis patet : nempe Telluris duodecim mensium spatio circa Solem ab occidente in orientem , juxta successionem 12 signorum Zodiaci delatione verâ ; Solis autem in centro quiescentis , per Zodiaci signa contraria iis , quæ Terra transit , decursu iterum apparenti . Terrâ scilicet existente inter Solem & unum signum , Sol tum tegit oppositum . Sic quando Terra constituta est in Librâ , Sol apparet in Ariete , progrediente autem Terrâ ex Librâ in Scorpionem , videtur Sol transire ex Ariete in Taurum , & sic consequenter . Solaris igitur annus est spatium temporis , quo Sol ab uno cœli puncto ad idem reverti conspicitur . Hucusque de primo & secundo luminarium usu sermo fuit . Restat ut verbo etiam tertium complectar , in textu expressum his verbis : *Sintque in luminaria in expanso cœli , ad afferendum lucem super terram .* Cartesius statuens cœlum & aërem esse corpo-

ra non in se lucida, sed lucis capacitas,
 id est, pellucida, uti liquet ex *Pr.*
 „ *III.* §. 52. cœli lumen transmittunt.
 „ *Pr.* *IV.* §. 45. aër est corpus
 „ valde rarum, fluidum, & pellucidum,
 „ probat quoque lucem aliundè eis inferri.
 Quomodò autem lumen Solis aut Stellarum
 versus omnes partes se diffundat, & in mi-
 nimo temporis momento ad quamlibet
 distantiam extendatur, docet *Pr.* *III.*
 §. 62. 79. *Dioptr.* *I.* §. 3. *Tom.* 2.
Epist. 17. Et id quidem secundum
 lineas rectas, non à solo corporis
 lucidi centro, sed etiam à quibuslibet
 aliis ejus superficiei punctis, eductas,
Pr. *III.* §. 63. *Dioptr.* *I.* §. 7-8.
 Quantum ad primum, locis citatis sic
 habet. Notandum est, non modo
 globulos omnes qui sunt in lineâ
 rectâ *SE*, se invicem premere
 versus *E*; sed etiam unumquemque
 ex ipsis, premi ab omnibus aliis,
 qui continentur inter lineas rectas
 ab illo ad circumferen-

„ferentiam BCD ductas, & ipsam
 „tangentes. Ita exempli causâ
 „globulus F , premitur ab omnibus
 „aliis, qui sunt intra lineas BF , &
 „ DF , sive in spatio triangulari
 „ BFD ; non autem sic à reliquis,
 „adeo ut si locus F esset vacuus,
 „uno & eodem temporis momento,
 „globuli omnes in spatio BFD
 „contenti, accederent quantum
 „possent ad illum replendum, non
 „autem ulli alii. Nam quemadmo-
 „dum videmus eandem vim gravi-
 „tatis, quæ lapidem in libero aëre
 „cadentem rectâ ducit ad centrum
 „terræ, illum etiam oblique eò de-
 „ferre, cum impeditur eius motus
 „rectus à plani alicujus declivitate:
 „ita non dubium est quin eadem vis,
 „quâ globuli omnes in spatio BFD
 „contenti, recedere conantur à
 „centro S , secundum lineas rectas
 „ab illo centro educatas, sufficiat ad
 „ipsum etiam inde removendos, per
 „lineas à centro isto declinantes. Et
 „mi-

„ minimè mirum esse debet, quod
 „ sæpe ad motum alicujus minutissimi
 „ corporis, alia corpora per quan-
 „ tumvis magna spatia diffusa, si-
 „ mul moveantur: nec proinde etiam,
 „ cur non tantum Solis, sed &
 „ Stellarum quam maximè remota-
 „ rum actio ad terram usque, in
 „ minimo temporis momento per-
 „ veniat. Nam cogitemus lumen in
 „ corpore luminoso nihil esse præter
 „ motum quendam, aut actionem
 „ promptam & vividam, quæ per
 „ aëra & alia corpora pellucida inter-
 „ jecta, versus oculos pergat; eo-
 „ dem planè modo quo motus aut
 „ resistantia corporum quæ cæcus
 „ offendit per scipionem interposi-
 „ tum ad manum ejus tendit. Sta-
 „ timque ex hoc mirari desinemus,
 „ lumen illud à summo Sole, nullâ
 „ morâ interpositâ, radios suos in
 „ nos effundere; novimus enim il-
 „ lam actionem, qua alterum bacu-
 „ li extremum movetur, similiter

„ nullâ interpositâ morâ ad alterum
 „ transire, & eodem modo ituram,
 „ licet majori intervallo distarent
 „ istius baculi extrema, quam à coeli
 „ vertice terra abest. Sequitur al-
 „ terum, quod est demonstrandum,
 „ locis etiam citatis: exemplum gra-
 „ vitatis §. 62. Pr. I I I. datum, rem
 „ apertè declarabit, si consideremus
 „ globos plumbeos in vase B F D
 „ contentos, & sibi mutuo sic in-
 „ cumbentes, ut foramine facto in
 „ fundo vasis F, globus 1. vi gravita-
 „ tis suæ descendat, simul enim
 „ alii duo 2, 2, illum sequentur, &
 „ hos subsequenter alii tres 3, 3, 3,
 „ & sic de cæteris; ita ut eodem
 „ temporis momento, quo infimus
 „ 1 incipiet moveri, alii omnes, in
 „ spatio triangulari B F D contenti,
 „ simul descendant, reliquis immo-
 „ tis &c. Præterea quomodo lumi-
 „ naria in cælo non tantum lucem, sed
 „ etiam calorem producant, ostendit.
 Pr. IV. §. 28, 29, 30. vis luminis,
 qua

„ quatenus à Sole ac stellis in omnes
 „ cœli partes se diffundit, jam satis
 „ suprâ fuit explicata : superest tan-
 „ tum ut hic notemus, ejus radios à
 „ Sole delapsos, Terræ particulas
 „ diversimodè agitare. Quippè
 „ quamvis in se spectata, nihil aliud
 „ sit quam pressio quædam, quæ fit
 „ secundum lineas rectas, à Sole in
 „ Terram extensas : quia tamen ista
 „ pressio, non æqualiter omnibus
 „ particulis tertii elementi, quæ su-
 „ premam terræ regionem compo-
 „ nunt, sed nunc unis, nunc aliis,
 „ ac etiam, nunc unæ ejuldem par-
 „ ticulæ extremitati, nunc alteri ap-
 „ plicatur ; facile potest intelligi,
 „ quo pacto ex ipsâ variæ motiones
 „ in particulis istis excitentur. Quod
 „ idem in omnibus terræ particulis,
 „ ad quas Solis radii pertingunt, ha-
 „ bet locum ; & ideò omnes à Solis
 „ lumine agitantur. Hæc autem
 „ particularum terrestrium agitatio,
 „ sive orta sit à lumine, sive ab aliâ
 „ qua-

„ quavis causâ , calor vocatur ;
 „ præsertim cum est major solito ,
 „ & movet sensum ; calor enim
 „ denominatio ad sensum tactus re-
 „ fertur. Notandumque est unam-
 „ quamque ex particulis terrestribus
 „ sic agitatum perseverare postea in
 „ suo motu juxta leges naturæ , Pr.
 „ II. §. 37. donec ab aliquâ aliâ causâ
 „ sistatur ; atque ideo calorem à lu-
 „ mine ortum , semper aliquandiu
 „ post sublatum lumen remanere.
 „ Notandum præterea particulas ter-
 „ restres , à radiis Solis sic impulsas ,
 „ alias sibi vicinas , ad quas isti radii
 „ non perveniunt , agitare ; hasque
 „ rursus alias , & sic consequenter.
 „ Cumque semper tota Terræ me-
 „ dietas à Sole illustretur , tot ejus-
 „ modi particulas simul commoveri ,
 „ ut quamvis lumen in primâ opacâ
 „ superficie subsistat , calor tamen
 „ ab eo genitus , usque ad intimas
 „ partes mediæ terræ regionis debeat
 „ pervenire. Reliqua in explicatione

textus

textus sub finem memorata, ex Cartesio partim clarè sunt demonstrata, partim sua sponte ex dictis patefcunt. Nam quod attinet, luminaria in principio *omnia* actu fuiffe lucida, etiam approbatum est, quando terram & planetas prius Stellas lucidas fuiffe docuit Cartesius, potuisse & insuper alia aliis pro ratione inæqualis magnitudinis & agitationis, ac in univèrsum variæ conditionis majori vel minori lucis copiâ valuisse nec non adhuc valere & verè & apparenter haud difficilis ex Cartesii fundamentis concedo. Quippè dicens Pr. III. §. 68. inexplicabilis, illa varietas quæ apparet in situ, fixarum, planè ostendere videtur, illos vortices qui circa ipsas volvuntur non esse inter se æquales, satis quoque innuere videtur, lucem inæqualem esse posse ob majorem in vorticibus majoribus, & minorem in minoribus premendi vim, unde lucem excitari, jam sæpius inculcaturum.

tum est. Denique corollarium de
 Mosis narratione in conscriptione
 creationis supra ex Piscatore & Cal-
 vino appositum restaret consideran-
 dum: sed de eo nihil ex Cartesio ad-
 ferre lubet, præter quam hoc solum,
 quod habetur. Tom. 1. Epist. 36.
 „ historia de Genesi hominis gratia
 „ conscripta fuit, atquè idèd, Spiri-
 „ tus Sanctus ea potissimum notare
 „ voluit, quæ hominem spectant,
 „ nec de rebus ullis ibi institutus est
 „ sermo, nisi quatenus ad illum
 „ referantur. Suffecerit, modò
 æquus lector, qui ex Cartesio ha-
 ctenus dictis, & ulterius dicendis,
 ut appetitui suo non respondentibus,
 tamen Mosis non contradicentibus,
 assentiri nequeat, hæc in me-
 moriam sibi revocare, eoquè à teme-
 rario judicio cavere voluerit. Cum
 Cartesio ab operibus quarti ad opera
 quinti & sexti diei nunc procedit

Moses

20, 21, 22, 23, 24, 25. *v.* Postea dixit Deus, abundè progignunto aquæ reptilia animalia: & volucres volanto supra terram, superficiem versus expansi cœlorum. Et creavit Deus cetos maximos: & animantia omnia reptantia quæ abundè progenuerunt aquæ in species ipsorum, omnesque volucres alatas in species suas: viditque Deus id esse bonum. Et benedixit eis Deus, dicendo: fructificate, augete, & implete aquas per maria, & volucres augetur in terra. Sic fuit vespera & fuit mane diei quinti. Deinde dixit Deus, producat terra animantia in species ipsorum, pecudes, & reptilia, bestiasque terrenas in species suas: & fuit ita. Fecit enim Deus bestias terrenas in species suas, & pecudes in species suas, omniaque reptilia terræ in species suas: & vidit Deus id esse bonum. Tria in reliquo capitis enucleanda supersunt: primò creatio animalium & bestiarum à versu vigesimo ad sextum & vige-

vigesimum, quos ideo conjungere placet, etsi duo ultimi ad opera sexti diei alias pertineant: secundò hominum, à sexto & vigesimo ad trigessimum, quâ occasione brevis sermo de animalibus iterum injicitur: tertid denique versu ultimo plena approbatio atque commendatio omnium operum intra sex dies conditorum. Ordine primum occurrit animalium creatio verbis textus paulò suprâ positis expressâ, quam ex Theologis, Calvino, Pareo, Junio, Piscatore & aliis super hunc locum clarius & apertius sic propono. Primum jubet Deus *aquas producere reptilia animantia* Aquas intelligit, teste Pareo, sub expanso, id est, maria, lacus, stagna, flumina, rivos, nec aliquos tantum, sed omnes ubique jubet reptilibus scaterere seu pisces magnâ copiâ producere, gignere, effundere, ebullire magnâ copiâ, ut cum venæ aquarum largiter scaturiunt. *Reptilia*

tilia animalia, quæ in se habeant animam seu spiritum viventem, hoc est, sentientem & se moventem, non vegetantem solum, ut plantæ. Describitur ergo hic animal, & à plantâ discernitur. Si quærat, cur pisces vocet *reptilia*, cum natent non repant? Respondetur, repere communiter dicuntur omni *ἀποδα*, quæ non habent pedes, ut pisces, vermes: vel habent pedes breviores, ut mures, lacertæ. Gravior est quæstio, quatenus aquæ jubeantur producere reptilia, activè, an materialiter: an tantum passivè. Respond. ut supra de terræ germinatione per distinctionem. In primâ creatione piscium, aqua non potuit se habere active: quia & vis creandi & ipsa creatio, id est, subita productio reptilium in aquis, rota fuit miraculosa, proinde non aquarum sed Dei immediata actio, cujus solius est creare: & ideo dicitur versu sequenti: *creavit Deus cetos maximos;*

mos; &c. id est, divinâ vi produxit, seu fecit existere subito in aquis. Cum ergo dicit: *producant aquæ*: Primò notat locum originalem & nativum, ex quo & in quo velit pisces repente existere, & deinceps subsistere, in aquis videlicet, non in aere, aut in terrâ. Secundò: indicat se piscibus indere naturam aquatilem seu aquis affinem, humidam & frigidam, & aquam ipsis facere medium vitæ conveniens. Tertio: aquis indicat δύναμιν φυσικὴν pisces tum illos ex nihilo conditos nutriendi & conservandi, tum alios deinceps ex se, vel ex piscium seminibus procreandi: quam vim aquas maris, stagnorum, fluviorum, &c. vigore hujus divinæ jussionis etiamnum habere res docet: videmus liquidem aquas non solum educare pisces, sed & semina piscium fovere & vivificare. Nec desunt, qui arbitrentur, aquas ex se absque seminibus piscificare, & piscinias re-

cen-

centes ex se gignere lucios & pisces alios, in quibus nullos fuisse constat, ne semina quidem. Quantum igitur ad hanc naturalem piscium procreationem, sane actio præclara aquis imperatur, quam efficaciter exserant: ad piscificationem proinde aquæ etiam active se habent, sicut terra ad suam germinationem, tamen, ut supra dictum, in ea etiam non cesset singularis Dei actio & benedictio. Quantum vero ad primam creationem, tantum passivè se habuerunt, quia Dei vim creatricem tantum sunt passæ. Sequitur altera divinæ jussionis pars: *volucres volanto supra terram, superficiem versus expansi cælorum.* Hic etiam se torquent interpretes de avium materia, sint ne factæ ex aquis, & ex qualibus aquis: an ex aëre, an ex terra, an ex aqua & terra simul, &c. Communis est opinio, factas esse ex aquis. Sed probabilius dicitur, ex aëre, in quo volant, quam ex
 aqua

aquæ factas. Nam & carnes avium ad aeris potius quam ad aquæ naturam accedunt: quia non sunt frigidae & humidæ, ut piscium caro. sed temperatè calidæ & humidæ, ut est aër. Piscatori tamen probabilius videtur ex terrâ; quoniam cap. 2. v. 19 legi ur: *nam quum formavisset jehova Deus è terra omnes bestias agri, omnesque volucres cœli, &c.* Quod dicitur *volanto*, proprietatem & motum volucrum denotat, quo à piscibus & terra gradientibus discernuntur. *Supra terram, superficiem versus expansi cœlorum* Designatur locus naturalis volatilium, ubi vivere, generare & volatum exercere debeant. Is est partim terra, partim expansum cœli, id est aër. Nam in terra arboribus, tectis, turribus, &c. aves partum quærunt, nidificant, generant, neque hæc abique volatu: sic volant supra terram: volandi autem locus est aër patens sed inferior. Neque enim ad mediam re-

gio.

gionem volatu ascendunt. Sic volant in superficie, id est, inferiore regione expansionis cœlorum, *Et creavit Deus cetos maximos: Et animalia omnia repentia, quæ abundè progenuerunt aquæ in species ipsorum, omnesque volucres alatas in species suas.* Primò fecit cetos maximos, id est, belluas & monstra marina prodigiosæ magnitudinis, id est, ut Junius explicat, animantes stupendâ vastitate & anguinæ specie monstra, quæ inveniuntur in utroque genere: ut sunt dracones in volucris, & in aquaticis balenæ, prietes, &c. nam quæcunque anguinâ formâ sunt, Hebræi appellant hâc voce, ut Græci à corporis inflexione eadem appellant *καυπάς*. Secundò omnis generis pisces alios, infinitis differentiis distinctos: *Et animalia omnia repentia in species ipsorum.* Ad pisces pertinent *ζωόφωρα* aquatilia, quæ saxi adhærent, ut conchæ, ostreæ, spongiæ.

giæ. Tertiò fecit *aves & volucres* omnes diversissimarum quoque specierum. Et quidem hæc omnia tunc fecit perfecta, non ut natura pullos generat implumes qui paulatim adoleſcunt, sed adulta omnia, quantitate juſta, & viribus ad reptandum, volandum & generandum valentia ideo expreſſe dicitur, cetos fuiſſe magnos, aquatilia reptante, volatilia volante, &c. Quomodo hæc fecerit Deus, indicat cum dicit: *creavit igitur Deus*, id eſt, ex nihilo fecit quod profecto admirandæ potentie opus fuit. Et huc facit, quod expreſſe dicitur *Deus* piſces, quos produxerant aquæ, *creaſſe*: ne putemus Deum vim creatricem aquis reſignante. Aliter igitur Deus, aliter aquæ reptilia produxerunt: Deus creando ex nihilo: aquæ excipiendo & ſuſtentando ea, quæ Deus creabat. Deus active: aquæ tantum paſſivè vel ſubjectivè & originaliter, ut eſt oſtenſum. Creavit ergo De-

„ us balenas & reliquos pisces : non
 „ quod initium creationis numeran-
 „ dum sit ab eo momento quo for-
 „ mam accipiunt : sed quia in uni-
 „ verso corpore quod ex nihilo fa-
 „ ctum est, continentur. Ita quoad
 „ species, forma tantum accessit :
 „ sed creatio nihilominus verè dicitur
 „ totius & partium, ut supra hunc
 „ locum annotat Calvinus. Vel ut
 „ Junius explicat, *creavit* id est, ex
 „ materiâ quidem prius creatâ fecit,
 „ sed fecit magnifice : quod Hebræo
 „ verbo propriè significatur. *Viditque*
 „ *Deus id esse bonum* : sequitur appro-
 „ batio divina, cujus sententia ex su-
 „ perioribus clara est. *Et benedixit eis*
 „ *Deus dicendo* : hac benedictione Deus
 „ conservationi specierum conditarum
 „ consuluit, & hunc naturæ ordinem
 „ instituit, ut reptilia & volatilia ex
 „ se similia deinceps procrearent, eis-
 „ que vim generandi indidit ; qualem
 „ singula nunc habent. Ex hac enim
 „ benedictione fluit, quod aves nunc

pariunt ova prolifica, & ex ovis pullos excludunt; quod pisces demittunt semina in aquis, undè pisciculi nascuntur: quod non pauca etiam ex genere aquatiliū sunt vivipara, ut mustelæ, caniculæ, delphines, phocæ, equi marini, &c. Verbum *foetificate*, largitur piscibus & volucribus foetificationem: verbum *augefcite* foetificationem copiosam: verbum *implete* foetificationis copiosæ perennitatem, ut licet quotidie in aquis fiant piscationes, tamen virtute benedictionis divinæ maria, stagna, lacus, flumina, rivi piscibus redundant. Et hæc tertia pars benedictionis propria est piscium; volucribus etiam imperat, ut augefcant in terra, non autem ut impleant terram: magna ergo his etiam foecunditas inditur, non tamen tanta, quanta est piscium. Aves enim ova certo numero & tempore pariunt, & pullos excludunt. Pisces verò semina absque numero effundunt.

dunt. *Sic fuit vespera, & fuit mane, diei quinti*: intelligatur ut prius. Sequitur dies sextus, quo Deus rerum creationem clausit, & quod reliquum erat operum produxit, primum animalia bruta terrestria: deinde hominem, qui totius creationis fuit colophon. Duo igitur opera fuerunt sexti diei, creatio brutorum terrestrium, hoc contextu: & creatio hominis, contextu sequente & deinceps. Nunc brutorum terrestrium creationem videamus. *Deinde dixit Deus, producat terra animantia in species ipsorum, pecudes, & reptilia, bestiasque terrenas in species suas.* Præcipit terræ Deus, ut producat animantia. Die tertio iusserat terram producere germina, nunc jubet proferre opus præstantius animantia, eaque multiplicia, seu variis differentiis distincta, ideo additur, *in species ipsorum*, id est, animalia terrestria omnis generis. juxta Physicos etiam herbæ habent vitam,

sed tantum vegetantem absque vi
 sentiendi & loco motiva : ideo non
 dicuntur animæ viventes, ut ani-
 malia. Horum Moses triplex facit
 genus : aquaticum, volatile, & ter-
 restre. Primum & secundum pro-
 duxerant aquæ & aër die quinto :
 tertium jubetur proferre terra. Ju-
 bet autem terram *hæc producere*, &
 quasi ex utero suo profunderè, non
 quod actu vel potestate in ea late-
 rent : vel quasi terra vim creandi ani-
 malia haberet. Neque enim terra
 fecit animalia, sed Deus ut dicitur
1. 25. sed imperat hoc terræ, quia
 animalium terream originem, natu-
 ram, & mansionem vult indicare,
 & maximè quia hoc verbo terram ad
 deinceps generandum & nutriendum
 animalia potentialiter vult disponere.
 Addit Deus mandati sui generalis
 particularem interpretationem, di-
 cendo : *pecudes, & reptilia, bestias-
 que terrenas in species suas.* Per ani-
 mantia tria brutorum genera hic ter-

ræ proferenda mandantur : primò ,
 omne brutum domesticum & man-
 suctum , quod cum homine versa-
 tur , sive fœno sive carnibus vesca-
 tur , ut sunt boves , equi , canes ,
 feles , &c. secundò , reptile , quo
 nomine intelliguntur omnia serpen-
 tia vel reptantia in terris , sive sint
 ἀποδα , ut serpentes , sive βραχύποδα ,
 ut vermes , erucæ , lacertæ , rube-
 tæ , formicæ , &c. tertio , bestię
 terrenæ , per quas aliqui intelligunt
 bestias carnivoras & rapaces , quæ
 nunquam aut difficulter mansue-
 scunt , ut lupi , leones , ursi , par-
 di , tygrides , & quicquid ore aut
 unguibus sævit : alii inter quos & Pis-
 cator , latius accipiunt , pro quavis
 fera sylvestri , ut hoc nomine etiam
 contineantur lepores , vulpes , cer-
 vi , alces , & quicquid ferinam ha-
 bet naturam. Hæc brutorum ge-
 nera innumeras habent species , na-
 turâ , ingenio , figurâ , colore ,
 magnitudine , clamore & voce inter

se differentes ; quæ omnes verbo Dei hic jubentur produci , cum tribus illis generibus rursus subditur *in species suas*. Nullum igitur tam vastum , aut magnum , aut parvum est animal , quod hoc Dei mandato non sit productum : nam vox *omnia* ,
 ,, teste Junio , ζευματικῶς omnibus
 ,, membris accommodari debet :
 ,, quanquam de reptilibus nominatim
 ,, hoc loco exprimitur , ut intelligamus
 ,, ne in hoc quidem genere
 ,, vilissimo ullam esse speciem quæ
 ,, Deum non habeat autorem. Sequitur
 nunc operis facti approbatio , de quâ Moses : *Et vidit Deus id esse bonum*. De hac sæpè dictum : Creavit Deus animantes bonas , quales nimirum esse voluit , & producere intendit : non defecit eum potentia & sapientia in his convenientissimo numero , mensura , pondere , varietate & integritate creandis & ornandis. Fecit igitur existere , vivere , & esse perfectas , sine vitio ,
 adul-

adultas, specie, sexu distinctas, & ad sibi simile generandum aptas, quæ omnia sunt ingentia naturæ bona. Hæc fuit prima institutio naturæ brutorum, quæ per verbum Dei in creatione cœpit, per generationem vero in singulis speciebus hætenus currit, & ad finem usque penetrabit. Quod tamen non sic est intelligendum, quasi Deus naturam currentem sibi relinquat, sed quod ordinem semel institutum servet, & singula ad usus initio destinatos manu providentiæ suæ per naturam ipsam dirigat. Conciliandus nunc cum dictis iterum foret

Cartesius

Sed de animalibus, posteritati tractatum non reliquit editum, licet manuscriptum apud quosdam lateat. Quod enim de his etiam philosophatus fuerit, manifestum ex Meth. p. 41, 42. à descriptione corporum in-
 animatorum & plantarum transivi
 I 5 ad

„ ad animalia, &c. Item Pr. **PV.** §.
188. tractatus de viventibus, sive
 „ de animalibus mentionem facit.
 Et Tom. **1.** Epist. **25.** ad Elizabetham
 Principem Palatinam dicit,
 quod à Celsitudine istâ visus sit tra-
 ctatus de animalibus. Quoniam
 igitur Authoris mentem de animalibus
 non integram habemus, quod
 supra in consideratione plantarum
 feci idem hic facturus sum, pauca
 quædam tradere partim ex ipso Car-
 tesio in operibus eius hic & illic spar-
 sa, partim quoque ipsius principiis
 superstructa; nam sine periculo
 dissentiendi à Mose succedere potest.
 Quem in finem excipiantur sequen-
 tia. Animalibus non duntaxat vi-
 ta, sicuti plantis, sed & sensus mo-
 tusque tribui solent. De quibus
 ordine explicationem instituit
 Cartesius Tom. **1.** Epist. **52.** mihi
 „ videtur totus animalium calor in
 „ hoc consistere, quod habeant in
 „ corde ignem quendam non luci-
 „ dum

„ dum, (de quo superius ex Pr. IV.
 „ §. 92. dictum fuit) eiusque non absi-
 „ milem, qui in aquâ forti, injecta
 „ pulveris chalibei satis magna copia,
 „ excitatur; nec non illius, qui in
 „ fermentationibus omnibus anim-
 „ advertitur, (quemque non puta-
 „ bam diversum esse ab eo qui fœ-
 „ num congestum antequam siccum
 „ sit calefacit; aut qui vina recentia,
 „ ab acinis nondum separata fervere
 „ facit Meth. p. 42. Ignis istius pabu-
 „ lum est sanguis, qui singulis mo-
 „ mentis in cor influit; cujusque
 „ guttula aliqua in ipsius cavitates
 „ ingressa, vi caloris statim intume-
 „ scit & dilatatur; sicut omnibus in
 „ universum liquoribus contingit,
 „ cum guttatim in aliquod valdè ca-
 „ lidum vas stillant. Et quia cordis
 „ cavitates non sunt sanguine ple-
 „ næ, illuc necessariò defluit, è
 „ venâ quidem cavâ in dextram, &
 „ ex arteriâ venosâ in sinistram; quia
 „ hæc duo vasa sanguine semper

„ plena sunt, & ipsorum orificia
 „ quæ cor spectant tunc obturata esse
 „ non possunt. Sed simul atque duæ
 „ sanguinis guttæ ita illuc sunt in-
 „ gressæ, nimirum in unamquam-
 „ que cavitationem una, cum necessa-
 „ riò sint valdè magnæ, eò quod
 „ ostia per quæ ingrediuntur ampla
 „ sint, & vasa unde procedunt plena
 „ sanguine, statim ea rarefiunt &
 „ dilatantur, propter calorem quem
 „ illic inveniunt, Meth. p. 44. 45.
 „ sanguis autem iste calefactus &
 „ rarefactus in corde, hinc per arte-
 „ rias ilico fluit in cæteras corporis
 „ partes, quibus hâc ratione calo-
 „ rem impertit, & earum nutritio-
 „ ni inservit, Pass. §. 9. Sed si quærat
 „ quâ ratione fiat ut sanguis venarum
 „ ita continuo in cor defluens non
 „ exhauriatur, & arteriæ nimis ple-
 „ næ non sint, cum omnis sanguis
 „ qui per cor transit in eas ingredia-
 „ tur; Non opus est ut aliud respon-
 „ deam præter id quod jam ab Her-

10. Medico Anglo scriptum est ;
 11. cui hæc laus tribuenda est quod
 12. primam in istâ materiâ glaciem
 13. fregerit ; primusque docuerit mul-
 14. tas esse exiguas vias in arteriarum
 15. extremitatibus , per quas sanguis
 16. quem à corde accipiunt in ramu-
 17. los venarum ingreditur ; undè
 18. iterum ad cor redit ; adeo ut mo-
 19. tus ipsius nihil aliud sit quam per-
 20. petua quædam circulatio. Et hinc
 21. cor rectè dicitur inter omnia ani-
 22. malis membra primum vivens &
 23. ultimum moriens : nam est princi-
 24. pium à quo calor vitalis ortus est,
 25. & à quo potest conservari Tom. 2.
 26. Epist. 24. Considerandum nunc ,
 27. vividiores & subtiliores omnes
 28. partes sanguinis , quas calor in
 29. corde rarefecit , ingredi indefi-
 30. nenter & maximâ cum copiâ cavi-
 31. tates cerebri. Ideo autem eo po-
 32. tius commeant quam aliò , quod
 33. omnis sanguis qui è corde egreditur,
 34. per magnam arteriam , dirigat
 35. suum

„ suum cursum recta linea in illum
„ locum ; & cum non possit totus
„ ingredi, quia viæ valdè angustæ
„ sunt, partium eius magis agitatae
„ & subtiliores transeant solæ, dum
„ reliquæ sese diffundunt per omnes
„ corporis partes. Hæ autem partes
„ sanguinis subtilissimæ componunt
„ spiritus animales ; nec eum in fi-
„ nem aliâ ullâ egent mutatione in
„ cerebro, nisi quod ibi separen-
„ tur ab aliis sanguinis partibus mi-
„ nus subtilibus. Nam quos hic no-
„ mino spiritus, nil nisi corpora
„ sunt, & aliam nullam proprieta-
„ tem habent nisi quod sint corpora
„ tenuissima, & quæ moventur ce-
„ lerrimè, instar partium flammæ ex
„ face exeuntis ; ita ut nusquam con-
„ sistant, & quamdiu ingrediuntur
„ quædam ex illis in cerebri cavi-
„ tes, similiter etiam alia egredian-
„ tur per poros qui in illius sunt sub-
„ stantia ; qui pori ea deducunt in
„ nervos, & indè in musculos ; hac-
„ que

que ratione corpus movent tot &
 tam diversis modis quot moveri
 potest. Sola enim causa omnium
 motuum membrorum est, quod
 quidam muscoli contrahantur, &
 qui ex adverso respondent iis ex-
 tendantur, Pass. § 10, 11. Hic
 restat adhuc investigare causas,
 quæ efficiunt ut spiritus non semper
 fluant eodem modo ex cerebro in
 musculos, & sæpius plures veni-
 ant ad hos quam ad illos. Prima
 consistit in varietate motuum, qui
 excitantur in organis sensuum per
 ipsorum objecta quam satis late
 jam explicui in Dioptrica cap: 17.
 §. 3. Sed ne ii qui legent hoc scri-
 ptum indigeant aliis, hic repetam
 tria esse in nervis consideranda,
 nimirum eorum medullam sive
 substantiam interiorem, quæ sese
 extendit instar tenuium filamentorum
 à cerebro undè originem suam
 habet, usque ad extremitates alio-
 rum membrorum quibus hæc fila-
 men-

,, menta innectuntur : deinde pellicu-
 ,, culas quæ eos circumdant , & quæ
 ,, cum sint continuæ cum illis quæ
 ,, cerebrum involvunt , parvos tu-
 ,, bos componunt quibus hæc tenuia
 ,, filamenta includuntur : denique
 ,, spiritus animales , qui cum feran-
 ,, tur per hos ipsos tubos à cerebro
 ,, usque ad musculos , efficiunt ut
 ,, hæc filamenta planè libera mane-
 ,, ant , & tali modo extensa ut vel
 ,, minima res quæ movet partem eam
 ,, corporis , cujus extremitati ali-
 ,, quod eorum innectitur , movere
 ,, faciat eodem adminiculo partem
 ,, cerebri ex qua venit ; ut cum ex-
 ,, tremâ funiculi parte tractâ , simul
 ,, alia ei opposita movetur. Expli-
 ,, cui etiam in Dioptricâ cap. vi. §.
 ,, 2. quomodo omnia visus objecta
 ,, nobis per id solum communicentur
 ,, quod localiter moveant , inter-
 ,, ventu corporum diaphanorum quæ
 ,, inter nos & illa sunt , tenuia fila-
 ,, menta nervorum opticorum , quæ
 ,, in

„ in fundo oculorum nostrorum
 „ sunt, & consequenter partes cere-
 „ bri undè hi nervi veniunt, quod
 „ ea, inquam, tot & tam diversis
 „ modis moveant quot ostendunt
 „ nobis varietates in rebus: nec im-
 „ mediatè motus qui fiunt in oculo,
 „ sed qui in cerebro peraguntur,
 „ animæ hæc objecta repræsentare.
 „ Cujus ad exemplum facile concipi
 „ potest sonos, odores, sapes,
 „ calorem, dolorem, famem, si-
 „ tim, & in genere omnia objecta
 „ tam sensuum externorum, quam
 „ appetituum internorum, excitare
 „ quoque aliquem motum in nervis,
 „ qui transit per ipsos usque in cere-
 „ brum, de quibus *Pr. IV. §. 190,*
 „ *191, 192, 193, 194, 195. Dioptr.*
 „ *VI. §. 2. Met. VIII.* & per inte-
 „ grum de Homine tractatum, Et
 „ hi diversi motus cerebri possunt
 „ etiam absque animâ efficere ut spi-
 „ ritus suum cursum dirigant versus
 „ quosdam musculos potius quam ad
 „ alios.

,, alios, & sic moveant membrano-
 ,, stra. Quod hic solum uno exem-
 ,, plo probabo: si quis cito extende-
 ,, rit manum in oculos nostros tan-
 ,, quam nos verberaturus, quamvis
 ,, sciamus eum nobis amicum, &
 ,, non nisi joco id facere, abstentu-
 ,, rumque ab omni malo nobis infe-
 ,, rendo, vix tamen possumus nos
 ,, cohibere ab illis claudendis. Quod
 ,, ostendit eos non claudi animæ no-
 ,, stræ operâ, cum id fiat contra
 ,, voluntatem nostram, quæ sola aut
 ,, saltem, præcipua illius est actio:
 ,, sed quod machina nostri corporis
 ,, sic composita sit, ut motus illius
 ,, manus ad oculos nostros, excitet
 ,, alium motum in nostro cerebro,
 ,, qui deducit spiritus animales in
 ,, eos musculos qui palpebras depri-
 ,, munt. Altera causa quæ inservit
 ,, deducendis diversimodè spiritibus
 ,, animalibus in musculos, est inæ-
 ,, qualis agitatio eorum spirituum &
 ,, varietas partium quibus constat.

Nam

„ Nam cum quædam ex illis parti-
 „ bus crassiores & concitatiores sint
 „ aliis , transeunt ulterius lineâ re-
 „ ctâ in cavitates & poros cerebri , &
 „ sic deducuntur in alios musculos ,
 „ in quos non deducerentur si mino-
 „ rem vim haberent , Pass. §. 12,
 „ 13, 14. Denique notandum est
 „ machinam nostri corporis ita con-
 „ structam esse , ut omnes mutatio-
 „ nes quæ accedunt motibus spiri-
 „ tuum , efficere possint ut aperiant
 „ quosdam poros cerebri magis quam
 „ alios ; & reciprocè ut cum aliquis
 „ ex his poris paulo magis vel minus
 „ solito est apertus per actionem ner-
 „ vorum qui sensibus inserviunt ,
 „ hoc mutet aliquid in motu spiri-
 „ tuum , & efficiat ut deducantur in
 „ musculos qui inserviunt movendo
 „ corpori , eodem modo quo ordi-
 „ nario movetur occasione talis
 „ actionis. Ita ut omnes motus qui
 „ nobis eveniunt , voluntate no-
 „ strâ nihil ad eos conferente (ut
 „ sæpe

„ sæpe evenit nos respirare, ambu-
 „ lare, edere, & denique omnes
 „ actiones facere quæ nobis cum be-
 „ stiis communes sunt) non aliunde
 „ pendeant quam à conformatione
 „ nostrorum membrorum, & cursu
 „ quem spiritus excitati per calorem
 „ cordis naturaliter sequuntur in ce-
 „ rebro, in nervis, & in musculis;
 „ eodem modo quo motus automati
 „ producitur solâ virtute manucæ &
 „ figura suarum rotularum, Pass. §.
 „ 16. Quod nullo modo videbitur
 „ mirum iis, qui scientes quam varii
 „ motus in automatis humanâ industriâ
 „ fabricatis edi possunt; idque ope qua-
 „ rundam rotularum aliorumve instru-
 „ mentorum, quæ numero sunt pau-
 „ cissima, si conferantur cum multitu-
 „ dine ferè infinitâ ossium, musculo-
 „ rum, nervorum, arteriarum, ve-
 „ narum aliarumque partium organi-
 „ carum, quæ in corpore cujuslibet
 „ animalis reperiuntur, Meth. p. 50.
 „ Hactenus de calore, motu & sensu
 „ ani-

animalium. Crescunt ea ut plantæ
 ,, ope succi cujuspian per canaliculos
 ,, fluentis in omnes corporis sui par-
 ,, tes Tom. 1. Epist. 54. Vivunt
 etiam calido & humido, naturæ
 uniuscujusque congruenter, ritè
 temperato: nam viventia non ita ca-
 lent ut conflagrent, nec ita hument
 ut diffuant. Quoniam igitur justum
 calidi & frigidi, humidi & sicci tem-
 peramentum in viventibus requiri-
 tur, hinc est quod perfectiora
 animalia cibo simul & potu indigent.
 Item quod succus omnis, quo nutri-
 untur viventia, pulvisculis durorum
 corporum est inspersus. Denique
 quod calore & frigore per vices ista
 corpora vegetantur & crescunt. Ex
 dictis quæ hominibus & brutis com-
 munia sunt, apparet satis, bestia-
 rum actiones solâ spiritum vi et mem-
 brorum conformatione explicari
 posse. Sed, dicit Cartesius, nulli
 ,, præjudicio magis omnes affuevi-
 ,, mus quam ei, quod nobis ab ine-
 un-

„unte ætate persuasit bruta ani-
„mantia cogitare. Quippe nulla
„ratio nos movit ad hoc credendum,
„nisi quod videntes pleraque bruto-
„rum membra in figurâ externâ &
„motibus à nostris non multum dif-
„ferre, unumque in nobis esse cre-
„dentes istorum motuum principi-
„um animam scilicet, quæ eadem
„moveret corpus & cogitaret, non
„dubitavimus quin aliqua talis ani-
„ma in illis reperiretur. Postquam
„autem ego advertissem distinguen-
„da esse duo diversa motuum no-
„strorum principia, unum scilicet
„plane mechanicum & corporeum,
„quod à solâ spirituum vi & mem-
„brorum conformatione dependet,
„potestque anima corporea appellari;
„aliud incorporeum, mentem sci-
„licet, sive animam cogitantem;
„quæsi vi diligentius an ab his duo-
„bus principiis orientur animalium
„motus, an ab uno duntaxat. Cum-
„que clare perspexerim posse omnes
„oriri

„ oriri ab eo solo quod est corporeum
 „ & mechanicum, pro certo ac demon-
 „ strato habui, nullo pacto à nobis
 „ probari posse, aliquam esse in
 „ brutis animam cogitantem. Nec
 „ moror astutias & sagacitates canum
 „ & vulpium, nec quæcunque alia
 „ propter cibum, venerem, vel
 „ metum à brutis fiunt. Profiteor
 „ enim me posse perfacile illa omnia
 „ ut à solâ membrorum conforma-
 „ tione profecta explicare, Tom
 „ I. Epist. 67. Certum est similitu-
 „ dinem quæ inter plurimas bruto-
 „ rum actiones & nostras intercedit,
 „ præbuisse nobis ab ineunte vitâ
 „ tot occasiones judicandi, quod ex
 „ interno principio, illi, quod no-
 „ bis inest, non dissimili agant, hoc
 „ est ope animæ quæ sensus & passi-
 „ ones nostris similes habeat, ut si-
 „ mus à naturâ hac opinione præoc-
 „ cupati. Sed ut sciamus quid hic
 „ tenendum sit, mihi videtur atten-
 „ dendum, quale foret judicium
 ho-

„ hominis , tali in loco per totam
 „ vitam educati , in quo nulla un-
 „ quam præter homines animalia
 „ vidisset ; quique mechanicarum
 „ studio valdè addictus aut fabri-
 „ casset , aut adfuisset fabricantibus
 „ automata multa , quorum alia ho-
 „ minis , alia equi , alia canis , alia
 „ avis , &c. speciem referrent ; ne
 „ omissis quidem indiciis , quibus in
 „ passionibus nostris exprimendis
 „ utimur , v. g. clamarent cum per-
 „ cuterentur , fugerent magno ob-
 „ orto strepitu , &c. ita ut sæpe diffi-
 „ cile illi fuisset dignoscere à veris
 „ hominibus , eos qui humanam
 „ tantum figuram haberent. Atten-
 „ dendum est , inquam , ad judici-
 „ um quod ille homo ferret , de iis
 „ quæ apud nos sunt animalibus , ubi
 „ illa videret , Præcipuè si esset Dei
 „ cognitione imbutus , aut saltem
 „ observasset quanto intervallo om-
 „ nis , quâ utuntur homines in suis
 „ operibus , solertia cedat naturæ in
 „ effor-

„ efformandis plantis industriæ; &
 „ quâ ratione illas innumeris cana-
 „ liculis visum fugientibus instruat,
 „ per quos paulatim sursum promo-
 „ vet quosdam succos, qui ubi ad
 „ summitatem ramusculorum perve-
 „ nerint, inibi commiscantur, ada-
 „ ptantur, atque eo modo exsiccantur,
 „ ut folia, flores, & fructus efforment;
 „ ita ut firmiter crederet, quod, si
 „ Deus aut natura ulla automata
 „ effinxisset, quæ actiones nostras
 „ imitarentur, multo perfectius illas
 „ imitarentur, essentque industriæ
 „ incomparabiliter majori efformata,
 „ quam eorum ullum quod ab homi-
 „ nibus excogitari possit. Dubium
 „ autem non est quin iste homo, ubi
 „ videret ea quæ apud nos sunt ani-
 „ malia, observaretque in illorum
 „ actionibus illa duo per quæ à nobis
 „ discrepant, quæque in automatis
 „ suis observare consuevisset, judi-
 „ caret non inesse illis verum ullum
 „ sensum, ullam passionem veram
 K qua.

„ qualis nobis inest, sed solum cre-
„ deret esse automata, quæ à naturâ
„ efficta, essent multo perfectiora
„ quam ullum eorum quæ ipse antea
„ fabricasset. Ita ut restet tantum
„ considerandum, utrum iudicium
„ quod ille ferret cognitâ causâ, fal-
„ saque opinione nullâ præpeditus,
„ esset minus fide dignum, quam
„ illud quod nos infantes tulimus,
„ quodque nonnisi ex assuetudine
„ deinceps retinuimus, nullo alio
„ innixi fundamento, quam simi-
„ litudine illâ quæ inter actiones eo-
„ rum externas & nostras intercedit,
„ quæ quidem ad probandam inter
„ internas similitudinem neutiquam
„ sufficit, Tom. 2. Epist. 2. Sed
„ rationum omnium quæ bestias co-
„ gitatione destitutas esse persuadent
„ meo iudicio præcipua est, quod
„ quamvis inter illas unæ aliis ejus-
„ dem speciei sint perfectiores, non
„ secus quam inter homines, ut vi-
„ dere licet in equis & canibus, quo-
„ rum

„rum aliqui cæteris multo felicius
 „quæ docentur addiscunt; & quam-
 „vis omnes perfacile nobis impetus
 „suos naturales, ut iras, metus,
 „famem, & similia, voce vel aliis
 „corporis motibus significant: nun-
 „quam tamen hæcenus fuerit ob-
 „servatum, ullum brutum animal
 „eo perfectionis devenisse ut vera
 „loquela uteretur, hoc est, ut ali-
 „quid vel voce vel nutibus indica-
 „ret, quod ad solam cogitationem,
 „non autem ad impetum naturalem,
 „posset referri. Hæc enim loquela
 „unicum est cogitationis in corpore
 „latentis signum certum, atque ipsâ
 „utuntur omnes homines, etiam
 „quam maximè stupidi & mente
 „capti, & lingua vocisque organis
 „destituti, non autem ullum bru-
 „tum; eamque idcirco pro verâ in-
 „ter homines & bruta differentiâ
 „sumere licet, Tom. 1. Epist. 67.
 „Observatu enim dignum est, nul-
 „los reperiri homines adeo hebetes

„ & stupidos, ne amentibus quidem
 „ exceptis, ut non possint diversas
 „ voces aptè construere, atque ex
 „ iis orationem componere; quâ
 „ cogitationes suas patefaciant: con-
 „ tra vero nullum esse aliud animal,
 „ quantumvis perfectum aut felici-
 „ sidere natum, quod simile quid-
 „ quam faciat. Hocque ex orga-
 „ norum defectu non contingit; vi-
 „ demus enim picas & psittacos eas-
 „ dem quas nos voces proferre, nec
 „ tamen sicut nos loqui posse, hoc
 „ est ita ut ostendant se intelligere
 „ quid dicant. Cum nihilominus
 „ homines à nativitate surdi & muti,
 „ sicque non minus, sed potius ma-
 „ gis quam bruta, destituti organis
 „ quibus alii in loquendo utuntur,
 „ soleant propriâ industriâ quædam
 „ signa invenire quibus mentem
 „ suam aperiant iis quibus cum ver-
 „ santur, & quibus vacat linguam
 „ ipsorum addiscere. Istud autem
 „ non tantum indicat bruta minore

„ rationis vi pollere quam homines,
 „ sed illa planè esse rationis expertia.
 „ Videmus enim exiguâ admodum
 „ opus esse ratione ad loquendum:
 „ & quia observatur ingenii quædam
 „ inæqualitas inter ejusdem speciei
 „ animantia, non minus quam inter
 „ homines, & alia aliis institutionis
 „ esse capaciora, non est credibile
 „ simiam, aut plittacum in suâ
 „ specie perfectissimum, in eo in-
 „ fantem stupidissimum, aut sal-
 „ tem mente motum, equare non
 „ posse, nisi ipsorum anima, natu-
 „ ræ à nostrâ plane discrepantis esset.
 „ Notandumque est loquelam signa-
 „ que omnia quæ ex hominum insti-
 „ tuto cogitationes significant, plu-
 „ rimum differre à vocibus & signis
 „ naturalibus quibus corporei af-
 „ fectus indicantur: nec cum veteri-
 „ bus quibusdam putandum bruta
 „ loqui, sed nos ipsorum sermonem
 „ non intelligere. Si enim id ve-
 „ rum esset, cum multis organis

,, prædita sint, iis quæ in nobis sunt
 ,, analogis, mentem suam æque no-
 ,, bis patefacere possent ac sui simi-
 ,, libus. Meth. p. 52. Et quemad-
 ,, modum canes, aliaque animalia
 ,, nonnulla suas nobis passiones ex-
 ,, primunt, certè cogitationes etiam
 ,, suas, si quas haberent, nobis ex-
 ,, primerent. Tom. I, Epist. 54.
 ,, Singulari etiam animadversione
 ,, dignum est, quod quamvis multa
 ,, sint animantia, quæ plus industriæ
 ,, quam nos in quibusdam suarum
 ,, actionum patefaciant; eadem ta-
 ,, men nullam omnino in multis
 ,, aliis demonstrare conspiciantur.
 ,, Ita ut id quod melius nobis faci-
 ,, unt, non probet ipsa esse ratione
 ,, prædita; indè enim sequeretur
 ,, majorem in illis inesse rationem
 ,, quam in ullo nostrum, eaque nos
 ,, in omni etiam aliâ re debere su-
 ,, perare: sed potius probat ipsa,
 ,, ratione esse destituta, & naturam
 ,, in iis secundum organorum dispo-
 ,, sitio-

„sitionem agere : prout videmus
 „horologium ex rotis tantum &
 „ponderibus compositum, æqua-
 „lius quam nos cum omni nostrâ
 „prudentiâ, horas numerare &
 „tempora metiri Meth. p. 53.
 „Fateor quasdam animantes ef-
 „se nobis robustiores, imo pu-
 „to nonnullas esse posse, quæ
 „naturalibus astutiis instructæ sint,
 „quibus homines etiam astutissimos
 „decipiant : sed adverto quod illæ
 „nos non imitantur aut superant,
 „nisi in actionibus iis, quæ à cogi-
 „tatione nostrâ non proficiscuntur;
 „fit enim plerumque ut ambulemus
 „aut comedamus, neutiquam co-
 „gitantes de eo quod agimus; quin-
 „imo ea quæ nobis noxia sunt re-
 „pellimus, aut etiam ictus quibus
 „petimur declinamus tam inconsul-
 „tâ ratione, ut quamvis dedita ope-
 „ra vellemus manus nostras capiti
 „non prætereire cum cadimus,
 „tamen non esset penes nos id non
 K 4 „facere.

,, facere. Credo etiam nos bruto.
 ,, rum instar manducatuos, sine
 ,, præviâ institutione, si cogitatione
 ,, nullâ effemus præditi; & certè
 ,, dicunt eos, qui per somnum ob-
 ,, ambulat, ejusmodi fluvios non-
 ,, nunquam tranare, ex quibus ex-
 ,, perrecti nunquam emerfuri essent.
 ,, Et sine dubio quando hyrundines
 ,, verno tempore adveniunt, eate-
 ,, nus agunt horologiorum instar.
 ,, Quicquid etiam agunt apes, ejus-
 ,, dem est naturæ, nec non ordo
 ,, quem grues volando, aut simiæ
 ,, pugnando servant, si quem tamen
 ,, servant. Denique instinctus quo
 ,, ad mortuos suos sepeliendos ferun-
 ,, tur, nihil habet quod magis mi-
 ,, remur, quam canum aut felium
 ,, instinctus, qui excrementa sua
 ,, sepulturi terram scalpunt, quan-
 ,, quam illa fere nunquam sepeliant;
 ,, quod probat illos id ex instinctu
 ,, tantum, & de eo non cogitantes
 ,, facere Tom. I. Epist. 54. Nam
 ,, etfi

„ etsi bestię ratione careant & fortè
 „ omni cogitatione , omnes tamen
 „ motus spirituum & glandis qui
 „ excitant in nobis passiones , in illis
 „ quoque sunt , & inserviunt con-
 „ servandis & confirmandis , non
 „ ut in nobis affectibus , sed moti-
 „ bus nervorum & musculorum qui
 „ eos comitari solent. Sic cum ca-
 „ nis videt perdicem , naturaliter
 „ fertur ut in eam incurrat ; & cum
 „ audit sclopetum displodi , ille
 „ strepitus naturaliter eum ad fugam
 „ incitat ; attamen ordinario ita in-
 „ stituuntur canes venatici , ut visã
 „ perdice subsistant , & ad displosio-
 „ nis strepitum quem postea audiunt ,
 „ ad eam currant , Pass. §. 50. Velim
 „ tamen notari me loqui de cogita-
 „ tione , non de vitã vel sensu : vi-
 „ tam enim nulli animali denego ,
 „ utpote quam in solo cordis calore
 „ consistere statuo ; nec denego eti-
 „ am sensum quatenus ab organo
 „ corporeo dependet , Tom. 1. Epist.

„ 67. Sed tres quasi gradus in sensu
 „ sunt distinguendi. Ad *primum*
 „ pertinet tantum illud quo imme-
 „ diatè afficitur organum corporeum
 „ ab objectis externis, quodque ni-
 „ hil aliud esse potest quam motus
 „ particularum istius organi, &
 „ figuræ, ac situs mutatio ex illo
 „ motu procedens; qui primus sen-
 „ tiendi gradus nobis cum brutis
 „ communis est. *Secundus* continet
 „ id omne quod immediatè resultat
 „ in mente ex eo quod organo cor-
 „ poreo sic affecto unita sit, tales-
 „ que sunt perceptiones doloris, ti-
 „ tillationis, sitis, famis, colorum,
 „ soni, saporis, odoris, caloris,
 „ frigoris, & similibum, quas oriri
 „ ex unione, ac quasi permixtione
 „ mentis cum corpore in sextâ Me-
 „ ditatione dictum est. *Tertius* de-
 „ nique comprehendit omnia illa
 „ judicia, quæ occasione motuum
 „ organi corporei de rebus extra nos
 „ politis ab ineunte ætate facere
 „ con-

„ confuevimus, Resp. ad sext. Obj.
 „ p. 484, 485. Satis expresse igi-
 „ tur ostendo, me nu putare bruta
 „ videre sicut nos, dum sentimus
 „ nos videre; sed tantummodo sicut
 „ nos, dum mente aliò auocata,
 „ licet objectorum externorum ima-
 „ gines in retina nostra pingantur,
 „ & fortè etiam illorum impressiones
 „ in nervis opticis factæ ad diversos
 „ motus membra nostra determi-
 „ nent, nihil tamen prorsus eorum
 „ sentimus, Tom. 2. Epist. 8. Cum
 „ Sacrà Scripturâ firmiter credo,
 „ & ni fallor, satis dilucidè explicui,
 „ *animas brutorum nihil aliud esse*
 „ *quam sanguinem*, nempe illum,
 „ qui in eorum corde calefactus &
 „ attenuatus in spiritum, ab arteriis
 „ per cerebrum in nervos & musculos
 „ se diffundit, atque in eos indefi-
 „ nenter fluens totam corporis ma-
 „ chinam movet. Contra vero,
 „ qui nescio quas animas substantia-
 „ les, à sanguine, calore & spiri-
 „ tibus

„ tibus diversas, brutis affingunt;
 „ non video quid respondeant ad Le-
 „ vitici cap. 17. v. 14. ubi expresse
 „ dicitur, *est enim sanguis anima cu-*
 „ *jusque carnis, sanguis eius pro ani-*
 „ *ma ejus est; ideo edico filius Israelis,*
 „ *sanguinem ullius carnis ne come-*
 „ *ditote, nam cujusque carnis anima*
 „ *sanguis ejus est.* Itemque Deute-
 „ ronomii cap. 12. v. 23. *tantum-*
 „ *modo persta ut non comedas ullum*
 „ *sanguinem, quia sanguis cujusque*
 „ *est ejus anima: ideo non comedito*
 „ *ullius animam cum ipsius carne, &*
 „ *fimilia, quæ multo clariora mihi*
 „ *videntur, quam illa quæ afferun-*
 „ *tur in quasdam alias opiniones,*
 „ *quæ damnatæ sunt à quibusdam*
 „ *ob id tantum, quod Sacræ Scri-*
 „ *pturæ contradicere videantur*
 „ Tom. 2. Epist. 8. 10. Hæc om-
 „ nia manifestè evincunt bruta non
 „ per animam cognoscitivam, sed
 „ principium corporeum omnes suos
 „ motus perficere; quod non magis
 „ admi-

admirandum, quam quod scribit Aulus Gellius lib. 10. cap. 12: simulachrum columbæ è ligno ab Archyta Pythagorico ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse. Ita erat scilicet libramentis suspensum & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Et Coelius Rhodiginus Lect. Antiq. lib. 25: cap. 17. mobilem veneris statuam à Dædalo structam scimus, infuso quod ἀργυρον vocant χρῶρον, id est, argentum vivum, quo, velut sanguine, progressa dicitur. Quis enim dubius erit, quin Deus brutum, tanquam opus istiusmodi mechanicum creare queat, quod facilè concipere, & plenè efficere potest homo? Ex dictis nunc facilè colligitur, per animalia seu animas viventes, quid sit intelligendum. Atque si nondum intelligatur, audiamus venerandi Patris Basilii accuratissima ad locum Gen. 1. v. 20: 24. scholia.

„Cur, inquit, Terra animam vi-

K 7

„ventem

ventem educit ? ut differentiam
discas animæ pecoris , & animæ
hominis : paulo post cognosces,
quomodo anima hominis consti-
tuta est. Nunc de brutorum ani-
ma audi : quandoquidem juxta id,
quod scriptum est , omnis anima-
lis anima sanguis ipsius est , san-
guis autem concretus in carnem
transmutari solet , caro autem
corrupta in terram resolvitur ;
Mortuum quid merito brutorum
anima existit : producat igitur terra
animam viventem. Vide conse-
quentiam animæ ad sanguinem,
sanguinis ad carnem , carnis ad
Terra : & rursus resolutione
factâ , per eadem revertere , à
Terra ad carnem , à carne ad san-
guinem , à sanguine ad animam ,
& invenies , quod Terra est anima
brutorum. Ne putes antiquio-
rem esse substantiâ corporis ipso-
rum , neque permanere post car-
nis dissolutionem. Fuge nugas
arro-

„arrogantium Philosophorum, qui
 „non erubescunt suas ipsorum ani-
 „mas & caninas ejusdem inter se
 „speciei statuere. Totaque lis
 dirimitur unico S. Scripturæ te-
 stimonio ex Ps. 32. v. 9: *ne esto-*
te ut equus, ut mulus, experies
intelligentiæ: cui optimè respon-
 det locus 2 Pet. 2. v. 12. ubi ani-
 mantia vocantur *ἀλογα ζῷα*, quæ
naturali impetu feruntur, facta ad
eum finem ut capta intereant. Sed
 manum de tabulâ. Dicta cui non
 sufficiunt, legat Clarissimi Johannis
 Claubergii Disputationem Physi-
 cam trigessimam quintam, & Cele-
 berrimi Florentii Schuyt Præfatio-
 nem ad Lectorem tractatui Des-
 Cartes de Homine præfixam: in illis
 enim abundè ipsi satisfactum iri cen-
 seo. Animalium genera sunt innu-
 mera, de singulis individuis ut ta-
 ceam: sunt enim vel volatilia, vel
 aquatilia, vel terrestria. Ad pri-
 mum genus pertinent aves seu vo-
 lucres,

lucres ; quarum alis celeriter motis
 aër resistit Pr. 11. §. 38. et sic vim
 gravitatis superant. Ad secundum
 pertinent pisces, & iis annumerata
 monstra marina, cujusmodi hippo-
 potamus, &c. Natant pisces agi-
 tatione pinnarum in aquis, ac di-
 rectione caudæ, quæ id pisci est,
 quod navi clavus. Neque aliud
 ,, quicquam illos ad ascensum aut
 ,, descensum in aquâ determinat,
 ,, nisi impetus quo se vibrant & mo-
 ,, vent. Quod autem pisces tali
 ,, conatu utantur, hinc colligi po-
 ,, test, quod qui sunt aquâ gravio-
 ,, res dum dormiunt, in fundo ma-
 ,, neant, leviores vero supernatent.
 Tom. 2. Epist. 97. Ad tertium de-
 nique spectant bestię terrestres, tam
 quadrupedes, quam reptiles. Di-
 stinguuntur etiam animalia ratione
 loci, in mansueta & fera. Sed &
 inter alia opposita animalium genera
 inveniuntur *participia*, ut sunt *ve-*
spertilio inter aves & quadrupedes :

piscis

piscis volans inter aves & pisces: & generaliter *amphibia* inter ea, quæ vel in aquâ vel in terrâ solum versantur, ut rana. Nunc inquirendum, de homine quid tradat in sequentibus versiculis

Moses

26,27,28,29,30. y. Postea dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram: qui dominantur in pisces maris, & in volucreis cæli, & in pecudes, & in universam terram, atque in omnia reptilia reptantia super terram. Itaque creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem, inquam, Dei creavit eum: marem & fœminam creavit eos. Deinde benedixit eis Deus; & dixit eis Deus, fœtificate, ac augete, & implete terram, eamque subjicite: & dominamini in pisces maris, & in volucres cæli, & in omnes bestias reptantes super terram. Præterea dixit

dixit Deus, ecce dedi vobis omnes herbas sementantes semen quæ sunt in superficie totius terræ : omnesque arbores in quibus est fructus arboreus, sementanteis semen, vestræ ad comedendum erunt. Omnibus autem bestiis terræ, & omnibus volucribus cæli, omnibusque reptantibus super terram, in quibus est anima vivens, dedi omnes herbas virides ad comedendum : & fuit ita. Quæ in materiâ hâc de creatione hominis purè theologica sunt leviori brachio perstringam, utpotè ad considerationem nostram Philosophicam parum spectantia : verum illis præcipuè immorabor, quæ faciunt ad conditionem & statum hominis naturalis post lapsum utpotè scopo nostro magis inservientia, respicienti scilicet ad hominem ex corpore & animâ rationali, tanquam partibus essentialibus compositum. Sed ad rem ipsam. Hominis creator & conditor est idem Deus, qui & reliquorum sex dierum operum

operum author. Quod ipsum Moses innuit verbis : *postea dixit Deus, faciamus hominem.* Deum esse, inquit Pareus, quid dicit *faciamus*, est extra controversiam. Idem enim *Elohim* Deus, qui in principio creare cœpit cœlum & terram, nunc creationem absolvit. Et esse unum, confirmat verbum singulare quod sequitur : *Et creavit Deus.* Quid ergo aliud est, quod Deus unus non dicit singulariter de se : *faciam hominem* : sed pluraliter : *faciamus hominem*, quam verbo plurali Sacrosanctæ Trinitatis in unâ Divinitate insinuari mysterium ? Idem evincit cum verbo plurali collectivum pronomen, quod Deus dicit : *faciamus hominem ad imaginem nostram.* Hic *faciamus* plures significat : quia *imago nostra* non notat imaginem unius, sed plurium. Et facti tamen sumus ab uno vero Deo, facti sumus ad imaginem unius Dei. Unus ergo verus Deus qui nos fecit, ad
cujus

cujus imaginem facti sumus, pluralitatem in se habet. Num verò essentia: Unitas hic est in confesso. Pluralitas igitur quæ in Deo est, sunt tres personæ unius divinitatis, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. At quid condere intendit S. Trinitas, hominem scilicet, qui solus mundo deerat. Qualem vero? *ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram*, id est, talem, qui naturâ, conditione, ingenio & actibus non sit similis brutis, sed quam similibus Deo. *Imago Dei* eluxit potissimum in primi hominis naturâ, rectitudine, & statu. *In naturâ*: quia à Deo donatus fuit animâ spirituali, rationali, volente & immortali. *In rectitudine*: quia in mente fulgebat, lux rectè agnoscens Dei naturam, voluntatem, & opera: in voluntate, appetitionibus, motibus, & actionibus omnibus conformitas summa cum Deo & suavissima harmonia dominabatur. *In statu*

statu denique : quia imperium tenebat in omnes creaturas in summâ bonorum spiritualium & externorum affluentia animo pariter & corpore verè beatus, lætus & immortalis futurus, nisi peccasset. Sic verò imago assimilatur quidem archetypo, sed non æquatur : sic homo mansit immensum Deo inferior. Non enim factus erat spiritus æternus, increatus, immensus naturâ, sapientiâ, potentiâ : sibi ad foelicitatem sufficiens : sicut est Deus. Patet ergo, sedem imaginis Dei præcipuam fuisse in animæ naturâ & dotibus. Etsi enim erecta corporis humani figura suam habet majestatem ; non tamen ea dici potest imago Dei ; cum Deus non sit spiritus corporeus. Manifestum etiam imaginem Dei, quantum ad rectitudinem & conditionem originalem in homine non solum obscuratam, sed penitus deletam esse per peccatum, donec per Christum fiat restitutio naturæ in
 inte-

integrum. Tametsi aliæ quædam reliquiæ manserint, quæ hominis naturam separant à brutis, ut sunt ipsa anima immortalis, intelligens, volens: multæ notitiæ & inclinationes in ea, quæ sunt principia actionum, & semina virtutum civilium, &c. Habitâ ratione hominis ad imaginem Dei conditi, non inconsultum videtur ex Gen. 2, v. 7. adjungere paulo uberiores explicationem hominis respectu partium essentialium, corporis scilicet & animæ. Verba loco citato sic sonant: *finxit verò jehova Deus hominem de pulvere terræ, sufflavitque in nareis ipsius halitum vitæ: sic factus est homo anima vivens.* Hic igitur jehova Deus, qui die sexto fecit hominem ad imaginem suam, juxta animam: idem eodem die finxit è terrâ hominem, seu corpus hominis. *Finxit* inquam corpus hominis, id est, omnipotenti verbo materiæ indidit figuram, quam nunc habet humanum corpus,

nec

nec tantum foris distinxit partes & lineamenta corporis, quod solent figuli aut sculptores; sed & intus dedit viscera, venas, arterias, nervos, musculos, ossa, &c. Quod opificium Dei lanè erat admirandum. Materia fuit terra, seu pulvis è terrâ. *Et sufflavit in nareis ipsius habitum vitæ.* Homini distinctè prius format corpus: deindè forinsecus afflat animam: ut sciamus *primum* quidem, naturam nostram hisce duabus partibus constare, & utraque brutis longissimè præstare. Corpus enim habemus erectum, ut oculis coelum intueamur: & animam intelligentem, ut creatorem Deum cognoscamus. *Deindè* animam nostram esse spiritum vitalem à corpore separabilem, & immortalem planeque divinum, & tale quid, quo homo ad spiritualem Dei naturam propè accedat. In homine est anima rationalis toto genere ab aliis differens, proindè perfectissima, ut

pote

pote Spiritus separabilis per se subsistens & immortalis. Deus animam homini inspiravit non eductam è suâ substantiâ, quia est impartibilis & creaturis non miscetur, nec ex materiâ spiritali : quoniam anima quomodocunque materiata esset divisibilis, nec ex animâ irrationali, quia sic esset corporea, cum irrationalis animæ materies sit corpus; nec ex corporeo elemento, terra, aqua, igne vel aëre: sic enim esset elementaris & corruptibilis : nec denique ex substantiâ cœlorum, vel quinto aliquo corpore, quod vel purius sit elementis, vel turbidius; quoniam sic quoque esset corporea & dimensiones non effugeret, sed ex nihilo. Est enim animæ essentia simplex, incorporea, impartibilis & indimensa. Neque taciturus erat Moses, si materiam Deus adhibuisset. *Et sic factus est homo anima vivens.* Ex corpore formato è limo & animâ inspiratâ Adam exstitit anima vivens,

hoc

hoc est, animal sentiens & rationale, quod vocatur *homo*. Vivens verò tunc existit eâ vitæ perfectione, quâ nunc homo vivit, quæque hominis naturæ jam est propria & specifica. Ea non solum est vegetativa, aut sensitiva, quam etiam bruta habent, sed & rationalis, qua brutis omnibus homo antecellit. Ergo sensus est: inspirato vitæ spiraculo à Deo corpus Adæ humi jacens exanime & mortuum, mox cœpit sese movere, vitam & sensus exserere audiendo, videndo, loquendo, intelligendo, denique se hominem rationalem declarare, & quidem perfectum ætate, corporis mole, rationis & sermonis usu, non infantem sicut homo nunc nascitur. Homini sic condito etiam concessum est dominium creaturarum inferiorum. Harum enim nulla est, quam homo ratione & ingenio non subigat. Intelligamus verò dominium hic dari hominibus non tam dire-

L

ctum,

ctum, quam utile. Directum enim Deus sibi servat, ut supremus Dominus; sicut dicitur: Domini est terra, & plenitudo eius. Incolatum verò cum usufructu omnimodò orbis habitabilis & rerum omnium homini vendicat. Sub uno homine utrumque sexum complectitur Moses, ideo addit *marem & feminam creavit*, primò virum ex glebâ terræ, deindè mulierem ex costâ viri, id est, duos seu distinctos; ideo dicit *creavit eos* in plurali. Tertium in creatione hominis est divina benedictio: partim communis, partim propria naturæ humanæ. Communis est benedictio de generatione & multiplicatione prolis, *fœtificate ac augete*. Nam etiam piscibus & volucris dixerat Deus: *fœtificate ac augete*. Fecit igitur naturam hominis vegetam ad generandum sibi simile non minus quam alias animantes. Propria benedictio naturæ humanæ est, quod sicut pisces jusserat

ferat replere aquas, sic homines jubet replere terram. Amplificationis gratia addit Deus: *subjicite eam vobis: & dominamini &c.* jubet igitur replere terram non solum generatione & habitatione, sed cum primis potestate, cultu, & usu. *Dixitque Deus, ecce dedi vobis.* Quartum est sententia Dei de usu herbarum, seminum, arborum & fructuum: quod ea non ad inutilem terræ ornatum, sed ad escam hominum & ad pabulum brutorum condiderit. In verbis nihil est obscuritatis. Ad amplificationem donationis pertinet quod dicit: *omnes herbas seminantantes semen quæ sunt in superficie totius terræ, &c.* Non ergo tantum herbas & fructus in horto, sed & extra hortum homini dederat, id est, ubicunque locorum homines essent habitaturi, ubique erant escam à Deo habituri. Potest & sic intelligi: non quod omnes herbe hominibus esui forent, sed quod ex omnibus

etiam delicatissimis sibi escam deligendi jus haberent. Inter hominis & jumentorum escam hoc solum facit discriminis, quod homini præter herbas etiam semina, id est, agrorum fruges & arborum fructus: jumentis tantum olera herbarum Deus destinat. Quibus ex Pareo sic propositis assentiuntur Piscator & Calvinus in commentariis super locum, Gen. 1. v. 26, 27, 28, 29, 30. Et 2. v. 7. Calvinus Instit. lib. 1. cap. 15. Petrus Martyr Locorum communium classe prima, cap. 12. Ursinus in Loco de creatione hominis, operum Tom. 1. pag. m. 558. seq. itemque in explicacione catechetica ad quæstionem sextam, ubi descriptâ imagine Dei in homine, insuper particulatim explicat, quatenus hæc deperdita vel amissa, & quatenus reliqua sit in homine: quod posterius membrum ad rem nostram conducens ex illo describere utile judico. Post lapsum,

Tum, inquit, homo per peccatum hanc pulcherrimam imaginem Dei amisit, & transformatus est in terram imaginem diaboli. Manserunt aliquæ illius reliquiæ & scintillæ post lapsum, quæ etiam in non renatis hominibus adhuc restant, 1. Substantia animæ incorporea, rationalis, & immortalis cum suis potentiis: Et in his libertas voluntatis, ut quicquid vult, liberè velit homo. 2. Multæ notitiæ in mente de Deo, de naturâ, de discrimine honestorum & turpium quæ sunt artium principia. 3. Vestigia quædam & semina virtutum Ethicarum, & disciplinæ externæ qualiscunque possibilitatis. 4. Fruitio multorum temporalium bonorum. 5. Denique dominium aliquod in creaturas: nam ne hoc quidem totum amissum est: multæ manent hominis imperio subjectæ: multas regere, & iis uti potest. Hæ reliquiæ imaginis Dei in homine, etsi & ipsæ per peccatum

rum vehementer sunt obscuratæ & labefactatæ, servatæ tamen sunt aliquo modo in natura. Adjungam nunc ea, quæ in simili sensu habet.

Cartesius

Qui ut omnium rerum sic & hominum creatorem celebrat *Deum Pr. III. §. 45*: quem in philosophiâ suâ passim non tantum ratione essentia sed etiam personarum considerat *Pr. I. §. 25*. Sic de Jesu Christo, & Spiritu Sancto loquitur *Tom. 1. Epist. 36. Tom. 2. Epist. 54. Resp. ad 4. Obj. p. 290*. Insignis præsertim est locus *Tom. 2. Epist. 60*.
 „ Observandum est per ea, quæ
 „ lumine naturali de Deo cognosci
 „ possunt, ut ex. ca. quod sit opti-
 „ mus, omnipotens, veracissimus,
 „ &c. preparari posse infideles ad fi-
 „ dem accipiendam, sed non suffi-
 „ cere cœlo demerendo; ad hoc
 „ enim credendum est in Jesum
 „ Chri-

„ Christum & cætera revelata, quod
 „ quidem pendet à gratia, Cæte-
 rum nunc de homine, (non ut in
 principio creatus fuit à Deo, sed
 qualis hodie à parentibus prog-
 gnitur post lapsum, cum reliquiis
 quibusdam imaginis divinæ quod
 antea quoque monui) acturus, du-
 pliciter illum considerabo, primò
 ratione partium essentialium se-
 paratim: deindè conjunctim. Quod
 ad primum peculiariter ex Car-
 tesio proponam eius sententiam
 de animâ, peculiariter etiam de
 corpore. De animâ tradit, quod
 fit substantia, cujus natura con-
 sistit in cogitatione, sic enim
 dicit, Med. 2. p. 18: cogitatio
 „ sola à me divelli nequit, ego sum,
 „ ego existo, certum est. Quan-
 „ diu autem? nempe quandiu cogi-
 „ to; nam fortè etiam fieri posset si
 „ cessarem ab omni cogitatione ut
 „ illico totus esse desinerem. Ratio
 „ cur credam animam semper cogi-

,,tare , eadem est quæ mihi suadet
 ,, lucem semper lucere , licet nulli
 ,, fuerint oculi qui illam intueantur ;
 ,, calorem esse semper calidum , licet
 ,, se nemo calefaciat ; corpus sive
 ,, substantiam extensam habere sem-
 ,, per extensionem ; & generatim
 ,, id quod rei cuiuspiam naturam
 ,, constituit , illi semper inesse
 ,, quandiu illa existit ; ita ut longe
 ,, facilius existimarim animam desi-
 ,, nere esse , cum quis dicit illam à
 ,, cogitando cessare , quam conci-
 ,, piam illam absque cogitatione ex-
 ,, istere. Neque porro ullam hic
 ,, difficultatem video , nisi quod
 ,, videatur supervacaneum quod illa
 ,, cogitet dum nulla remanet in no-
 ,, bis cogitationis istius memoria :
 ,, sed si attendamus mille cogita-
 ,, tiones dormientibus nobis qua-
 ,, libet nocte obversari , imo &
 ,, vigiles nos de mille rebus intra
 ,, horæ spatium cogitare , qua-
 ,, rum vestigium in nobis nullum
 ,, relin-

„relinquitur, & quorum utilita-
 „tem haud melius percipimus,
 „quam eorum quæ ante nativita-
 „tem cogitare potuimus; longè
 „facilius erit id sibi perſuadere,
 „quam ut inducamus animum ſub-
 „ſtantiam, cujus natura eſt cogi-
 „tare, exiſtere poſſe ſine cogitatio-
 „ne Tom. 2. Epift. 105. Exami-
 „nantes enim, quinam ſimus nos
 „qui omnia quæ à nobis diverſa
 „ſunt ſupponimus falſa eſſe, per-
 „ſpicue videmus, nullam extenſio-
 „nem, nec figuram, nec motum
 „localem, nec quid ſimile, quod
 „corpori ſit tribuendum, ad
 „naturam noſtram pertinere, ſed
 „cogitationem ſolam, Pr. 1. §. 8.
 „Attentè enim examinans quis eſ-
 „ſem, & videns fingere quidem me
 „poſſe corpus meum nihil eſſe,
 „itemque nullum plane eſſe mun-
 „dum, nec etiam locum in quo eſ-
 „ſem; ſed non ideo nullâ ratione
 „fingere poſſe me non eſſe; quin-

„ sive cogitat se videre aut ambulare)
 „ idem est hic quod cogitare Pr. I.
 „ §. 9. Sed omnes modi cogitandi,
 „ quos in nobis experimur, ad duos
 „ generales referri possunt: quorum
 „ unus est, perceptio sive operatio
 „ intellectus; alius verò, volitio
 „ sive operatio voluntatis. Nam
 „ sentire, imaginari, & purè intel-
 „ ligere, sunt tantum diversi modi
 „ percipiendi; ut & cupere, aver-
 „ sari, affirmare, negare, dubi-
 „ tare, sunt diversi modi volendi,
 „ Pr. I. §. 32. Et quidem intellectus
 „ perceptio, non nisi ad ea pauca
 „ quæ illi offeruntur, se extendit,
 „ estque semper valdè finita. Vo-
 „ luntas vero infinita quodammodo
 „ dici potest: quia nihil unquam
 „ advertimus, quod alicujus alte-
 „ rius voluntatis objectum esse
 „ possit, ad quod etiam nostra non
 „ se extendat, Pr. I. §. 35. Quod
 „ verò latissime pateat voluntas,
 „ hoc etiam ipsius naturæ convenit;

„ ac summa quædam in homine per-
 „ fectio est, quod agat per volunta-
 „ tem, hoc est libere; atque ita
 „ peculiari quodam modo sit author
 „ suarum actionum, Pr. I. §. 37.
 „ Quod autem sit in nostrâ volunta-
 „ te libertas, & multis ad arbitrium
 „ vel assentiri vel non assentiri possi-
 „ mus, adeo manifestum est, ut
 „ inter primas & maximè communes
 „ notiones, quæ nobis sunt innatæ,
 „ sit recensendum Pr. I. §. 39.
 „ Hanc enim in nobis libertatem
 „ esse experimur, ut semper ab iis
 „ credendis, quæ non planè certa
 „ sunt & explorata, possimus ab-
 „ stinere Pr. I. §. 6. Sed quia jam
 „ Deum agnoscentes, tam immen-
 „ sam in eo potestatem esse percipi-
 „ mus, ut nefas esse putemus ex-
 „ istimare, aliquid unquam à nobis
 „ fieri posse, quod non ante ab ipso
 „ fuerit præordinatum; facile pos-
 „ sumus nos ipsos magnis difficulta-
 „ tibus intricare, si hanc Dei præor-
 „ dina-

,, dinationem , cum arbitrii nostri
 ,, libertate conciliare , atque utram-
 ,, que simul comprehendere con-
 ,, mur. Illis vero nos expediemus ,
 ,, si recordemur mentem nostram
 ,, esse finitam ; Dei autem poten-
 ,, tiam , per quam non tantum om-
 ,, nia , quæ sunt aut esse possunt , ab
 ,, æterno præscivit , sed etiam vo-
 ,, luit ac præordinavit , esse infi-
 ,, nitam : ideoque hanc quidem à
 ,, nobis satis attingi , ut clarè & di-
 ,, stinctè percipiamus ipsam in Deo
 ,, esse ; non autem satis comprehen-
 ,, di , ut videamus quo pacto libe-
 ,, ras hominum actiones indetermi-
 ,, natas relinquat ; libertatis autem
 ,, & indifferentiæ quæ in nobis est ,
 ,, nos ita conscios esse , ut nihil sit ,
 ,, quod evidentius & perfectius
 ,, comprehendamus. Absurdum
 ,, enim esset , propterea quod non
 ,, comprehendimus unam rem , quam
 ,, scimus ex naturâ suâ nobis esse de-
 ,, bere incomprehensibilem , de aliâ

„dubitare , quam intimè compre-
 „hendimus , atque apud nosmet-
 „ipfos experimur Pr. 1. §. 40. 41.
 „Tom. 1. Epist. 9. Quomodo au-
 „tem hominis arbitrium liberum si-
 „mul , & dependens esse possit , si-
 „militudine egregiâ illustrat Tom. 1.
 „Epist 10. Si rex aliquis edicto mo-
 „nomachiam prohibuisset , & cer-
 „tissimè sciret duos quospiam di-
 „tionis suæ Nobiles diversarum
 „urbium incolas inter se dissidere ,
 „sibi que mutuo ita infensos esse ,
 „ut si alter in alterum inciderit , nil
 „obstare possit quo minus decer-
 „tent ; si inquam Rex iste illorum
 „uni mandatum daret , ut versus
 „urbem illam proficisceretur quam
 „alter incolit , daretque etiam al-
 „teri mandatum eundi versus lo-
 „cum in quo prior ille versatur ,
 „certo novit non posse illos sibi mu-
 „tuo obviam non fieri , proinde-
 „que non certare , atque ita edi-
 „ctum eius non violare ; neque
 „tamen

,, tamen illos ad hoc cogit, ejusque
 ,, cognitio, imo & voluntas illos ad
 ,, id hoc modo determinandi, non
 ,, obstat quin ultro & æque liberè
 ,, uterque pugnet, ac pugnasset si
 ,, nihil horum rescivisset, aut aliâ
 ,, quâvis occasione illi in se mutuo
 ,, incidissent, adeoque pari jure li-
 ,, cet in illos animadvertere, ob
 ,, violatum edictum. Quod autem
 ,, licet Regi de quibusdam subdito-
 ,, rum suorum liberis actionibus fa-
 ,, cere, id Deus, qui præscientia &
 ,, potentia infinita pollet, de om-
 ,, nibus hominum actionibus facit:
 ,, Et antequam nos in hunc orbem
 ,, mitteret, exactè noverat quales
 ,, essent futuræ voluntatis nostræ
 ,, propensiones omnes, illas enim
 ,, ipse nobis indidit; cætera etiam
 ,, extra nos ita disposuit, ut hæc &
 ,, illa objecta se sensibus nostris hoc
 ,, & illo tempore objicerent quorum
 ,, occasione scivit fore ut liberum
 ,, nostrum arbitrium nos ad hoc vel
 ,, illud

„ illud determinaret : id ergo sic vo-
 „ luit, sed noluit tamen nos ad hoc
 „ cogere. Nam voluntas adeo li-
 „ bera est suâ naturâ, ut nunquam
 „ possit cogi Pass. §. 41. Nec vero
 „ etiam queri possum quod non satis
 „ amplam & perfectam voluntatem,
 „ sive arbitrii libertatem à Deo ac-
 „ ceperim ; nam sane nullis illam
 „ limitibus circumscribi experior.
 „ Et quod valdè notandum mihi vi-
 „ detur, nulla alia sunt in me tam
 „ perfecta, aut tanta, quin intel-
 „ ligam perfectiora, sive majora
 „ adhuc esse posse, nam si, exem-
 „ pli causa, facultatem intelligendi
 „ considero, statim agnosco perex-
 „ iguam illam, & valdè finitam in
 „ me esse, simulque alterius cujus-
 „ dam multo majoris, imo maximæ,
 „ atque infinitæ ideam formo, il-
 „ lanique ex hoc ipso quod eius ide-
 „ am formare possim, ad Dei natu-
 „ ram pertinere percipio. Eadem
 „ ratione, si facultatem recordandi,
 „ vel

„ vel imaginandi , vel quaslibet
 „ alias examinem , nullam plane
 „ inuenio quam non in me tenuem ,
 „ & circumscriptam , in Deo im-
 „ mensam esse intelligam ; sola est
 „ voluntas , sive arbitrii libertas ,
 „ quam tantam in me experior ut
 „ nullius majoris ideam apprehen-
 „ dam ; adeo ut illa præcipue sit ,
 „ ratione cuius imaginem quandam ,
 „ & similitudinem Dei me referre
 „ intelligo Med. 4. p. 54. 55. Ha-
 „ ctenus de libero arbitrio dicta con-
 „ cedunt omnes Theologi in homine
 „ superesse ; non enim hæc extenden-
 „ da sunt ad terminum obedientiæ ,
 „ quam mandatis Dei debemus omnes ,
 „ ut prudenter monet Musculus in
 „ Loco de libero arbitrio. Quid enim
 „ attinet , dicit idem citato loco , de
 „ eo rixari , sitne homini arbitrium
 „ liberum hæctenus , ut possit vel lo-
 „ qui vel tacere , domum exire , vel
 „ domi manere ; edere vel non edere ,
 „ & quæ alia sunt huiusmodi facere
 „ aut

aut omittere? Ex imagine Dei in homine sunt etiam reliquæ variarum rerum ideæ, quarum præcipua & maximè principalis est Dei, quam Deus hominem creando ipsi indidit, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa; nec etiam, dicit Cartesius Med. 3. p. 48. opus est ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem eius factum esse, illamque similitudinem, in quâ Dei idea continetur, à me percipi per eandem facultatem, per quam ego ipse à me percipior, hoc est dum in me ipsum mentis aciem converto non modo intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora, & majora, si ve meliora indefinitè aspirantem, sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia

non

„ non indefinitely & potentia tantum,
 „ sed reipsa infinite in se habere,
 „ atque ita Deum esse; totaque vis
 „ argumenti in eo est quod agnoscam
 „ fieri non posse ut existam talis na-
 „ turæ qualis sum, nempe ideam
 „ Dei in me habens, nisi revera
 „ Deus etiam existeret, Deus in-
 „ quam ille idem cujus idea in me
 „ est, hoc est habens omnes illas per-
 „ fectiones, quas ego non compre-
 „ hendere, sed quocunque modo
 „ attingere cogitatione possum &
 „ nullis plane defectibus obnoxius.
 „ Ex quibus satis patet illum falla-
 „ cem esse non posse, omnem enim
 „ fraudem, & deceptionem: à de-
 „ fectu aliquo pendere lumine natu-
 „ rali manifestum est. Plura de ideis
 „ in genere, vel ideâ Dei in specie non
 „ addam, erit fortè alias de iis agen-
 „ di melior occasio. Cætera ani-
 „ mam spectantia quod concernit,
 „ credit quoque Cartesius animam
 „ esse immortalem: sic enim loquitur
 Resp.

Resp. ad 2. Obj. p. 169. 170. §. 7.
 „ Cur de immortalitate animæ ni-
 „ hil scripserim jam dixi in synopsi
 „ mearum Meditationum p. 2. 3.
 „ Quod eius ab omni corpore di-
 „ stinctionem satis probaverim Med.
 „ 6. supra pag. 144. 145. ostendi.
 „ Quod verò additis *ex distinctione*
 „ *animæ à corpore non sequi eius im-*
 „ *mortalitatem ; quia nihilominus dici*
 „ *potest illam à Deo talis naturæ fa-*
 „ *ctam esse ut eius duratio simul cum*
 „ *duratione vitæ corporeæ finiatur fa-*
 „ teor à me refelli non posse. Ne-
 „ que enim tantum mihi assumo ut
 „ quicquam de iis quæ à liberâ Dei
 „ voluntate dependent humanæ ra-
 „ tionis vi determinare aggrediar.
 „ Docet naturalis cognitio mentem
 „ à corpore esse diversam, ipsam-
 „ que esse substantiam ; corpus au-
 „ tem humanum, quatenus à reli-
 „ quis corporibus differt, ex solâ
 „ membrorum configuratione, ali-
 „ isque eiusmodi accidentibus con-
 „ stare ;

stare; ac denique mortem corpo-
 ris à solâ aliquâ divisione, aut fi-
 guræ mutatione pendere. Nul-
 lumque habemus argumentum,
 nec exemplum quod persuadet
 mortem, sive annihilationem sub-
 stantiæ, qualis est mens, sequi
 debere ex tam levi causa, qualis
 est figuræ mutatio, quæ nihil aliud
 est quam modus, & quidem non
 modus mentis, sed corporis à
 mente realiter distincti: nec qui-
 dem etiam habemus ullum argu-
 mentum, vel exemplum quod
 persuadeat aliquam substantiam
 posse interire; quod sufficit ut
 concludamus mentem, quantum
 ex naturali philosophia cognosci
 potest, esse immortalem. Sed si
 de absolutâ Dei potestate quæra-
 tur, an fortè decreverit ut hu-
 manæ animæ iisdem temporibus
 esse desinant quibus corpora quæ
 illis adjunxit destruuntur; solius
 est Dei respondere. Cumque
 „jam

„ jam ipse nobis revelaverit id non
 „ futurum , nulla plane , vel mi-
 „ nima est occasio dubitandi. Præ-
 „ terea animam vel mentem statuit
 „ impartibilem & indivisibilem ,
 „ uti videre est Med. 6. p. 90. nempe
 „ imprimis hic adverto magnam
 „ esse differentiam inter mentem &
 „ corpus, in eo quod corpus ex na-
 „ tura sua fit semper divisibile, mens
 „ autem planè indivisibilis ; nam
 „ sane cum hanc considero , sive
 „ me ipsum quatenus sum tantum
 „ res cogitans , nullas in me partes
 „ possum distinguere, sed rem pla-
 „ ne unam & integram me esse in-
 „ telligo : & quamvis toti corpori
 „ tota mens unita esse videatur ,
 „ abscisso tamen pede, vel brachio,
 „ vel quavis aliâ corporis parte ,
 „ nihil ideo de mente subductum esse
 „ cognosco ; neque etiam facultates
 „ volendi, sentiendi, intelligendi,
 „ &c. eius partes dici possunt ,
 „ quia una & eadem mens est quæ
 „ vult ,

„ vult, quæ sentit, quæ intelligit.
 „ Et Pass. §. 30. anima eius naturæ
 „ est quæ nullam relationem habet
 „ ad extensionem, vel dimensiones,
 „ aut alias proprietates materiæ ex
 „ quâ corpus constat, sed solum-
 „ modo ad totam compagem orga-
 „ norum ipsius: ut inde liquet,
 „ quod animæ dimidia vel tertia
 „ pars nullo modo concipi possit,
 „ aut quam extensionem occupet,
 „ & quod minor non sit etiam si re-
 „ secetur aliqua pars corporis, sed
 „ ab eo integra separetur cum com-
 „ pages organorum eius dissolvitur.
 Animamque sic immortalem à Deo
 creari asserit Meth. p. 42. 53, Med.
 3. §. 48. & Tom. 2. Epist. 2. Nunc
 pergerem ad considerationem cor-
 poris humani in specie: sed in de-
 scriptione animalium superius quæ
 sufficiunt de corpore humano cum
 scripserim, & per integrum Carte-
 sii de homine tractatum de eo aga-
 tur, item à Methodi paginâ 42. ad

53. adjungam ea quæ faciunt ad
 conjunctionem animæ cum corpore
 declarandam ex Pass. §. 30, 31, 32,
 33: oportet scire animam esse revera
 „ junctam toti corpori, nec posse pro-
 „ priè dici eam esse in quadam parte
 „ eius, exclusive ad alias, quia id
 „ unum est, & quodammodo indi-
 „ visibile ratione dispositionis suo-
 „ rum organorum, quæ omnia ita
 „ ad se mutuo referuntur, ut quo-
 „ dam ex illis ablato reddatur totum
 „ corpus mancum ac defectivum.
 „ Sciendum quoque quod licet ani-
 „ ma sit juncta toti corpori, in illo
 „ tamen est quædam pars in qua
 „ exercet suas functiones specialius
 „ quam in cæteris omnibus. Et
 „ vulgo creditur hanc partem esse
 „ cerebrum, aut forte cor; cere-
 „ brum, quia ad ipsum referuntur
 „ organa sensuum; & cor, quo-
 „ niam tanquam in ipso passiones
 „ sentiuntur: Sed rem accuratè
 „ examinando mihi videor eviden-
 „ ter

„ ter cognovisse, partem eam cor-
 „ poris in qua anima exercet imme-
 „ diatè suas functiones nullatenus
 „ effecor, neque etiam totum cere-
 „ brum : sed solummodò maximè
 „ intimam partium eius, quæ est
 „ certa quædam glandula admodum
 „ parva, sita in medio substantiæ
 „ ipsius, & ita suspensa supra cana-
 „ lem per quem spiritus cavitatum
 „ cerebri anteriorum communica-
 „ tionem habent cum spiritibus po-
 „ sterioris, ut minimi motus qui
 „ in illa sunt multum possint ad mu-
 „ tandum cursum horum spirituum,
 „ & reciprocè minimæ mutationes
 „ quæ accidunt cursui spirituum
 „ multum inserviant mutandis mo-
 „ tibus hujus glandulæ. Ratio quæ
 „ me movet ut credam animam non
 „ posse habere in toto corpore alium
 „ aliquem locum præter hanc glan-
 „ dulam, ubi immediate exercent
 „ suas functiones, hæc est ; quod
 „ considerem alias omnes partes no-

M:

„ stri

„stri cerebri duplices esse , prout
 „etiam habemus duos oculos , duas
 „manus , duas aures , & denique
 „omnia organa nostrorum sensuum
 „externorum sunt duplicia : et
 „quia non nisi unam & simplicem
 „cogitationem unius rei eodem tem-
 „pore habemus , necessariò oportet
 „dari aliquem locum , in quo duæ
 „imagines quæ à duobus oculis ve-
 „niunt , aut duæ illæ aliæ impres-
 „siones , quæ ab unico objecto
 „veniunt per duplicia organa alio-
 „rum sensuum , possint convenire
 „in unum antequam ad animam
 „perveniant , ne ipsi repræsentent
 „duo objecta loco unius. Et fa-
 „cile concipere est has imagines
 „aut alias impressiones uniri in hâc
 „glandulâ , operâ spirituum , qui
 „replent cavitates cerebri ; sed nul-
 „lus locus alius in corpore est in quo
 „ita possint uniri , nisi quatenus
 „in hâc glandulâ unitæ fuerint.
 „Quod ad sententiam eorum qui
 „putant

„ putant animam recipere suas pas-
 „ siones in corde, nullâ ratione ad-
 „ mitti potest; nam in eo tantum
 „ fundatur quod passiones in illo ex-
 „ citent quandam alterationem: et
 „ facile est animadvertere hanc al-
 „ terationem non sentiri tanquam
 „ in corde, nisi operâ nervuli, qui
 „ ex cerebro ad illud descendit;
 „ prout dolor sentitur quasi in pede
 „ operâ nervorum pedis, & astra
 „ nobis apparent tanquam in cœlo,
 „ operâ luminis sui & nervorum op-
 „ titorum; ita ut magis necessarium
 „ non sit animam nostram exercere
 „ immediatè suas functiones in cor-
 „ de, eo quod tanquam in illo suas
 „ passiones sentit, quam eam esse in
 „ cœlo ut ibi videat astra. De
 „ conjunctione animæ cum corpore
 in dictâ glandulâ eadem habentur
 Tom. 2. Epist. 36. 38. Item-
 que Med. 6. p. 90. 91. adverte
 mentem non ab omnibus corporis
 „ partibus immediatè affici, sed

„ tantummodò à cerebro, vel forte
 „ etiam ab unâ tantum exiguâ eius
 „ parte, nempe ab ea in qua dicitur
 „ esse sensus communis; quæ quo-
 „ tiescunque eodem modo est dispo-
 „ sita, menti idem exhibet, etiam-
 „ si reliquæ corporis partes diversis
 „ interim modis possint se habere,
 „ ut probant innumera experimenta
 „ quæ hic recensere non est opus.
 „ Item Pr. IV. §. 196: probatur au-
 „ tem evidenter, animam non qua-
 „ tenus est in singulis membris, sed
 „ tantum quatenus est in cerebro,
 „ ea quæ corpori accidunt in singu-
 „ lis membris nervorum ope sentire;
 „ primo ex eo quod morbi varii,
 „ solum cerebrum afficientes, om-
 „ nem sensum tollant, vel pertur-
 „ bent; ut & ipse somnus, qui est
 „ in solo cerebro, quotidie nobis
 „ magnâ ex parte adimit sentiendi
 „ facultatem, quam postmodum vi-
 „ gilia restituit. Deinde ex eo quod
 „ cerebro illæso, si tantum viæ per
 „ quas

„ quas nervi, à membris externis ad
 „ illud porriguntur obstructæ sint,
 „ hoc ipso illorum membrorum sen-
 „ sus etiam perit. Ac denique ex
 „ eo, quod dolor aliquando sentia-
 „ tur, tanquam in quibusdam
 „ membris, in quibus nulla tamen
 „ est doloris causa, sed in aliis per
 „ quæ transeunt nervi, qui ab illis
 „ ad cerebrum protenduntur. Quod
 „ ultimum innumeris experimentis
 „ ostendi potest, sed unum hic po-
 „ nere sufficiet. Cum puellæ cui-
 „ dam, manum gravi morbo af-
 „ fectam habenti, velarentur oculi
 „ quoties Chirurgus accedebat, ne
 „ curationis apparatu turbaretur,
 „ eique post aliquot dies brachium
 „ ad cubitum usque, ob gangrænam
 „ in eo serpentem fuisset amputatum,
 „ & panni in ejus locum ita substitu-
 „ ti, ut eo se privatam esse planè
 „ ignoraret, ipsa interim varios
 „ dolores, nunc in eo eius manus
 „ quæ abscissa erat digito, nunc in

„ alio se sentire querebatur : quod
 „ sane aliundè contingere non po-
 „ terat, quam ex eo, quod nervi
 „ qui prius ex cerebro ad manum
 „ descendebant, tuncque in bra-
 „ chio juxta cubitum terminaban-
 „ tur, eodem modo ibi moverentur,
 „ ac prius moveri debuissent in ma-
 „ nu, ad sensum hujus vel illius
 „ digiti dolentis, animæ in cerebro
 „ residenti imprimendum. Quo-
 modo ex illâ unione omnes corpo-
 ris animæque functiones nunc
 sequantur nostrum non est hic
 commemorare ; quoniam in li-
 bello de *Passionibus Animæ* per to-
 tum prolixè & solidè describuntur,
 Homini composito ex mente finitâ
 & corpore organico dominium in
 reliquas creaturas concedit quo-
 que Cartesius, quando homines
 „ considerat velut dominos & pos-
 „ sessores naturæ Meth. p. 56.
 Quantum ad eas, quas religio
 homini tribuit, prærogativas, an
 scili-

scilicet omnia propter hominem
 condita sint, de iis Tom. 1. Epist.
 36. sic differit: quanquam possi-
 mus dicere, omnia nostri causa
 fuisse creata, quatenus nobis est
 illorum usus aliquis, haud tamen
 scio esse de fide, quod homo sit
 creationis finis; sed dicuntur
 omnia propter ipsum (Deum
 nempe) facta esse, Deum solum
 esse causam universi finalem, non
 minus quam efficientem. Quan-
 tum vero ad creaturas, quia illæ
 sibi mutuo inserviunt, potest il-
 larum unaquæque hoc sibi vin-
 dicare, quod omnia illa eius causa
 facta sint, quorum est sibi aliquis
 usus. Nec ignoro sex creationis
 dies in Genesi ita descriptos esse,
 ut videatur homo esse præcipuus
 eius finis; sed regeri potest, hanc
 historiam de Genesi hominis gratia
 conscriptam fuisse, atque ideo
 Spiritum Sanctum ea potissimum
 notare voluisse, quæ hominem

„ spectant, nec de rebus ullis ibi
 „ institutum esse sermonem, nisi
 „ quatenus ad illum referuntur. Et
 „ quia concionatores, dum Dei
 „ in nobis amorem excitare student,
 „ solent varios, quos ex aliis crea-
 „ turis usus percipimus, nobis ob
 „ oculos ponere, dicuntque fuisse il-
 „ las à Deo nostri causa factas neque
 „ alios fines commemorant, propter
 „ quos etiam dici potest illas factas
 „ fuisse, quia nempe ad eorum pro-
 „ positum non faciunt, hinc est quod
 „ valde propendeamus ad creden-
 „ dum, non fuisse illas nisi nostri
 „ causa creatas. Quamvis igitur in
 „ Ethicis (Pr. III. §. 3.) sit pium
 „ dicere, omnia à Deo propter nos
 „ facta esse, ut nempe tantò magis
 „ ad agendas ei gratias impellamur,
 „ eiusque amore incendamur; ac
 „ quamvis etiam suo sensu sit verum,
 „ quatenus scilicet rebus omnibus
 „ uti possumus aliquo modo; saltem
 „ ad ingenium nostrum in iis confi-
 „ deran-

„ derandis exercendum , Deum-
 „ que ob admiranda eius opera su-
 „ spiciendum : nequaquam tamen
 „ est verisimile , sic omnia propter
 „ nos facta esse , ut nullus alius sit
 „ eorum usus ; essetque planè ridi-
 „ culum & ineptum id in physicâ
 „ consideratione supponere ; quia
 „ non dubitamus , quin multa ex-
 „ sistant , vel olim extiterint , jam-
 „ que esse desierint , quæ nunquam
 „ ab ullo homine visa sunt aut in-
 „ tellecta , nunquamque ullum usum
 „ ulli præbuerint. Hinc est quod
 Seneca Nat. Quæst. lib. 7. cap. 30.
 sic ait : *quam multa per secretum
 eunt , nunquam humanis oculis ori-
 entia ? neque enim Deus omnia homini
 fecit. Quota pars operis tanti nobis
 committitur.* Hominem primum
 vult etiam Cartesius non primò in-
 fantem natum , & deinde paulatim
 ad majorem ætatem provectum , sed
 mox perfectum nec non adultum ,
 & quidem marem ac foeminam crea-

tum fuisse, quemadmodum videre est Pr. III. §. 45: Nec Adam & „Eva nati sunt infantes, sed facti „sunt homines adulti. Hoc fides „Christiana nos docet; hocque „etiam ratio naturalis plane persua- „det. Attendendo enim ad im- „mensam Dei potentiam, non pos- „sumus existimare illum unquam „quidquam fecisse, quod non om- „nibus suis numeris fuerit absolu- „tum. Et hæc de creatione homi- „nis. Concludit nunc totum caput „facitque finem

Moses

31. §. *Tum inspexit Deus quicquid fecerat, ecce autem bonum erat valde: sic fuit vespera, & fuit mane diei sexti.* Clausula primi capitis, dicit Pareus, est approbatio operum divinorum & tempus creati hominis. *Tempus* est dies mundi sextus, quo mulier cum viro creata est. *Approbatio* est generalis omnium operum.

operum. Hactenus vidit Deus singula quod bona essent; non dubio examine: sed certissimâ comprobatione & beneplacito: ut supra fuit explicatum. Nunc simul omnia intuetur & comprobat tanquam bona, imo tanquam *valdè* bona, ut constet hoc mundi opificium fuisse omnibus partibus, gradibus, & numeris absolutissimum. Idem Calvinus ad hunc locum dicit: in singulis diebus fuit simplex approbatio. Nunc postquam numeris omnibus absolutum est opificium mundi, & extremâ (ut ita loquar) manu expolitum, perfecte bonum esse pronuntiat: ut sciamus inesse in operum Dei symmetriâ summam perfectionem, cui nihil addi queat. Omnium brevissimè totum complectitur Piscator: postremò commemorat Moses approbationem Dei universalem, quâ approbavit opera à se creata omnia & singula. Brevis & addam ego, hâc de re quid dicat

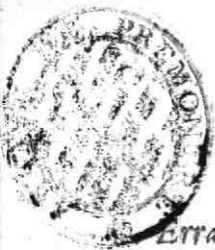
Carte-

Cartesius

Hunc opera Dei perfectè bona prædicare, licet nil aliud adderetur, certissimè tamen constaret ex loco Pr. III. §. 45. suprà citato, ubi sic habet: attendendo enim ad immensam Dei potentiam, non possumus existimare illum unquam quidquam fecisse, quod non omnibus suis numeris fuerit absolutum. Sed idem probat Pr. III. §. I. attendentes ad infinitam Dei potentiam, & bonitatem, ne vereamur nimis ampla, & pulchra, & absoluta eius opera imaginari; sed è contrà caveamus, ne si quos forte limites, nobis non certò cognitos, in ipsis supponamus, non satis magnifice de creatoris potentiâ sentire videamur. Item Resp. ad 6. Obj. p. 483. §. 8. attendenti ad Dei immensitatem, manifestum est nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non

„ non modo nihil subsistens , sed
 „ etiam nullum ordinem , nullam
 „ legem , nullamve rationem veri ,
 „ & boni : alioqui enim non fuisset
 „ planè indifferens ad ea creanda quæ
 „ creavit. Nam si quæ ratio boni
 „ eius præordinationem antecessif-
 „ set , illa ipsum determinasset ad id
 „ quod optimum est faciendum : sed
 „ contra , quia se determinavit ad ea
 „ quæ jam sunt facienda , idcirco ,
 „ ut habetur in Genesi , *sunt valde*
 „ *bona* , hoc est , ratio eorum boni-
 „ tatis ex eo pendet quod voluerit
 „ ipsa sic facere. Possem multa simi-
 „ lia loca adferre , sed pauca , quæ ci-
 „ tavi , puto , sufficient. Concilia-
 „ tis ergo sic per sex creationis dies cir-
 „ ca mundi productionem. Mose &
 „ Cartesio , Cartesii Mosaizantis sit
 hic terminus atque

F I N I S.

Errata Typographica

*Quæ inter legendum occurrent,
Lector Benevolus pro can-
dore suo emendare velit,
supplex rogo.*

0

434

~~70~~